

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเรื่องแนวโน้มหลักสูตรศิลปศึกษา ระดับปริญญาตรีของสถาบันราชภัฏใน ทศวรรษหน้า ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร ตำรา บทความ วารสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้ง ในประเทศและต่างประเทศ ซึ่งผู้วิจัยขอนำเสนอรายละเอียดตามหัวข้อ ดังต่อไปนี้

- 2.1 แนวโน้มของการฝึกหัดครู
- 2.2 แนวโน้มของหลักสูตรทางการศึกษาในอนาคต
- 2.3 หลักสูตรและการพัฒนาหลักสูตร
- 2.4 หลักสูตรศิลปศึกษาของสถาบันราชภัฏ
- 2.5 การศึกษาอนาคตและเทคนิคการวิจัยอนาคต
- 2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวโน้มของการฝึกหัดครู

ในทศวรรษที่ผ่านมา ประเทศไทยได้รับผลกระทบจากกระแสโลกาภิวัตน์ที่หลังไหลเข้ามาอย่างรวดเร็วด้วยความก้าวหน้าของเทคโนโลยีการสื่อสาร ประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมากทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และการเมืองการปกครอง อย่างไรก็ตามการพัฒนาประเทศที่ผ่านมาได้มุ่งเน้นความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจโดยรวมเป็นหลัก ก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามมา เนื่องจากการพัฒนาที่ขาดความสมดุลระหว่างเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม หากไม่แก้ไขให้ทันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนในอนาคต (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2539)

สำหรับประเทศไทยในอนาคตนั้น คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2539) ได้ศึกษาและคาดการณ์ไว้พอสรุปได้ดังนี้

1) สถานการณ์การพัฒนาประเทศ

1.1 ด้านเศรษฐกิจ ประเทศไทยจะมีโอกาสพัฒนาเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่องต่อไปอีกในอนาคต โดยพิจารณาจากปัจจัยต่างๆ หลายประการ เช่น การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจเสรี ความเหมาะสมของสภาพภูมิศาสตร์ สังคมไทยโดยส่วนรวมอยู่ในสภาพมั่นคง โอกาสในการ

ขยายขีดความสามารถทางด้านวิจัยและพัฒนาวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีเป็นไปได้อย่างไรก็ตามก็ยังมีข้อจำกัดและจุดอ่อนของการพัฒนาในอนาคต ซึ่งได้แก่ ปัญหาการกระจายรายได้ และความเหลื่อมล้ำทางสังคม และคุณภาพชีวิตของประชาชน ข้อจำกัดในการสร้างความสามารถในการแข่งขันกับต่างประเทศด้านโครงสร้างการบริการพื้นฐาน ซึ่งหมายถึงทรัพยากรและสิ่งอำนวยความสะดวก ทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ ยิ่งพัฒนาและขยายตัวไม่ทันกับความต้องการ

1.2 ด้านประชากร จะมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากรโดยประชากรวัยเด็กมีสัดส่วนลดลง ครอบครัวมีจำนวนบุตรน้อยลง ประชากรวัยทำงานมีสัดส่วนสูงขึ้น ในขณะที่ฐานะทางเศรษฐกิจของประเทศโดยรวมดีขึ้น น่าจะเป็นปัจจัยสำคัญทำให้ประเทศสามารถพัฒนาคุณภาพได้มากขึ้น

1.3 ด้านสังคม และวัฒนธรรม ขนาดของครอบครัวเล็กลงเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น ระบบความสัมพันธ์ในครอบครัวเครือญาติ และชุมชนจะขาดหายไป วัฒนธรรมและวิถีชีวิต ที่เคยเรียบง่ายเริ่มมีการเปลี่ยนแปลง

1.4 ด้านการเมืองการปกครอง มีแนวโน้มว่าประชาชนมีความสนใจในระบบประชาธิปไตยมากขึ้น โดยลำดับ มีกระบวนการประชาธิปไตย และกลุ่มพลังการเมืองที่หลากหลายขึ้น

1.5 ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เนื่องจากความสามารถของคนไทยในการถ่ายทอดเทคโนโลยี การพัฒนา และการสร้างองค์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ของประชาชนคนไทยโดยเฉลี่ยยังอยู่ในระดับต่ำ จำนวนบุคลากรทางด้านนี้มีจำนวนน้อย จึงทำให้ประเทศไทยยังต้องพึ่งพาการนำเข้าเทคโนโลยีจากต่างประเทศต่อไป

2) สังคมไทยที่พึงประสงค์

ลักษณะของสังคมไทยที่พึงประสงค์ในอนาคต ควรมีลักษณะเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้เท่าทันโลกแข่งขันและร่วมมือกัน มีสมรรถภาพ มีวินัยคุณธรรมตามหลักศาสนา เสรีภาพ ความยุติธรรมเมตตากรุณา คนมีความสุข ครอบครัวอบอุ่น ชุมชนเข้มแข็ง สังคมสันติ เศรษฐกิจสมดุล มีเสถียรภาพ สิ่งแวดล้อมยั่งยืน เศรษฐกิจพอเพียง ประชาชนมีความสุข ประเทศชาติมีความมั่นคง สันติเพื่อนบ้าน และเพื่อนร่วมโลก และสันติกับธรรมชาติ

และเพื่อเป้าหมายการสร้างสังคมไทยที่พึงประสงค์ในอนาคต ดังที่กล่าวมาข้างต้นจะต้องมีการพัฒนาประเทศในด้านต่าง ๆ ทั้งด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ด้านการเมืองการปกครอง ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การศึกษานับว่าเป็นเครื่องมือสำคัญ

ในการสร้างคนที่สามารถนำการพัฒนาประเทศในด้านต่าง ๆ ได้อย่างสมดุลย์ สอดคล้อง และเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกประเทศ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2538)

ซึ่งคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2539) ได้กล่าวถึงวิสัยทัศน์การพัฒนาการศึกษาในอนาคตของประเทศไทยไว้ดังนี้

1. การศึกษาพึงมุ่งพัฒนาคนที่สมดุลย์ทั้งด้านปัญญา จิตใจ และสังคม ทั้งในระดับความคิด และพฤติกรรม โดยเน้นกระบวนการเรียนรู้ และซัดเกลาเชิงสังคม

1.1 พัฒนาคนไทยให้มีคุณลักษณะ "มองกว้าง คิดไกล ใฝ่ดี" กล่าวคือเป็นการใฝ่การเรียนรู้ รู้จักวิเคราะห์ ใช้เหตุและผลเชิงวิทยาศาสตร์ มีความคิดรอบยอด มีจินตนาการและความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

1.2 พัฒนาคนไทยให้มีวินัยในตนเอง รับผิดชอบทั้งต่อตนเอง ครอบครัว ชุมชน และสังคม เคารพและรักษากฎเกณฑ์ของสังคม ทำงานด้วยความอดทนมากกว่าการหวังผลสำเร็จด้วยวิธีลัดที่ขาดคุณภาพ ให้คนยึดมั่นในคุณธรรมและจริยธรรมตามแนวพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่แต่ละคนนับถือ รู้คุณค่าวัฒนธรรมและเอกลักษณ์ของคนไทยควบคู่ไปกับการเปิดและเลือกรับวัฒนธรรมต่างประเทศ

1.3 พัฒนาคนไทยให้มีความรู้ความสามารถและทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในโลกยุคโลกาภิวัตน์ เช่น มีความรู้ภาษาต่างประเทศเป็นอย่างดี โดยเฉพาะภาษาอังกฤษ รู้จักใช้คอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีใหม่ๆ ความสามารถเชิงจัดการ เห็นความสำคัญและประโยชน์ในวิทยาการสมัยใหม่ควบคู่กับภูมิปัญญาไทย ตลอดจนรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง เป็นผู้รอบรู้ในความสัมพันธ์เชื่อมโยง ในขณะที่สามารถเพิ่มพูนทักษะความสามารถเฉพาะทางกับเพิ่มพูนสุนทรียภาพ

2. เป็นการศึกษาที่จัดให้สอดคล้องกับความต้องการของบุคคล ชุมชน สังคม และประเทศชาติ สอดคล้องกับความเป็นจริงในวิถีชีวิตของคนกับธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและคุณค่าในสังคมไทยเพื่อเสริมสร้างความเจริญเติบโตอย่างสมดุลย์ทั้งด้านสังคม การเมือง การปกครอง รวมทั้งความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจอุตสาหกรรมของประเทศให้สามารถร่วมมือและแข่งขัน อันจะทำให้มีการกระจายรายได้ไปสู่ภาคชนบทมากขึ้น เป็นการขจัดช่องว่างทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม เพิ่มศักยภาพของมนุษย์ โดยเฉพาะการศึกษาจะต้องสร้างคนให้รู้จักการสร้างงานด้วยตนเอง มีโอกาสมีงานทำอยู่ในท้องถิ่นของตนเอง

3. แนวคิดหรือกระบวนการที่คนในการพัฒนาการศึกษา จำเป็นต้องปรับเพื่อให้การจัดการศึกษามุ่งบรรลุตามวิสัยทัศน์ที่พึงประสงค์ ดังนี้

3.1 ให้การศึกษาเป็นกระบวนการที่ทำให้ผู้เรียนรู้จักการเรียนรู้ รู้วิธีแสวงหาความรู้ด้วยตนเองในรูปแบบและวิธีการหลากหลายต่อไปได้ และรักที่จะเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งต่อสังคมยุคข้อมูลข่าวสาร และสังคมแห่งการเรียนรู้

3.2 เป็นการศึกษาที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาให้โอกาสผู้เรียนมีบทบาทร่วมในการพัฒนาตนเองให้เต็มตามศักยภาพ ให้ได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพและมาตรฐาน แทนการติดตามศักยภาพของผู้จัดหรือหน่วยงานที่จัด และตระหนักถึงสิทธิที่ประชาชนพึงได้รับบริการศึกษาขั้น พื้นฐานเป็นอย่างน้อย

3.3 มีรูปแบบการศึกษาที่ให้ทางออกและทางเลือกที่ดีแก่ทุกคน เพื่อสนองความต้องการ ความสามารถและความถนัด ตลอดจนข้อจำกัดและคุณลักษณะที่แตกต่างของบุคคล แม้ผู้เรียนจะมีทางเลือกในการศึกษามากขึ้น แต่ต้องเน้นให้ผู้เรียนรู้จักใช้วิจารณญาณในการเลือกช่องทางที่เหมาะสมเพื่อการพัฒนาศักยภาพและขีดความสามารถ และวุฒิภาวะความเป็นมนุษย์มากกว่าการมุ่งได้วุฒิบัตรเป็นสำคัญ

3.4 ระดมสรรพกำลังทุกส่วนในสังคมเพื่อการศึกษา ทุกส่วนของสังคมทั้งครอบครัว ชุมชน รัฐ เอกชน องค์กรเอกชน สื่อมวลชน จะต้องตระหนักถึงความรับผิดชอบร่วมกันในการจัดการศึกษาทุกชั้นตอน แทนการผลักภาระให้เป็นความรับผิดชอบของรัฐอย่างเดียวแต่รัฐต้องมีเจตจำนง แน่วแน่ที่จะสนับสนุนการลงทุนและสร้างโอกาสให้เอื้อต่อการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพอย่างต่อเนื่องและจริงจัง เพราะการศึกษาเป็นหัวใจของการพัฒนาประเทศเป็นโครงสร้างพื้นฐานทางสติปัญญาที่สัมพันธ์เกี่ยวข้องกับบุคคล และความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศโดยส่วนรวมด้วย

อย่างไรก็ดี การที่จะจัดการศึกษาให้เป็นอย่างที่กล่าวมาข้างต้นเป็นเรื่องที่ไม่ง่ายนักจะต้องมีการวางรากฐานเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงของการศึกษาในอนาคต ซึ่งคณะศึกษา “การศึกษาไทยในยุคโลกาภิวัตน์” (2539) นำโดย สิปปนนท์ เกตุทัต ได้เสนอหลักการไว้ 4 หมวดด้วยกัน คือ

1. ปฏิรูปการศึกษาและการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพของคน
2. การเพิ่มขีดความสามารถของประเทศในการสร้างความก้าวหน้าและความมั่นคงของเศรษฐกิจและสังคมไทย
3. การเสริมสร้างการเรียนรู้ของชุมชนและการรวมพลังเพื่อการเรียนรู้

4. การปฏิรูประบบการบริหารและการจัดการศึกษา

หมวดที่ 1 ปฏิรูปการศึกษาและการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพของคน

ประเทศไทยกำลังเผชิญกับปัญหารากฐานที่สำคัญของปัญหาทั้งปวง คือเรื่องคุณภาพของคน การดำเนินงานเพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนไทยทั้งปวงด้านร่างกาย สติปัญญา จิตใจ อารมณ์และสังคม ตั้งแต่วัยแรกเกิดมาตามลำดับนั้นขาดการเอาใจใส่ดูแลอย่างจริงจังและต่อเนื่องดังจะเห็นได้จากปัญหาอัตราการตายของเด็กในอายุต่ำกว่า 5 ปี ยิ่งสูงมากปัญหาด้านสุขภาพ การพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน เด็กไทยบางส่วนยังขาดโอกาสทางการศึกษา

สำหรับปัญหาคุณภาพการศึกษานั้น มีปัจจัยที่เกี่ยวข้องหลายประการ ได้แก่ ด้านหลักสูตร กระบวนการเรียนการสอน คุณภาพครู และความมุ่งมั่นของสังคม วิธีการวัดผลและการคัดเลือก ฯลฯ

ข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวข้างต้น มีดังนี้

1. การให้ความรู้เกี่ยวกับชีวิตครอบครัวแก่เยาวชนและคู่สมรสที่เตรียมตัวเป็นพ่อ-แม่
2. การปรับปรุงหลักสูตรเนื้อหาสาระและกระบวนการเรียนการสอน
3. การปรับระบบการวัดผลและการคัดเลือกบุคคลเข้าศึกษาต่อในระดับสูงขึ้น
4. การปฏิรูประบบการผลิต การพัฒนา การบริหารงานบุคคล ครู และบุคลากรทางการศึกษา
5. การยกระดับและการขยายโอกาสของการศึกษาพื้นฐานให้ทั่วถึง

หมวดที่ 2 การเพิ่มขีดความสามารถของประเทศในการสร้างความก้าวหน้าและความมั่นคงของเศรษฐกิจและสังคมไทย

การยกระดับขีดความสามารถของประเทศในการสร้างความก้าวหน้าและความมั่นคงของเศรษฐกิจและสังคมไทยให้สามารถแข่งขันในเชิงเศรษฐกิจกับนานาชาติได้ เป็นอีกประการหนึ่งที่จะต้องให้ความสำคัญ

หมวดที่ 3 การเสริมสร้างการเรียนรู้ของชุมชนและการรวมพลังเพื่อการเรียนรู้

แม้ว่าการสร้างสรรคความเจริญก้าวหน้าให้แก่ประเทศจะต้องคำนึงถึงเรื่องเศรษฐกิจเป็นสำคัญ แต่สิ่งที่ไม่อาจมองข้ามไปได้เช่นกัน ก็คือการพัฒนาด้านสังคม

หมวดที่ 4 การปฏิรูประบบการบริหารและการจัดการศึกษา

การศึกษาไทยในปัจจุบันยังอยู่ในอำนาจของรัฐเป็นส่วนใหญ่ซึ่งมีการบริหารและการจัดการที่ด้อยประสิทธิภาพอยู่มาก อำนาจอยู่ที่ส่วนกลาง ทำให้การตัดสินใจล่าช้า กฎระเบียบและข้อบังคับมากมายของทางราชการไม่เอื้อต่อการสร้างความฉับไว ในการปรับตัวของสถานศึกษาไม่เปิดโอกาสให้สถาบันและองค์กรภาคเอกชนและประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ฯลฯ

จากสภาพการดังกล่าวจึงจำเป็นต้องมีการปฏิรูปการศึกษากันอย่างจริงจังมิใช่เพียงแต่หลักการเท่านั้น ซึ่งคณะศึกษา "การศึกษาในยุคโลกาภิวัตน์" (2539) ได้กล่าวถึงมาตรการหลักสู่การปฏิรูปการศึกษาทั้งระบบของชาติ ไว้ดังนี้

จากสภาวะการณ์ทั้งของโลกและของสังคมไทยได้เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วยิ่งขึ้นในทุกที่ในอนาคต การศึกษาของไทยทั้งที่ได้พยายามปรับตัวเองอยู่ทุกขณะบ้างแล้วแต่ก็ยังไม่ทันการณ์ ยิ่งไปกว่านั้นการที่ระบบการศึกษาไทยในปัจจุบันที่ต้องเร่งขยายปริมาณการในทุกระดับและประมาณการศึกษาจึงทำให้เกิดภาวะวิกฤติทางคุณภาพ และถ้าหากปล่อยปละละเลยปัญหาก็คือยิ่งทวีความรุนแรงขึ้นในอนาคต ปัญหาเร่งด่วนที่เผชิญอยู่คือ จะผลิตครูที่มีคุณภาพอย่างไร ครูที่ขาดแคลนอยู่แล้วคือครูและอาจารย์คณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์จะทำอย่างไร จะทำอย่างไรกับหลักสูตรการเรียนอันล้าสมัยที่ใช้กันอยู่ทั่วประเทศในระดับประถมและมัธยมศึกษา จะทำอย่างไรที่ทำให้การอุดมศึกษาช่วยผลิตครูอาจารย์และนักวิจัย และในขณะที่ประสิทธิภาพของทั้งระบบและของแต่ละสถาบันยังต่ำ จะระดมสรรพกำลังจากส่วนอื่นๆ ของสังคมได้อย่างไรที่จะช่วยเกื้อหนุนการศึกษา

จากปัญหาดังกล่าวคณะศึกษา "การศึกษาไทยในยุคโลกาภิวัตน์" ได้เสนอเรื่องสำคัญเร่งด่วนที่ต้องเริ่มปฏิบัติทันที เพื่อเป็นการปูพื้นฐานที่จะนำสู่การเปลี่ยนแปลงโฉมหน้าการศึกษาไทย ดังนี้

1. การปฏิรูปหลักสูตรและระบบการคัดเลือกการศึกษา โดยมีข้อเสนอการปฏิรูปหลักสูตรและระบบการคัดเลือก ดังนี้
 - 1.1 การทบทวนและปรับระบบการคัดเลือกทุกระดับการศึกษา
 - 1.2 การปรับกระบวนการเรียนการสอน ให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

1.3 การนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการพัฒนาประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการเรียนการสอน

1.4 การปรับวิธีการวัดผลและวิธีการคัดเลือกเข้าศึกษาต่อในระดับสูงขึ้น

2. ปฏิรูปการผลิตและพัฒนาครูอาจารย์ ครูเป็นปัจจัยสำคัญยิ่งในการพัฒนาคุณภาพทางการศึกษา หากจะปฏิรูปการศึกษาไทย นั้นก็หมายถึงจะต้องปฏิรูประบบการผลิตและพัฒนาครูอาจารย์อย่างจริงจังด้วย ข้อเสนอการปฏิรูปการผลิตและพัฒนาครูอาจารย์ มีดังนี้

2.1 การสรรหาคนเก่ง และคนดีเข้าเรียนวิชาชีพครู

2.2 การจัดมาตรการเสริมเพื่อให้คนเก่งและคนดีเข้าสู่วิชาชีพครู

2.3 พัฒนาคณาจารย์ทางครุศาสตร์และศึกษาศาสตร์

2.4 การปฏิรูปการเรียนการสอนในสถาบันการฝึกหัดครู มุ่งปรับปรุงและพัฒนาการเรียนการสอน เพื่อมุ่งให้นักศึกษาคูรมีคุณสมบัติที่พึงประสงค์คือ "มองกว้าง คิดไกล ใฝ่รู้" โดยมีเป้าหมายและแนวทางการดำเนินงาน ดังนี้

1. ปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรการฝึกหัดครูให้มีความหลากหลายที่มีลักษณะขั้นพื้นฐานร่วมกัน เพื่อให้ได้บัณฑิตครูที่ดี หลักสูตรจะต้องเกิดจากการร่วมมือของ 3 ฝ่าย คือ สถาบันการฝึกหัดครู โรงเรียน และชุมชน

2. ปรับปรุงและพัฒนากระบวนการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูให้เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้งานครู จากครูที่เป็นแบบอย่างที่ดี ในโรงเรียนและชุมชน เรียนรู้สภาพและวิถีชีวิตของคนในชุมชน จัดให้มีอาจารย์ที่เลี้ยงจากโรงเรียน และอาจารย์นิเทศก์จากสถาบันการฝึกหัดครู

3. ให้มีการจัดการพัฒนา และผลิตสื่อการเรียนการสอนและนำทรัพยากรในท้องถิ่นมาใช้

4. ปรับปรุงและพัฒนาวิธีการวัดผลและการประเมินผลให้สามารถวัดได้ทั้งความรู้และทักษะในทุกๆ ด้าน

5. ปรับปรุงและส่งเสริมปัจจัยพื้นฐานของการเรียนการสอน เพื่อให้การเรียนการสอนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ

6. สร้างและพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการฝึกหัดครูโดยเฉพาะ โดยสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันฝึกหัดครูกับสถาบันการศึกษาชุมชนสถาบันทางเศรษฐกิจและสังคมอื่นๆ ทั้งในและต่างประเทศ สรรหาและส่งเสริมอาจารย์ชั้นสูง ผู้รู้ ผู้ชำนาญการจากชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการฝึกหัดครู

2.5 การพัฒนาครูประจำการ

3. การปฏิรูปการอุดมศึกษา

ปัญหาหลักของการอุดมศึกษาไทย คือ มีสถาบันอุดมศึกษาอยู่ในความดูแลของหลายกระทรวง มีลักษณะการจัดการแบบต่างคนต่างจัดทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำ ข้ำซ้อน และมาตรฐานการศึกษาจากฝ่ายวางแผนและบริหารการศึกษา คณะศึกษา "การศึกษาไทยในยุคโลกา-ภิวัตน์" ได้ให้ข้อเสนอในการปฏิรูปการอุดมศึกษา ไว้ดังนี้

3.1 การจัดระบบการศึกษาของรัฐเป็น 3 ระบบย่อย ได้แก่ ระบบมหาวิทยาลัย ระบบวิทยาลัย ระบบวิทยาลัยชุมชน

3.2 การผนึกกำลังร่วมกันเพื่อให้ทางมหาวิทยาลัยจัดการศึกษาและวิจัยระดับปริญญาโทและเอก

3.3 การเชื่อมโยงการวิจัยและพัฒนา การฝึกอบรมและบริการวิชาการระหว่างหน่วยงานต่างๆ

3.4 การรื้อปรับระบบการบริหารภายในของสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ ให้มีความอิสระและมีประสิทธิภาพ

3.5 การรื้อปรับระบบการแต่งตั้งผู้บริหารระดับสูง มุ่งสรรหาผู้ที่มีความสามารถทางวิชาการและการบริหาร

3.6 การรื้อปรับระบบการคัดเลือกนักศึกษา

3.7 การปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตร

3.8 การปรับระบบการเรียนการสอน

3.9 การส่งเสริมและสนับสนุนอุดมศึกษาเอกชน

4. การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและสถาบันทางสังคม

ความอ่อนแอของสถาบันทางสังคมและการล่มสลายของชุมชนได้ส่งผลกระทบต่อแผนการพัฒนาทุกส่วนทุกด้านของประเทศ ตั้งแต่ด้านคุณธรรม จริยธรรม ด้านการเมือง ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม วัฒนธรรม และด้านสิ่งแวดล้อม ควรที่จะได้รับการแก้ไขโดยด่วน

สำหรับคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2538) ได้จัดทำแผนหลักการปฏิรูปการฝึกหัดครู พัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา ซึ่งกำหนดแผนหลักไว้ดังนี้

1. การสรรหาคนเข้าเรียนวิชาชีพครู

2. การพัฒนาคณาจารย์ทางการสอนในสถาบันฝึกหัดครู

3. การปฏิรูปการเรียนการสอนในสถาบันฝึกหัดครู

4. การพัฒนาครูประจำการ

5. การจัดตั้งราชวิทยาลัยครูศาสตร์

สำหรับแผนหลักในการปฏิรูปการเรียนการสอนในสถาบันฝึกหัดครู คณะกรรมการการศึกษา (2538) ได้กล่าวว่าการเรียนการสอนที่พึงประสงค์นั้นควรเป็นการเรียนการสอนที่ทำให้บัณฑิตครู มีลักษณะดังนี้

1. ด้านสติปัญญา มีความคิดแก้ปัญหาอย่างมีระบบ มีเหตุผล สามารถใช้ภาษาไทยสื่อสารได้อย่างดี
2. ด้านจิตใจ มีนิสัยใฝ่รู้ ใฝ่เรียนอย่างสม่ำเสมอ มีคุณธรรม จริยธรรม เป็นแบบอย่างของศิษย์และผู้อื่นได้มีศรัทธาในการเป็นครู มีจรรยาแห่งวิชาชีพครู
3. ด้านร่างกาย มีสุขภาพอนามัยสมบูรณ์และแข็งแรง สามารถที่จะดำรงตนให้เหมาะสมกลมกลืนกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและเทคโนโลยี
4. ด้านสังคม มีโลกทัศน์กว้างไกล สามารถประชาสัมพันธ์ และปรับตัวได้ในชุมชนที่ต้องปฏิบัติการ มีความตระหนักและรับผิดชอบต่อสังคม
5. ด้านอาชีพ มีความรู้อย่างลุ่มลึกในวิชาที่สอน สามารถจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาปัญญา จิตใจ ร่างกาย และสังคมของศิษย์ คิดประดิษฐ์ หรือปรับปรุงหลักสูตร สื่อการสอน ทั้งที่เป็นวัสดุและภูมิปัญญาท้องถิ่น สามารถสร้างและเลือกใช้เครื่องมือการวัดผล ตลอดจนประเมินผลการเรียนการสอนอย่างเหมาะสม

แต่การที่จะพัฒนาบัณฑิตให้มีลักษณะดังกล่าวนั้น คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2538) ได้กำหนดเป้าหมายและแนวทางการดำเนินงาน ไว้ดังนี้

เป้าหมายที่ 1 ปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรการฝึกหัดครูให้มีความหลากหลาย ที่มีลักษณะขั้นพื้นฐาน (Basic requirement) ร่วมกันเพื่อให้ได้บัณฑิตครูที่เป็น คนดี ครูดี มีปัญญา มีความสามารถในการคิดอย่างเป็นระบบ และใฝ่รู้ ใฝ่เรียน มีทัศนคติต่อวิชาชีพครู รักการเป็นครู และมีความเป็นกัลยาณมิตรทั้งนี้จะต้องปรับปรุงและพัฒนาทั้งในด้านเนื้อหาสาระ เทคนิควิธีการ และการปฏิบัติ ควบคู่กันไป

โดยมีแนวทางการดำเนินงาน ดังนี้

1. การสร้างและบริหารหลักสูตรการฝึกหัดครูจะต้องเกิดจากความร่วมมือของ 3 ฝ่าย คือ สถาบันฝึกหัดครู โรงเรียน และชุมชน

2. ปรับปรุงหลักสูตรการฝึกหัดครูให้ตอบสนองการสร้างคุณลักษณะของบัณฑิตครูที่กำหนดไว้โดยการบูรณาการทั้งด้านเนื้อหาสาระความรู้ และการฝึกปฏิบัติ และจัดกลุ่มประสบการณ์เนื้อหาที่มีการบูรณาการศาสตร์สาขาต่าง ๆ เข้าด้วยกัน

3. ให้มีการปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรการฝึกหัดครูที่หลากหลายเพื่อให้สามารถผลิตครูได้สอดคล้องกับความต้องการของหน่วยงานใช้ครู และตามความพร้อมของแต่ละสถาบัน

4. หลักสูตรการฝึกหัดครู ควรมีเนื้อหาสาระที่ส่งเสริมให้บัณฑิตครูมีความรู้และทักษะทางด้านการจัดการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทักษะด้านการจัดการเรียนรู้

เป้าหมายที่ 2 ปรับปรุงและพัฒนากระบวนการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู ให้เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้จากครูจากครูที่เป็นแบบอย่างที่ดีในโรงเรียนและชุมชน ตลอดจนการเรียนรู้สภาพและวิถีชีวิตของคนในชุมชนและท้องถิ่นที่เป็นที่ตั้งของโรงเรียนที่ฝึกประสบการณ์วิชาชีพ

โดยมีแนวทางในการดำเนินงาน ดังนี้

1. ให้มีการประสานความร่วมมือระหว่างสถาบันฝึกหัดครู หน่วยงานใช้ครู โรงเรียน และชุมชนในการจัดฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู

2. ให้มีการเพิ่มระยะเวลาการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูให้มากขึ้น และใช้กระบวนการและวิธีการที่หลากหลายที่มุ่งเน้นความเป็นครู

3. ให้มีการคัดเลือกครูในโรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษาที่ประสบความสำเร็จในการสอนเป็นครูต้นแบบหรือครูดีเด่น เพื่อเป็นครูพี่เลี้ยงให้แก่นิสิตนักศึกษาครู

4. ให้มีอาจารย์พี่เลี้ยงทางวิชาการในสถาบันฝึกหัดครูเพื่อทำหน้าที่ให้ความช่วยเหลือทางวิชาการและออกไปทำงานร่วมกับโรงเรียนฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู และชุมชนอย่างใกล้ชิด

5. โรงเรียนฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูควรเลือกจากโรงเรียนในท้องถิ่นที่มีโรงเรียนสาธิตเท่านั้น

6. การฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูของนิสิตนักศึกษาครู ควรมุ่งเน้นการออกไปอยู่ที่โรงเรียน (School Base) เพื่อฝึกประสบการณ์วิชาชีพจริงและให้นิสิตนักศึกษาครูจัดทำโครงการศึกษาสภาพชุมชนท้องถิ่น ตลอดจนวิถีชีวิตของคนในชุมชนและท้องถิ่นที่โรงเรียนฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูตั้งอยู่

7. ให้มีการศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนาการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูให้มีประสิทธิภาพ

เป้าหมายที่ 3 ปรับปรุงและพัฒนาการเรียนการสอนเพื่อมุ่งเน้นให้นิสิตนักศึกษาครูมีลักษณะที่มองกว้าง คิดไกลและใฝ่รู้ ตลอดจนเป็นคนดี มีคุณธรรม จริยธรรม มีความเป็นกัลยาณมิตร รักและศรัทธาในวิชาชีพครู และเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ศิษย์และสังคม

โดยมีแนวทางการดำเนินงาน ดังนี้

1. ให้สถาบันฝึกหัดครูพัฒนาระบบการเรียนการสอน ด้วยการสนับสนุนให้อาจารย์แต่ละคนจัดระบบการสอนของตนเอง และกระตุ้นให้มีการพัฒนาระบบการสอนที่เหมาะสมกับเนื้อหาสาระและประสบการณ์ต่าง ๆ

2. ปรับปรุงและพัฒนาการเรียนการสอนในสถาบันฝึกหัดครูเพื่อให้บัณฑิตครู มีความสามารถในการคิดไตร่ตรอง สามารถคิดวิเคราะห์แยกแยะและกลั่นกรองข้อมูล รู้จักเลือกใช้ข้อมูล และสังเคราะห์เชื่อมโยงข้อสนเทศต่าง ๆ เพื่อช่วยแก้ปัญหา และริเริ่มสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ

3. ให้มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อให้นิสิตนักศึกษาครูมีโอกาสฝึกฝนการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่องทุกรายวิชา

4. ส่งเสริมและสนับสนุนให้นิสิตนักศึกษาครูได้เรียนรู้และศึกษาในกระบวนการต่าง ๆ ที่จะช่วยให้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม และสามารถติดต่อสัมพันธ์กับบุคคลต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี

5. ปรับปรุงและพัฒนากระบวนการเรียนการสอนให้มุ่งเน้นการพัฒนาคุณธรรมและวัฒนธรรมเพื่อช่วยให้นิสิตนักศึกษาครูเกิดความรู้ความเข้าใจความเป็นจริงของชีวิตอย่างลึกซึ้ง และกว้างขวางพร้อม ๆ กับเกิดความมกงามในด้านค่านิยมและคุณธรรม

6. ส่งเสริมและสนับสนุนให้กิดนวัตกรรมการสอนที่ผ่านกระบวนการจัดระบบและทดสอบประสิทธิภาพด้วยการวิจัย แสวงหาและพัฒนารูปแบบการสอน รวมทั้งให้ใช้วิธีการและเทคนิคการสอนที่จะทำให้การถ่ายทอดเนื้อหาสาระดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ

7. พัฒนาคณาจารย์ในสถาบันฝึกหัดครูให้สามารถปรับปรุงและพัฒนาการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เป้าหมายที่ 4 ให้มีการจัดหา พัฒนาและผลิตสื่อการเรียนการสอนให้เพียงพอและให้มีการนำทรัพยากรในท้องถิ่นมาใช้ในการเรียนการสอนให้มากขึ้น

โดยมีแนวทางการดำเนินงาน ดังนี้

1. ส่งเสริมและสนับสนุนให้สถาบันฝึกหัดครูจัดหา พัฒนาและผลิตสื่อการเรียนการสอนอย่างพอเพียง และให้มีการนำวัสดุในท้องถิ่นมาใช้ผลิตสื่อให้มากขึ้น

2. ให้มีการนำสื่อเทคโนโลยีอันทันสมัยมาใช้ในการเรียนการสอนอย่างคุ้มค่าและประหยัด

3. ส่งเสริมและสนับสนุนให้สถาบันฝึกหัดครู หน่วยงานทางการศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องคิดและผลิตสื่อต้นแบบ

4. ส่งเสริมและสนับสนุนให้อาจารย์สถาบันฝึกหัดครูผลิตเอกสารและสื่อประกอบการเรียนการสอนที่ทันสมัย รวมทั้งให้มีศูนย์การแปลเอกสาร

5. ให้มีศูนย์พัฒนาสื่อทางการศึกษาในสถาบันฝึกหัดครู

เป้าหมายที่ 5 ปรับปรุงและพัฒนาวิธีการวัดและประเมินผล โดยให้สามารถวัดได้ ทั้งความรู้ ทักษะ กระบวนการ เจตคติ และศรัทธาต่อวิชาชีพ รวมทั้งด้านวัฒนธรรมและ คุณธรรม

โดยมีแนวทางการดำเนินงาน ดังนี้

1. ปรับปรุงและพัฒนาการวัดและประเมินผลการเรียนการสอนในสถาบันฝึกหัดครูให้ สามารถวัดได้ทั้งด้านความรู้ ทักษะ เจตคติ กระบวนการศรัทธาต่อวิชาชีพครู รวมทั้งด้าน วัฒนธรรมและคุณธรรม โดยมีการวัดและประเมินผลก่อนเรียน ระหว่างเรียนและหลังเรียน มีวิธี การที่ให้นิสิตนักศึกษาครูประเมินตนเองร่วมกับการประเมินโดยครู และในบางครั้งให้ชุมชนมี โอกาสร่วมในกระบวนการวัดและประเมินผลการเรียนด้วย

2. ให้มีการใช้เครื่องมือวัดผลที่เป็นมาตรฐานแล้ว

3. ให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการประเมินผลการจัดการศึกษาฝึกหัดครู

เป้าหมายที่ 6 ปรับปรุงและส่งเสริมปัจจัยพื้นฐานของการเรียนการสอนเพื่อให้การ เรียนการสอนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ

โดยมีแนวทางการดำเนินงาน ดังนี้

1. ให้มีการปรับปรุงระบบการจัดการให้เอื้อต่อการปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการคิดเวลาทำงาน (Work Load) ของอาจารย์ การจัดระบบการศึกษานอก สถานที่ การแลกเปลี่ยนอาจารย์และนิสิตนักศึกษาระหว่างสถาบันและการจัดบุคลากรสายสนับสนุน การสอน

2. ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการจัดสภาพแวดล้อมของสถาบันฝึกหัดครู และแหล่ง วิทยาการเพื่อให้นิสิตนักศึกษาครูเกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. ให้มีการจัดบรรยากาศและสื่อการสอนที่สอดคล้องกับรูปแบบและวิธีการเรียนการ สอนที่จะทำให้นิสิตนักศึกษาครู ได้พัฒนากระบวนการคิดวิเคราะห์ แก้ปัญหาการเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้ทางสังคม และการพัฒนาคุณธรรมและวัฒนธรรม

เป้าหมายที่ 7 สร้างและพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการฝึกหัดครูขึ้นโดย เฉพาะ ซึ่งจะช่วยให้สามารถฝึกฝนและพัฒนานิสิตนักศึกษาครูได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้อง กับสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน

โดยมีแนวทางการดำเนินงาน ดังนี้

1. สร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันฝึกหัดครูกับสถาบันการศึกษาและสถาบันทาง สังคมอื่น ๆ ทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ

2. สร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันฝึกหัดครูกับชุมชน

3. สรรหาและส่งเสริม “อาจารย์ชั้นครู” หรือ “ครูชั้นครู” (Master Teacher) แล้วจัดเครือข่ายการถ่ายทอดความรู้ความสันทัดด้านกระบวนการสอนแก่อาจารย์สถาบันฝึกหัดครู
4. สรรหาและส่งเสริมผู้รู้ ผู้ชำนาญการในชุมชนให้เป็นแหล่งความรู้เพื่อส่งเสริมการฝึกหัดครู
5. สรรหาและส่งเสริมให้ผู้รู้ ผู้ชำนาญการในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการปรับปรุงหลักสูตรและกิจกรรมการเรียนการสอน
6. สรรหาและส่งเสริมให้แหล่งประกอบการที่มีอยู่ในชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการฝึกหัดครู
7. จัดกลุ่มสถาบัน (Institute Cluster) เพื่อช่วยเหลือสนับสนุนและร่วมมือซึ่งกันและกันทางด้านการเรียนการสอน
8. สร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันฝึกหัดครูกับเครือข่ายต่าง ๆ ที่มีอยู่แล้วในชุมชน เพื่อส่งเสริมกระบวนการฝึกหัดครู
9. สร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันฝึกหัดครูกับสถาบันศาสนาและสถาบันครอบครัวเพื่อสร้างระบบความร่วมมือระหว่างบ้าน-วัด-โรงเรียน
10. สร้างระบบการศึกษาและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับภูมิธรรม ภูมิปัญญาของครูในชุมชน เพื่อนำมาใช้ปรับปรุงเปลี่ยนกระบวนการฝึกหัดครูอย่างต่อเนื่อง
11. ให้มีการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยสำหรับแลกเปลี่ยนข่าวสารและความรู้ระหว่างสถาบันฝึกหัดครูได้อย่างรวดเร็ว เช่น Interactive Television และ Teleconferencing เป็นต้น

ดังที่กล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่า การศึกษานับว่าเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาบุคคล และเป็นพื้นฐานที่จะช่วยเสริมสร้างให้ประเทศมีทั้งความสามารถในการร่วมมือและแข่งขันกับนานาประเทศ เป็นกำลังสำคัญ ในการช่วยให้ประเทศสามารถแสวงหาโอกาสอย่างเหมาะสม และสามารถหลีกเลี่ยงภัย คุกคามต่างๆ ได้อย่างทันการ โดยการปฏิรูปการศึกษาและที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้น จะเห็นได้ว่าครูเป็นปัจจัยสำคัญของการปฏิรูปการศึกษา ซึ่งคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2539) ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญดังกล่าว ดังเห็นได้จากการกำหนดวัตถุประสงค์ในแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) ดังนี้

1. เพื่อขยายและยกระดับความรู้พื้นฐานของประชาชนทั้งมวลให้กว้างขวางและสูงขึ้น ถึงระดับมัธยมศึกษาอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน
2. เพื่อพัฒนาการศึกษาให้มีคุณภาพ สอดคล้องกับความสัมพันธ์กับความต้องการของบุคคล ชุมชนและประเทศ ให้ผู้เรียนได้มีการพัฒนาเต็มศักยภาพ

3. เพื่อให้การศึกษาไทย สร้างศักยภาพของประเทศในการพึ่งพาตนเอง และสร้างความก้าวหน้าและมั่นคงของเศรษฐกิจไทยในประชาคมโลก บนฐานแห่งความเป็นไทย และเพื่อให้การพัฒนาการศึกษาของประเทศเป็นไปตามวัตถุประสงค์ดังกล่าวคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ จึงได้กำหนดนโยบายการพัฒนาการศึกษา เป็น 5 ด้าน ดังนี้
1. เติบโตและยกระดับความรู้พื้นฐานของประชาชนทั้งหมด
 2. ปฏิรูประบบการเรียนการสอน
 3. ปฏิรูประบบการผลิตและพัฒนาครู
 4. เติบโตและพัฒนากำลังคนระดับกลางและสูง
 5. ปฏิรูประบบการบริหาร และการจัดการศึกษา

เพื่อให้มีแนวทางการจัดการศึกษาตามนโยบายดังกล่าว คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ จึงกำหนดแผนงานหลักเพื่อพัฒนาการศึกษา 9 แผนงาน และ 1 ใน 9 แผนงานหลักก็คือ แผนงานหลักที่ 3 การพัฒนาการผลิตครูและการฝึกอบรม และพัฒนาครูประจำการ ซึ่งมีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อพัฒนาระบบการผลิตครู โดยการเลือกสรรบุคคลเข้าเรียนวิชาชีพครู ปรับระบบกระบวนการเรียนการสอน พัฒนาคณาจารย์ให้สถาบันฝึกหัดครู เพื่อให้ได้ครูที่เก่ง ดี มีประสิทธิภาพ และมีครูทางด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และสาขาที่ขาดแคลนในปริมาณและคุณภาพ ที่เพียงพอ
2. เพื่อพัฒนาครูประจำการให้มีศักยภาพในการพัฒนาระบบการเรียนรู้อบรมสั่งสอนผู้เรียนให้มีประสิทธิภาพ สามารถดำรงชีวิตท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ได้อย่างเป็นสุข
3. เพื่อมุ่งมั่นสนับสนุนครูเก่งและดี รวมทั้งสร้างขวัญและกำลังใจ และความภาคภูมิใจในอาชีพครู

แนวทางและมาตรการในการพัฒนาการผลิตครูและฝึกอบรมและพัฒนาครูประจำการ

1. ปรับระบบการผลิตครู
 - 1.1 สถาบันฝึกหัดครูสรรหาคนเก่งและดีเข้าเรียนวิชาชีพครู เพื่อทดแทนกำลังคนที่เกษียณอายุ หรือออกตามวาระและเสริมส่วนที่ขาดแคลน
 - 1.2 เติบโตการผลิตครู-อาจารย์ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีและสาขาที่ขาดแคลนให้ได้ปริมาณและคุณภาพที่เพียงพอ

- 1.3 ชักจูงคนไทยหรืออาจารย์ที่ทำงานต่างประเทศกลับมาทำงานในประเทศ โดยเฉพาะสาขาที่ขาดแคลน
- 1.4 สถาบันการผลิตครู ร่วมมือกับธุรกิจและอุตสาหกรรมต่าง ๆ ในการผลิตครู เฉพาะทาง
- 1.5 สถาบันการฝึกหัดครูเร่งพัฒนาคณาจารย์ เพื่อถ่ายทอดและเป็นแบบแก่ บัณฑิตครู
- 1.6 สถาบันการฝึกหัดครูปฏิบัติการเรียนการสอนในการผลิตครู โดยปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรการฝึกหัดครู กระบวนการฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู กระบวนการเรียนการสอน สื่อและวิธีวัดผลและประเมินผล เพื่อให้ได้บัณฑิตครูตามความต้องการ พร้อมทั้ง ส่งเสริม ปัจจัยพื้นฐานของการเรียนการสอน เพื่อให้ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ
2. อบรมและพัฒนาคุณภาพครูประจำการอย่างมีระบบและต่อเนื่อง
 3. ปรับปรุงระบบบริหารงานบุคคลและระบบสวัสดิการ

จากการที่กล่าวมาข้างต้น เห็นได้ว่าแนวโน้มของการฝึกหัดครูนั้น มีแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก ทั้งในด้านของหลักสูตร กระบวนการเรียนการสอน กระบวนการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ และเครือข่ายการเรียนรู้ ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นการเตรียมคนให้มีคุณภาพสามารถปรับตัว แก้ปัญหาที่มีความหลากหลายในสภาวะการณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ดังเห็นได้จากแผนการปฏิบัติการฝึกหัดครูของคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ โครงการปฏิบัติการฝึกหัดครูของสถาบันราชภัฏ และข้อเสนอของคณะศึกษา "การศึกษาไทยยุคโลกาภิวัตน์"

2.2 แนวโน้มของหลักสูตรทางการศึกษาในอนาคต

จากการศึกษาเอกสาร และตำราที่เกี่ยวข้องพบว่านักวิชาการและนักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษา กับสังคม เพราะการศึกษากับสังคมเป็นสิ่งที่แยกกันไม่ออก สังคมนั้นรวมถึงสภาพเศรษฐกิจ วัฒนธรรม การปกครอง การศึกษา เป็นกระบวนการทางสังคมอย่างหนึ่ง ซึ่งสังคมจัดให้มีขึ้นเพื่อความเจริญก้าวหน้า และเพื่อดำรงอยู่ในสังคมปัจจุบัน (สันต์ ธรรมบำรุง, 2527) จอห์น ดิวอี้ (อ้างจากสิทธิชัย ธาดานิติ, 2524) ถือว่าการศึกษาก็คือการกิจของสังคม การศึกษากับสังคมจะต้องมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด การศึกษาจะก้าวหน้าก็เพราะสังคมและสังคมจะเจริญก้าวหน้าก็เพราะการศึกษา ทั้งสองต่างเกี่ยวพันซึ่งกันและกัน

คณาจารย์ภาควิชาพื้นฐานการศึกษา วิทยาลัยครูสวนสุนันทา (2529) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการศึกษาที่มีต่อสังคมไว้ 2 ประเภท คือ

1. การขัดเกลาทางสังคม (Socialization) เพื่อให้บุคคลเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม มีความเข้าใจในวัฒนธรรม มีความรู้และทักษะต่างๆ ที่จำเป็นต่อการประกอบอาชีพและการดำเนินชีวิตโดยทั่วไป

2. การจัดสรรบทบาท (Role Allocation) การศึกษาจะช่วยกระจายสมาชิกในสังคมให้มีอาชีพ ตำแหน่งหน้าที่การงาน แตกต่างกันไปตามลักษณะของการศึกษาที่ปัจเจกบุคคลได้รับมา

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2530) ได้สรุปหน้าที่ที่สถาบันการศึกษามีต่อสังคมไว้ ดังนี้

1. ถ่ายทอดวัฒนธรรม จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง
2. ให้การขัดเกลาทางสังคม เพื่อให้สมาชิกของสังคมสามารถปรับตัวให้เข้ากับสังคมได้ด้วยดี

3. สร้างและถ่ายทอดวัฒนธรรม เทคโนโลยี และความรู้เฉพาะทาง ได้แก่ การคิดค้นสิ่งใหม่ๆ ขึ้นมาเป็นองค์แห่งความรู้และศาสตร์ต่างๆ

4. เลือกสรรและกำหนดตำแหน่งทางสังคมให้แก่บุคคล สถาบันการศึกษาจะคัดเลือกคนเข้ามาศึกษาและเมื่อผ่านระบบนี้ไปแล้วผู้สำเร็จการศึกษาจะได้สถานภาพและตำแหน่งการงานตามความรู้ความสามารถที่ได้เรียนและได้ฝึกฝนมา

5. ดูแลเด็ก ช่วยดูแลเด็กให้เติบโตอย่างมีคุณภาพ

6. พัฒนาบุคลิกภาพ สมาชิกสังคมแต่ละคนจะพัฒนาความชอบและความถนัดเฉพาะของตน ทำให้เกิดเป็นบุคลิกภาพ

7. ผลิตซ้ำทางอุดมการณ์ ขัดเกลาหล่อหลอมให้สมาชิกของสังคมมีความเชื่ออุดมการณ์ ค่านิยมและวัฒนธรรมที่ผู้นำของสังคมต้องการ

ชนิดา รัชพลเมือง (2534) ได้สรุปหน้าที่ของการศึกษาที่มีต่อสังคม ไว้ดังนี้

1. หน้าที่ถ่ายทอดวัฒนธรรม เป็นการถ่ายทอดความคิด ความเข้าใจ วัฒนธรรม ประเพณีอันเป็นแก่นสารของสังคม เพื่อดำรงรักษามรดกทางวัฒนธรรม

2. หน้าที่สร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในสังคม การศึกษาเป็นตัวการสำคัญที่ทำให้ชุมชนซึ่งมีความแตกต่างกัน ช่วยให้เกิดมีความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน จากการที่ให้ผู้เรียน

ได้เรียนรู้สิ่งเดียวกัน มีความเชื่อในสิ่งเดียวกัน มีแบบแผนพฤติกรรมเหมือนกัน เป็นต้น การศึกษาจึงสร้างความกลมกลืนให้เกิดขึ้นจนสมาชิกในสังคมเกิดความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

3. หน้าที่สร้างนวัตกรรม การค้นคว้าวิจัยทางสถาบันการศึกษามีส่วนสำคัญในการค้นคิดนวัตกรรมที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงและปัจจุบันหน้าที่นี้ก็ได้รับความสำคัญมากทำให้เกิดนวัตกรรมใหม่ๆ ขึ้นเสมอ โดยเฉพาะในสถาบันการศึกษาระดับสูง

4. หน้าที่คัดเลือกและจัดสรร โรงเรียนจะเป็นผู้คัดเลือกและจัดสรรอาชีพให้นักเรียน ผลการเรียนรู้ ประเภทโรงเรียน และหลักสูตรเป็นเครื่องชี้อาชีพ รายได้และเกียรติภูมิในสังคม โรงเรียนเป็นกลไกสำคัญในการนำทางและเอื้ออำนวยการเลื่อนฐานะทางสังคม

5. หน้าที่พัฒนาบุคคล การศึกษาช่วยพัฒนาทักษะ และความสามารถอื่นๆ ที่สถาบันสังคมอื่นทำได้ไม่ดีเท่า นอกจากการพัฒนาระเบียบวินัยในตนเอง และโอกาสที่จะเรียนวิชาความรู้เฉพาะสาขาแล้ว โรงเรียนยังเป็นแหล่งสร้างลักษณะนิสัยที่ดี และจำเป็นต่อการดำรงชีวิตในสังคมสมัยใหม่ รวมทั้งเป็นแหล่งพัฒนาจิตใจด้วย

ดังที่ได้กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าการศึกษาคือตัวการสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม แต่ในขณะเดียวกันการเปลี่ยนแปลงทางสังคมก็มีอิทธิพลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาได้เช่นกัน การเปลี่ยนแปลงทางสังคมมีอิทธิพลต่อการกำหนดรูปแบบหรือระบบการศึกษา ยนต์ ชุมจิต (2528) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดรูปแบบหรือระบบการศึกษา ไว้ดังนี้

1. โครงสร้างทางสังคม กล่าวคือ การจัดการศึกษาต้องให้สอดคล้องกับสังคม เช่น สังคมใดมีความหย่อนยานในด้านระเบียบวินัย ไร้คุณธรรม การจัดการศึกษาก็ต้องหาทางแก้ปัญหาตรงจุดนี้ เป็นต้น

2. การเมืองการปกครอง มีอิทธิพลอย่างมากต่อการจัดระบบการศึกษาของชาติ กล่าวคือ ถ้าประเทศใดปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย ระบบการศึกษาก็ต้องจัดให้ประชาชนในชาติได้เรียนรู้และเข้าใจถึงระบบการปกครองแบบประชาธิปไตย

3. เศรษฐกิจ ปัจจัยทางเศรษฐกิจมีอิทธิพลต่อการจัดระบบการศึกษาของสังคม ทั้งนี้เพราะถ้าสังคมมีระบบเศรษฐกิจดีสมบูรณ์ มั่งคั่ง ก็จะเป็นสิ่งเกื้อหนุนและเอื้อต่อระบบการศึกษาในแง่ของอาคารเรียน วัสดุอุปกรณ์การศึกษา จำนวนครู เป็นต้น

4. เทคโนโลยี ความเจริญและความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่เพิ่มขึ้นก็จะมีผลต่อการศึกษาในด้านโครงสร้างโรงเรียน หลักสูตรตลอดจนการผลิตครูให้มีความรู้ในทฤษฎีความรู้ใหม่ๆ และเครื่องอำนวยความสะดวกในการเรียนการสอน

5. ศาสนาและวัฒนธรรม การจัดการศึกษาจะต้องจัดเพื่อการส่งเสริมคนในชาติให้มี ศีลธรรมและวัฒนธรรมของชาติ
6. วิทยาการสาขาต่างๆ กล่าวคือ ระบบการศึกษาจะต้องเปลี่ยนแปลงไปตามความ เจริญก้าวหน้าทางวิทยาการสาขาต่างๆ
7. สุขภาพอนามัย การให้การศึกษาในด้านสุขภาพอนามัย ตลอดจนการส่งเสริมการ กีฬาและนันทนาการต่างๆ นั้น มีความจำเป็น ทั้งนี้เพราะจะทำให้คนในชาติมีสุขภาพสมบูรณ์ เป็นกำลังในการพัฒนาประเทศต่อไป อีกทั้งยังเป็นการสื่อความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในสังคม อีกด้วย
8. อิทธิพลต่างประเทศ ระบบการศึกษาของประเทศที่กำลังเกิดใหม่หรือประเทศที่ ด้อยพัฒนา มักมีพื้นฐานมาจากประเทศที่เจริญกว่า แม้แต่ประเทศที่กำลังพัฒนา หรือพัฒนา แล้วก็ยังคงอาศัยแนวความคิดหรือทฤษฎีทางการศึกษาซึ่งกันและกันเพื่อนำมาปรับปรุงการ ศึกษาของตน

นอกจากอิทธิพลทางสังคมในด้านต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้นยังมีปัจจัยอื่น ๆ อีกที่มี อิทธิพลต่อระบบการจัดการศึกษาของสังคม เช่น ปรัชญาและภาษาของแต่ละชุมชน เป็นต้น

จะเห็นได้ว่าการศึกษากับสังคมเป็นสิ่งที่แยกกันไม่ออก เพราะทั้งสองต่างก็เกี่ยวพันซึ่ง กันและกัน ปัจจุบันสังคมไทยได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ทั้งนี้เนื่องมาจากในทศวรรษที่ผ่านมา ประเทศไทยได้ก้าวเป็นสมาชิกของ "หมู่บ้านโลก" เช่นเดียวกับประเทศอื่น ๆ และได้รับผล กระทบจาก กระแสโลกาภิวัตน์ที่หลั่งไหลเข้ามาอย่างรวดเร็วด้วยความก้าวหน้าของเทคโนโลยี การสื่อสาร ทำให้ประเทศมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมากทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และการเมืองการปกครอง (คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2539) เมื่อประเทศมีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงไป การศึกษาก็จำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงตามเช่นกัน และการจัดการศึกษาในประเทศใดก็ตามจะไม่สำเร็จลุล่วงไปตามที่กำหนดไว้ ถ้าไม่มีหลักสูตร เป็นแนวทางในการให้การศึกษา (สุมิตร คุณานุกร, 2520) หลักสูตรเป็นเสมือนโครงการและแนว ทางเพื่อนำการศึกษาไปสู่จุดหมายปลายทาง นักการศึกษาถือว่าหลักสูตรเป็นหัวใจของการ ศึกษา การศึกษาระดับใด ๆ ก็ตามหากขาดหลักสูตรอันเหมาะสมแล้ว จะจัดการศึกษาให้สำเร็จ ลุล่วงไปตามที่หวังได้ยาก (หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู, 2519) และหลักสูตรที่ใช้ได้ดี ในสมัยหนึ่ง สภาพสังคมหนึ่ง กาลต่อมาย่อมจะล้าสมัยเพราะความเจริญก้าวหน้าทางด้าน วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และสภาพของสังคมที่ได้ เปลี่ยนแปลงไป หลักสูตรที่ดีจึงต้องมี ลักษณะที่ยืดหยุ่นสามารถปรับเปลี่ยนได้ ไม่หยุดนิ่งอยู่กับที่ (จันทร์เพ็ญ เชื้อพานิช และคณะ,

2536) กล่าวคือหลักสูตรจะต้องมีการพัฒนาและปรับปรุงเพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม

2.3 หลักสูตรและการพัฒนาหลักสูตร

2.3.1 คำนิยามและความหมายของหลักสูตร

เมื่อกล่าวถึง "หลักสูตร" ได้มีนักการศึกษาหลายท่านได้ให้คำนิยามและความหมายที่แตกต่างกันไป อย่างหลากหลาย ดังความหมายต่อไปนี้

เอกวิทย์ ณ ถลาง (2511) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรไว้ว่า "หลักสูตร หมายถึง ประมวลประสบการณ์ทั้งหลายที่จัดให้กับเด็กได้เรียนเนื้อหาวิชา ทักษะ ทักษะปฏิบัติ แบบพฤติกรรม กิจกรรม สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ฯลฯ เมื่อประมวลกันเข้าแล้วก็จะประสบการณ์ที่ผ่านเข้าไปในการรับรู้ของเด็ก"

กัญญา สาร (2516) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรในทัศนะของนักบริหารการศึกษาว่า "หลักสูตร หมายถึง โครงการศึกษาที่กำหนดให้นักเรียนเรียนรู้และพัฒนาตนเองตามแผนการศึกษาหรือโครงการที่โรงเรียนปฏิบัติเพื่อให้บรรลุผลทางการศึกษาตามแผนการศึกษานั้นเอง"

สุมิตร คุณานุกร (2520) ให้ความหมายของหลักสูตรไว้ดังนี้ หลักสูตร หมายถึง โครงการที่ประมวลความรู้และประสบการณ์ให้ผู้เรียนเพื่อพัฒนาความรู้ ความสามารถด้านต่างๆของผู้เรียน

วิชัย ราษฎร์ศิริ (2522) ได้ให้ความหมายสอดคล้องกับสุมิตร คุณานุกร ไว้ว่าหลักสูตร หมายถึง แผนการจัดประสบการณ์ทั้งหมดที่โรงเรียนจัดให้แก่ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนมีพฤติกรรมด้านความรู้ ทักษะและทัศนคติที่พึงประสงค์

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2525) กล่าวว่าคำว่าหลักสูตร มีความหมายกว้างขวางตามแต่ผู้ใช้จะ เข้าใจและหมายถึงอะไร ซึ่งให้ความหมายโดยสังเขปว่า หลักสูตร หมายถึง การวางแผนจัดประสบการณ์ การเรียนรู้ซึ่งทางโรงเรียนจัดเสนอแนะ เข้าใจ

สำหรับ เสริมศรี ไชยศรี (2526) ได้สรุปความหมายของหลักสูตรไว้ว่า หลักสูตร หมายถึง แผนประสบการณ์ที่เกิดขึ้นก่อนการสอนหรือก่อนการปฏิบัติจริง ในโครงการใดก็ตาม

ส่วนกาญจนา คุณารักษ์ (2527) กล่าวว่า หลักสูตร หมายถึง โครงการหรือแผนหรือข้อกำหนดอันประกอบด้วยหลักการ จุดหมาย โครงสร้าง กิจกรรม และวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ในการจัดการเรียนการสอนที่จะพัฒนาผู้เรียนให้เกิดความรู้ ความสามารถ โดยส่งเสริมให้เอกัต

บุคคลไปสู่ศักยภาพสูงสุดของตนเอง และรวมถึงลำดับชั้นประสบการณ์ที่จะก่อให้เกิดการเรียนรู้
 ละสมด้วย ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนรู้จักแปลความคิดไปสู่การปฏิบัติ ช่วยให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จ
 ในการเรียนรู้ตนเอง รู้จักตนเอง มีชีวิตอยู่ในโรงเรียน สังคม และโลกได้อย่างมีความสุข

ธวัชชัย ชัยจิรฉายากุล (2529) ได้นิยามความหมายของหลักสูตรว่า "หลักสูตร
 หมายถึง กิจกรรมหรือประสบการณ์ทั้งหลายที่โรงเรียนจัดให้แก่ผู้เรียน"

ธำรง บัวศรี (2531) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรว่า "หลักสูตร หมายถึง แผนซึ่ง
 ได้ออกแบบจัดทำขึ้นเพื่อแสดงถึงจุดหมายการจัดเนื้อหาสาระ กิจกรรม และประมวล
 ประสบการณ์ในแต่ละโปรแกรมการศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนมีพัฒนาการในด้านต่างๆ ตามจุดหมาย
 ที่ได้กำหนดไว้"

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2529) มีความเห็นว่าหลักสูตรคือ ประสบการณ์ทั้งปวงของผู้
 เรียนที่จัดโดยโรงเรียน

George A Beauchamp (1961) กล่าวว่า "หลักสูตร หมายถึง แผนประสบการณ์
 เรียนรู้ที่จัดให้นักเรียน"

Hilda Taba (1962) ได้อธิบายความหมายของหลักสูตรไว้ว่า

"หลักสูตร คือ แผนการจัดทำขึ้นเพื่อให้นักเรียนได้เกิดการเรียนรู้ที่ประกอบด้วย จุด
 ประสงค์และจุดมุ่งหมายเฉพาะ การเลือกและการจัดเนื้อหา วิธีการจัดการเรียนการสอน และการ
 ประเมินผล"

Carter V. Good (1973) กล่าวถึงความหมายของหลักสูตรไว้ 3 นัย ดังนี้

1. หลักสูตร หมายถึง เนื้อหาวิชาที่จัดไว้เป็นระบบให้ผู้เรียนได้ศึกษาความมุ่งหมาย
 ของหลักสูตรในข้อนี้หมายถึงหลักสูตรเป็นวิชาๆ

2. หลักสูตร หมายถึง เค้าโครงทั่วไปของเนื้อหาหรืออุปกรณ์การเรียนการสอนพิเศษ
 ซึ่งโรงเรียนได้จัดไว้เพื่อให้นักเรียนมีคุณสมบัติเพียงพอจะจบการศึกษาได้ หรือประกาศนียบัตรที่
 จะเข้าสู่สาขาวิชาชีพ

3. หลักสูตร หมายถึง กลุ่มวิชาและการจัดประสบการณ์ที่กำหนดไว้ ซึ่งนักเรียนได้
 เล่าเรียนภายใต้การแนะนำของโรงเรียนและสถาบันศึกษา

จากที่กล่าวมาข้างต้น พอสรุปได้ว่า หลักสูตร หมายถึง โครงการหรือแผนการใน
 การจัดประสบการณ์ทั้งหมดที่สถาบันการศึกษาจัดให้กับผู้เรียนเพื่อให้ผู้เรียนมีพัฒนาการในด้าน
 ต่าง ๆ ตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ ซึ่งประกอบด้วยหลักการ จุดหมาย จุดประสงค์ โครงสร้าง
 เนื้อหา การจัดการเรียนการสอน และการประเมินผล

2.3.2 ความสำคัญของหลักสูตร

หลักสูตรมีความสำคัญอย่างมากในการจัดการศึกษา ดังมีนักวิชาการได้กล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตรไว้อย่างมากมาย ดังนี้

วิชัย ราษฎร์ศิริ (2522) ได้กล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตรพอสรุปได้ดังนี้

1. เป็นเอกสารทางราชการ หรือเป็นบัญญัติของรัฐบาล เพื่อให้บุคคลที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับการศึกษาไปปฏิบัติ ไม่ว่าจะเป็นสถาบันการศึกษาของรัฐบาลหรือเอกชน
2. เป็นเกณฑ์มาตรฐานทางการศึกษา เพื่อควบคุมการเรียนการสอนในสถาบันการศึกษาในระดับต่างๆ รวมทั้งเป็นเกณฑ์มาตรฐานในการที่จะจัดสรรงบประมาณ บุคลากร อาคารสถานที่และวัสดุอุปกรณ์ทางการศึกษาของรัฐบาลให้แก่โรงเรียน
3. เป็นแผนการดำเนินงานของนักบริหารการศึกษา ที่จะต้องอำนวยการควบคุมดูแล และติดตามประเมินผลให้เป็นไปตามนโยบายการจัดการศึกษาของรัฐบาล
4. เป็นแผนการปฏิบัติงานหรือเครื่องชี้แนวทางในการปฏิบัติงานของครูเพราะหลักสูตรจะเสนอแนะจุดมุ่งหมาย การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และการประเมินผลการเรียนการสอน
5. เป็นเครื่องมือของรัฐในอันที่จะพัฒนาคน และพัฒนากำลังคน ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมตามแผนของรัฐบาล
6. เป็นเครื่องชี้ถึงความเจริญของชาติ เพราะการศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคน

สันต์ ธรรมบำรุง (2525) ได้สรุปความสำคัญของหลักสูตร ดังนี้

1. หลักสูตรเป็นแผนปฏิบัติงานหรือเครื่องชี้แนวทางปฏิบัติงานของครู
2. หลักสูตรเป็นข้อกำหนดแผนการเรียน อันเป็นส่วนรวมของประเทศเพื่อนำไปสู่ความมุ่งหมายตามแผนการศึกษาแห่งชาติ
3. หลักสูตรเป็นเอกสารของทางราชการ เป็นบัญญัติของรัฐบาล เพื่อให้บุคคลที่ทำการเกี่ยวข้องปฏิบัติตาม
4. หลักสูตรเป็นเกณฑ์มาตรฐานการศึกษา
5. หลักสูตรเป็นแผนดำเนินงานของผู้บริหารการศึกษาเพื่อที่จะอำนวยการควบคุมดูแล และควบคุมดูแล และติดตามผลให้เป็นไปตามนโยบายการจัดการศึกษาของรัฐบาลด้วย
6. หลักสูตรกำหนดแนวทางในการส่งเสริมความเจริญของงานและพัฒนาการของเด็กตามจุดมุ่งหมายการศึกษา
7. หลักสูตรจะกำหนดลักษณะและรูปร่างของสังคมในอนาคตว่าจะเป็นรูปใด

8. หลักสูตรจะกำหนดแนวทางให้ความรู้ ทักษะ ความสามารถ ความประพฤติที่จะเป็นประโยชน์ต่อสังคม

9. หลักสูตรจะเป็นสิ่งบ่งชี้ความเจริญของประเทศ เพราะการศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคน

กาญจนา คุณารักษ์ (2527) กล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตรว่า หลักสูตรเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งที่จะทำให้ปรัชญาหรือความมุ่งหมายในการจัดการศึกษาบรรลุผลตามความมุ่งหมายที่แผนการศึกษาแห่งชาติกำหนด กล่าวคือ ผู้เรียนอยู่ในวัยที่กำลังจะเป็นผู้ใหญ่ในอนาคต หลักสูตรมีส่วนช่วยในการสร้างคุณลักษณะเพราะหลักสูตรมีความสำคัญในการช่วยพัฒนาคนในทุก ๆ ด้าน นอกจากนั้น หลักสูตรยังมีความสำคัญต่อสังคม การเมือง เศรษฐกิจ หลักสูตรทำให้ผู้เรียนเติบโตเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม หลักสูตรช่วยให้ผู้เรียนได้ค้นพบความสามารถ ความถนัด และความสนใจของตน ตลอดจนกำหนดแนวทางในการประกอบอาชีพ หลักสูตรเป็นพาหนะที่จะนำความมุ่งหมายของการศึกษาออกไปสู่การปฏิบัติให้บรรลุความสำเร็จ

สรุปได้ว่า หลักสูตรมีความสำคัญอย่างยิ่งในการจัดการศึกษาเพราะหลักสูตรเป็นตัวกำหนดเกณฑ์มาตรฐานทางการศึกษา รวมทั้งเป็นแผนการปฏิบัติงานโดยเป็นเครื่องชี้นำไปสู่การปฏิบัติงานของผู้บริหารการศึกษาและครูผู้สอน เพื่อให้บรรลุและเป็นไปตามความมุ่งหมายของแผนการศึกษาแห่งชาติที่ได้วางไว้

2.3.3 ลักษณะของหลักสูตรที่ดี

สันต์ ธรรมบำรุง (2527) กล่าวว่า หลักสูตรที่ดีควรมีคุณสมบัติ ดังนี้

1. หลักสูตรควรจะต้องมีความคล่องตัวพอสมควร และสามารถที่จะปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ต่างๆ ได้
2. หลักสูตรควรเป็นเครื่องมือที่จะช่วยให้การศึกษารุ้ตามความมุ่งหมายที่กำหนด
3. บุคคลทุกฝ่ายควรจะต้องมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร และมีส่วนร่วมได้รับรู้อหลักสูตรมิใช่เป็นหน้าที่ของนักวิชาการการศึกษาแต่เพียงฝ่ายเดียว
4. การวางแผนหลักสูตรที่ดี จะต้องเป็นขบวนการที่ต่อเนื่องกัน
5. การดำเนินการวางแผนหลักสูตร ควรตั้งอยู่บนรากฐานที่เชื่อถือได้

6. ในการพัฒนาหลักสูตรนั้น ควรคำนึงถึงสิ่งสำคัญต่าง ๆ เช่น รากฐานทางปรัชญา การศึกษารากฐานทางสังคม

7. หลักสูตรควรจะเป็นแนวกว้าง เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้สำรวจ ความสนใจ ความถนัด และความสามารถเป็นรายบุคคล

8. หลักสูตรในระดับต่างๆ ควรจะมีความสัมพันธ์และต่อเนื่องกัน

9. หลักสูตรควรจะต้องมีการประเมินเป็นระยะ ๆ แล้วนำผลของการประเมินมา ปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตร

John W. Gardner (อ้างจากสันต์ ธรรมบำรุง, 2527) ได้เสนอแบบตรวจสอบ หลักสูตรที่ดีเป็นแบบสำรวจสำหรับประเมินโปรแกรมของโรงเรียน ซึ่งเป็นการประเมินผลรวมทั้ง ระบบของหลักสูตรโดยเน้นความสัมพันธ์ของหลักสูตรกับโรงเรียนโดยพิจารณาจาก หลักเกณฑ์ ดังนี้

1. หลักสูตรที่ดี ต้องมีการวางแผนและการวัดผลอย่างมีระบบ

1.1 มีองค์ กรหรือ สถาบันที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการวางแผนและการวัดผล โดยเฉพาะ

1.2 ต้องมีขั้นตอนในการวางแผนและการวัดผลตามตรรกวิทยา

1.3 สามารถนำไปใช้ได้หลายทางในการช่วยเหลือเกี่ยวกับด้านการศึกษา

2. หลักสูตรที่ดีช่วยให้ได้จุดประสงค์ของโรงเรียนตามต้องการ

2.1 คณะครูต้องมีความเข้าใจในจุดมุ่งหมายของการศึกษา

2.2 ขอบเขตของหลักสูตรมีเนื้อหาเกี่ยวกับจุดมุ่งหมายของการศึกษา

2.3 แต่ละหลักสูตรควรเปิดให้กว้างสามารถให้มีข้ออ้างอิงถึง อย่างน้อยให้ได้ตรงตามจุดมุ่งหมายทั้งหมดด้วย

2.4 ในการวางหลักสูตรตลอดปี และแต่ละเนื้อหา ครูต้องพิจารณาถึงขอบเขตของจุดมุ่งหมายของโรงเรียน

3. หลักสูตรที่ดีมีความกลมกลกับจุดมุ่งหมายของโรงเรียน

3.1 หลักสูตรต้องคำนึงถึงความพอเหมาะและความสำคัญของจุดมุ่งหมายแต่ละจุด

3.2 การวางแผนในการจัดหลักสูตร ควรคำนึงถึงเนื้อหาพื้นฐาน กิจกรรมภายในโรงเรียนและความสนใจพิเศษ ซึ่งต้องระลึกรถึงผลสะท้อนให้เกี่ยวเนื่องกับจุดมุ่งหมาย

3.3 ควรมีการแนะแนวแก่นักเรียนในการเลือกชั้นเรียนหรือจัดโปรแกรมเรียนตาม

ความสามารถและความต้องการของตัวนักเรียนเอง

3.4 ระบบการบริหารโรงเรียน ควรกำหนดรายการและความยืดหยุ่นมีส่วนร่วมช่วยในการวางจุดมุ่งหมายได้อย่างเหมาะสม

3.5 ต้องจัดตารางสอนและกิจกรรมในห้องเรียน ดังนั้นการแบ่งโปรแกรมต้องให้สมดุลกับการเรียนรู้กิจกรรมที่เปลี่ยนแปลง

4. หลักสูตรที่ดีต้องส่งเสริมให้มีประสบการณ์อยู่เสมอ

4.1 ข้อกำหนดต่าง ๆ ควรกำหนดจากระยะหัวเลี้ยวหัวต่อจนประสบความสำเร็จของนักเรียน

4.2 การวางแผนเกี่ยวกับเนื้อหาในหลักสูตรควรมีการขยายให้กว้างเป็นปีต่อปีเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาหลักสูตร

4.3 การฝึกภายในห้องเรียนช่วยให้มีความตั้งใจในการเรียนรู้ถึงปัญหาอย่างเต็มที่ของนักเรียนแต่ละคน

4.4 การร่วมมือในการวางแผนการสอนโดยแบ่งให้นักเรียนมีการแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ซึ่งกันและกัน

5. หลักสูตรที่ดี ควรมีการยืดหยุ่นได้ เพื่อการดัดแปลงให้เหมาะสมกับสถานะและเอกัตภาพ

5.1 หลักสูตรช่วยแนะครูให้มีแผนการสอนได้ตรงกับสถานการณ์

5.2 การร่วมมือในการวางแผนการสอนมีประโยชน์มากในด้านการแบ่งงานที่มีความสามารถเฉพาะบุคคล และแบ่งอุปกรณ์การสอนได้อย่างถูกต้อง

Sallor and Alexander (อ้างจากวิชย ดิลลระ, 2535) ได้พัฒนาแบบประเมินหลักสูตร เพื่อตรวจสอบว่าหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นมานั้นมีคุณภาพดีมากน้อยเพียงไร โดยประเมินจาก

1. เนื้อหาสาระสำคัญของหลักสูตรครอบคลุมข้อมูลที่ได้มาจากนักเรียน สังคม กระบวนการเรียน และความรู้ที่ควรจะได้รับในระหว่างการศึกษาหรือไม่อย่างไร

2. จุดมุ่งหมายของโรงเรียนวางไว้อย่างชัดเจน และเป็นที่เข้าใจกับผู้ที่เกี่ยวข้องหรือไม่ จุดมุ่งหมายมีความกว้างขวาง มีความสมดุลและจะเป็นจริงได้หรือไม่ มีช่องว่างพอที่จะติดต่อเพิ่มเติมจุดมุ่งหมายตามที่ต้องการหรือไม่

3. กระบวนการเรียน ผู้เรียนมีโอกาสก้าวหน้า และมีอิสระที่จะพัฒนาตามความสามารถความสนใจ ตามแนวทางของตนเองได้หรือไม่

4. นักเรียน และครูมีความเข้าใจตรงกันเกี่ยวกับแผนการเรียนต่าง ๆ ในหลักสูตรหรือไม่ นักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนการเรียนนั้น ๆ ตามวุฒิภาวะของเขาหรือไม่ ผู้เรียนมีความเข้าใจในเหตุผล และยอมรับสิ่งที่โรงเรียนคาดหวังจากเขาหรือไม่

5. กลุ่มจุดมุ่งหมายที่สำคัญ ๆ มีความสอดคล้องกับโอกาสที่จะเรียนในแต่ละกลุ่มเพื่อบรรลุถึงจุดมุ่งหมายนั้น ๆ หรือไม่ มีการตรวจสอบความสัมพันธ์ระหว่างจุดมุ่งหมายกับโอกาสที่จะเรียนว่ามีช่องว่างหรือมีการเหลื่อมล้ำกันหรือไม่ โอกาสในการเลือกทางเรียนเป็นแนวทางที่ดีที่จะบรรลุจุดมุ่งหมายหรือไม่อย่างไร

6. ในแต่ละขอบเขตหรือแต่ละกลุ่มของจุดมุ่งหมาย โอกาสในการเลือกทางเรียนที่เกี่ยวข้องรูปแบบหรือกระสวนที่แสดงให้เห็นความตั้งใจที่จะเกิดขึ้นมากหรือน้อยอย่างไร กระสวนหรือรูปแบบนั้น ๆ มีความเหมาะสมและคล่องตัวที่จะนำไปใช้ได้จริงหรือไม่อย่างไร

7. แผนงานเหมาะสมกับศูนย์กลางการศึกษาในโรงเรียนหรือไม่ มีแผนการที่สร้างขึ้นจากภายนอกโรงเรียนและได้รับการปรับปรุงหรือนำไปใช้ในโรงเรียนหรือไม่ โอกาสทางการเรียนต่าง ๆ ได้รับการวางแผนให้คุณค่าต่อผู้เรียนและชุมชนหรือไม่อย่างไร

8. ความต้องการที่เป็นแรงผลักดันจากภายนอกได้รับการพิจารณาผ่านกระบวนการที่กำหนดไว้อย่างสมดุลงหรือไม่

9. แผนงานของหลักสูตรโดยส่วนรวมมีความกว้างขวางหรือไม่ และแผนนั้นสอดคล้องสัมพันธ์กับการเรียนการสอน การวัดผล ตลอดจนทั้งจุดมุ่งหมายและโอกาสทางการเรียนที่กำหนดไว้หรือไม่

10. กลุ่มที่รับผิดชอบในการวางแผนการนั้นเป็นตัวแทนของบุคคลที่เกี่ยวข้อง เช่น นักเรียน ผู้ปกครอง ประชาชนโดยส่วนรวมและกลุ่มอาชีพต่าง ๆ หรือไม่

11. แผนการต่าง ๆ เปิดโอกาสให้มีการแสดงปฏิกิริยาข้อเสนอกลับจากนักเรียนหรือกลุ่มคนที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นแนวทางที่จะปรับปรุงแผนนั้น ๆ หรือไม่อย่างไร

12. แผนการและส่วนประกอบต่าง ๆ ของหลักสูตรมีโอกาสอธิบายและชี้แจงจนเป็นที่เข้าใจของนักเรียน ผู้ปกครอง และบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องได้หรือไม่

13. มีคณะกรรมการหรือหน่วยวัดและประเมินผลหรือกลุ่มคน หรือรายบุคคลที่จะรับผิดชอบในการพิจารณาปัญหาหรือรวบรวมปัญหาจากบุคคลที่เกี่ยวข้องหรือไม่ มีขอบข่ายหรือรายงานที่ทำหน้าที่ติดต่อประสานงานกับกลุ่มบุคคลที่จะแก้ปัญหานั้น ๆ ได้อย่างจริงจังหรือไม่ การพิจารณารวบรวมรายงาน เพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาเป็นไปอย่างมีระบบหรือไม่

14. แผนงานนั้น ๆ มีการใช้วัสดุอุปกรณ์ในศูนย์กลางการศึกษาของโรงเรียน ชุมชนอย่างกว้างขวางทั่วถึง และเป็นประโยชน์หรือไม่

15. แผนงานของหลักสูตรที่มีช่องว่างสำหรับการยืดหยุ่น เพื่อให้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตามโอกาสของการเรียนวิธีการเรียนการสอนตลอดทั้งการรับฟังความคิดเห็นของครูและนักเรียนเพื่อการพัฒนาให้ดีที่สุดหรือไม่

สรุป ในการสร้างหลักสูตรจำเป็นจะต้องคำนึงถึงองค์ประกอบหลายอย่างเพื่อนำมาพิจารณาด้านการจัดการศึกษา เพราะตัวจักรสำคัญในการจัดการศึกษาเพื่อให้บรรลุถึงจุดมุ่งหมายที่วางไว้มากนัก้อยเพียงโดยยอมขึ้นอยู่กับตัวหลักสูตรเป็นสำคัญ ดังนั้นหลักสูตรที่สร้างขึ้นย่อมต้องคำนึงถึงองค์ประกอบหลายประการและต้องมีการประเมินเป็นระยะ เพื่อนำผลของการประเมินมาปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรให้เหมาะสมกับสถานะและสภาพการณ์ต่าง ๆ ได้

2.3.4 องค์ประกอบของหลักสูตร

Hilda Taba (1962) มีความเห็นว่าส่วนประกอบของหลักสูตรที่สำคัญ ได้แก่

1. จุดมุ่งหมายทั่วไป และจุดมุ่งหมายเฉพาะวิชา
2. เนื้อหาสาระและจำนวนชั่วโมงสอน
3. กระบวนการเรียนการสอน
4. การประเมินผลการสอนตามหลักสูตร

Beauchamp George A. (1975) (อ้างถึงในสังกัด อุทรานันต์, 2530) กล่าวถึงองค์ประกอบสำคัญของหลักสูตร 4 ประการคือ

1. เนื้อหาสาระและวิธีการจัด
2. จุดมุ่งหมายทั่วไปและจุดมุ่งหมายเฉพาะ
3. แนวการนำหลักสูตรไปใช้สอน
4. การประเมินผล

สมิทร คุณานุกร (2518) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของหลักสูตรว่าควรมี 4 ประการ

คือ

1. ความมุ่งหมาย (Objectives)
2. เนื้อหา (Content)
3. การนำหลักสูตรไปใช้ (Curriculum Implementation)
4. การประเมินผล (Evaluation)

กาญจนา คุณารักษ์ (2527) ได้แบ่งองค์ประกอบของหลักสูตรไว้ดังนี้

1. ความมุ่งหมาย (Objectives)
2. เนื้อหาวิชาและประสบการณ์ (Subject matter and Experience)
3. วิธีสอน (Method)
4. วัสดุอุปกรณ์การเรียนการสอน (Materials)
5. กิจกรรมการเรียนการสอน (Activities)
6. การประเมินผล (Evaluation)

รำง บัวศรี (2531) มีความเห็นว่าหลักสูตรควรจะต้องประกอบด้วย

1. จุดหมายของหลักสูตร
2. จุดประสงค์ของการเรียนการสอน
3. เนื้อหาสาระและประสบการณ์
4. ยุทธศาสตร์การเรียนการสอน
5. วัสดุอุปกรณ์และสื่อการเรียนการสอน
6. การประเมินผล

จากที่กล่าวมาข้างต้นอาจสรุปได้ว่า องค์ประกอบที่สำคัญของหลักสูตร ควรมี 4 องค์ประกอบด้วยกัน คือ

1. จุดมุ่งหมายของหลักสูตร
2. เนื้อหาสาระของหลักสูตร
3. การนำหลักสูตรไปใช้
4. การประเมินผล

1. จุดมุ่งหมายของหลักสูตร เป็นการกำหนดทิศทางในการจัดการศึกษาตามหลักสูตรนั้น ผู้ที่มีหน้าที่ในการสร้างหลักสูตรจะร่วมกันกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ทำให้ผู้ที่จะจัดการศึกษาเพื่ออะไร และผู้ที่เรียนจบหลักสูตรจะมีลักษณะเช่นไร จุดมุ่งหมายของหลักสูตรมีหลายระดับ ได้แก่ จุด มุ่งหมายของกลุ่มวิชา จุดมุ่งหมายเฉพาะรายวิชา จุดมุ่งหมายในเนื้อหาที่สอน อย่างไรก็ตาม จุด มุ่งหมายทุกระดับย่อมสอดคล้องและนำไปสู่จุดมุ่งหมายของหลักสูตรเดียวกัน (เบร็อง กิจรัตน์, 2530) จุดมุ่งหมายของการศึกษาแบ่งออกเป็น 3 หมวดได้แก่ หมวดพุทธิสัย (The Cognitive Domain) เป็นจุดมุ่งหมายทางการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้

ทางด้านความคิด ความรู้และการ แก้ปัญหา หมวดจิตพิสัย (The Affective Domain) เป็นจุดมุ่งหมายทางการศึกษาที่เกี่ยวกับทัศนคติ ค่านิยม และความซาบซึ้ง หมวดทักษะพิสัย (The Psychomotor Domain) เป็นจุดมุ่งหมายทางการศึกษาที่เกี่ยวกับทักษะการเคลื่อนไหว การใช้ อวัยวะส่วนต่างๆ ของร่างกาย (สมิตร คุณานุกร, 2518)

2. เนื้อหาสาระของหลักสูตร คือการกำหนดหัวข้อวิชาต่าง ๆ ในหลักสูตรเพื่อจัดให้ ผู้เรียนได้เรียนและการกำหนดเนื้อหาจะต้องให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมาย (เป็รื่อง กิจรัตน์, 2530) สำหรับหลักเกณฑ์การเลือกเนื้อหาวิชานั้น สมิตร คุณานุกร (2518) ได้กำหนดไว้ดังนี้

1. ความเชื่อถือได้และเป็นแก่นสารของความรู้ในแต่ละสาขาวิชา
2. ความสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงในสังคม
3. ความสมดุลระหว่างความกว้างและความลึก
4. สามารถสนองความมุ่งหมายได้หลายประการ
5. สอดคล้องกับวุฒิภาวะในการเรียนรู้และประสบการณ์ของผู้เรียน
6. สอดคล้องกับความต้องการและความสนใจของผู้เรียน

สำหรับโครงสร้างของเนื้อหาสาระของสาขาศึกษาศาสตร์ วิจิตร ศรีระชำน (2523) ได้แบ่งไว้ดังนี้

1. วิชาเนื้อหาที่จำเป็นสำหรับการเป็นครู ประกอบด้วย วิชาพื้นฐานทั่วไป (General Education) และวิชาเฉพาะ (Subject Speciality)
2. วิชาชีพหรือวิชาการศึกษา (Professional Education) โครงสร้างของ เนื้อหาสาระส่วนใหญ่เป็นเนื้อหาสาระของศึกษาศาสตร์โดยเฉพาะเรื่อง หลักสูตรและการสอน (Curriculum and Instruction) ประกอบด้วย การพัฒนาหลักสูตร วิทยาการสอน และการวัดผล นอกจากนี้ก็มีวิชาพื้นฐานการศึกษา (Foundation) ประกอบด้วยพื้นฐานด้านประวัติศาสตร์ การศึกษา ปรัชญาการศึกษา จิตวิทยาการศึกษา สังคมศาสตร์ การศึกษาและเทคโนโลยีการศึกษา และยังมี วิชาเฉพาะในลักษณะที่เป็นบริการพิเศษทางด้านการศึกษา (Special Services) ได้แก่ การ บริหารการศึกษา การแนะแนวการศึกษา และเทคโนโลยีการศึกษา เป็นต้น

3. การนำหลักสูตรไปใช้ เป็นการนำหลักสูตรที่เป็นลายลักษณ์อักษรไปปฏิบัติให้ เกิดผล สมิตร คุณานุกร (2518) กล่าวว่า การนำหลักสูตรไปใช้นั้น ประกอบด้วยกิจกรรม 3 ประเภท คือ

3.1 การแปลงหลักสูตรไปสู่การสอนจะออกมาในรูปของเอกสารหลักสูตรที่เรียกว่า ประมวลการสอน และโครงการสอน ซึ่งช่วยให้หลักสูตรมีรายละเอียดชัดเจนเป็นแนวทางการสอน ในชั้นเรียนได้

3.2 การจัดปัจจัยและสภาพต่างๆ ในโรงเรียน เป็นเรื่องของผู้บริหารที่ต้องดูแล และจัดปัจจัยเหล่านี้ให้เหมาะสม พอเพียงกับจำนวนผู้เรียนและกิจกรรมที่จัดขึ้น เช่น การจัด ตารางสอน วัสดุอุปกรณ์การเรียนการสอน แบบเรียน เป็นต้น

3.3 การสอน การสอนของคุณเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดที่ทำให้ผู้เรียนได้รับความรู้ ได้มีคุณสมบัติและทัศนคติตามที่ผู้สร้างหลักสูตรมุ่งหวังไว้ การสอนจะสำเร็จหรือไม่ก็ขึ้นอยู่กับ การเลือกใช้วิธีการสอน ซึ่งมีอยู่หลายวิธี บุญชม ศรีสะอาด (2537) ได้กล่าวถึงวิธีการสอนที่สำคัญ ๆ ไว้ดังนี้

1. การสอนแบบบรรยาย (Lecture)
2. การสอนแบบอภิปราย (Discussion)
3. การสอนแบบอภิปรายย่อย (Buzz Group)
4. การสอนแบบสัมมนา (Seminar)
5. การสอนแบบติว (Tutorial)
6. การสอนโดยการแสดงบทบาทสมมติ (Role Playing)
7. การสอนโดยใช้เกมส์จำลองสถานการณ์ (Simulation Gaming)
8. การสอนโดยใช้การระดมความคิด (Brainstorming)
9. การสอนแบบค้นพบความรู้ (Discovery)
10. การสอนแบบแก้ปัญหา (Problem Solving)
11. การสอนแบบปฏิบัติการ (Laboratory)
12. การสอนโดยใช้สื่อทัศนูปกรณ์ (Audio-visual Media)
13. การสอนแบบให้ผู้เรียนเสนอรายงานในชั้น (Presentation)
14. การสอนโดยใช้คำถาม (Questioning)

4. การประเมินผล เพื่อปรับปรุงการเรียนการสอน และประเมินผู้เรียนว่ามีความรู้ ความสามารถ สมรรถภาพ ทักษะ เจตคติ และคุณสมบัติตามวัตถุประสงค์หรือไม่ โดยใช้วัตถุประสงค์เป็นแนวทางในการประเมินผล (กาญจนา คุณารักษ์, 2527) เปรื่อง กิจรัตน์ (2530) ได้แบ่งการประเมินผลออกเป็น 2 ส่วนคือ

4.1 การประเมินผลการเรียนรู้ โดยที่หลักสูตรจะกำหนดหลักการและระเบียบวิธีการประเมินผลไว้ให้ครูใช้เป็นแนวทาง และนำผลที่ได้มาปรับปรุงการเรียนการสอนต่อไป

4.2 การประเมินผลหลักสูตร มีจุดที่จะต้องประเมิน ได้แก่ การประเมินผลจุดมุ่งหมาย เนื้อหาวิชา การนำหลักสูตรไปใช้ ประเมินผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน และประเมินผลโครงการประเมินผล

2.3.5 ประเภทของหลักสูตร

หลักสูตรนั้นมีความสำคัญอย่างมากต่อการจัดการศึกษา สุมิตร คุณานุกร (2520) ได้กล่าวว่า การจัดการศึกษาในประเทศใดก็ตามจะไม่สำเร็จลุล่วงไปตามที่กำหนดไว้ถ้าไม่มีหลักสูตรเป็นโครงการ และเป็นแนวทางในการให้การศึกษา หลักสูตรที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบันมีอยู่หลายประเภท หลายแนวคิด แต่ละประเภทก็มีความมุ่งหมาย โครงสร้างที่แตกต่างกันออกไป สุมิตร คุณานุกร (2518) ได้แบ่งหลักสูตรออกเป็น 5 ประเภท คือ

1. หลักสูตรเนื้อหาวิชา (Subject Curriculum) โดยยึดเอาเนื้อหาสาระของวิชาการเป็นหลัก
2. หลักสูตรสหสัมพันธ์ (Broad Fields Curriculum) เป็นหลักสูตรที่พยายามแก้ไขข้อบกพร่องของหลักสูตรแบบเนื้อหาวิชาที่ขาดการผสมผสานกันของความรู้ จึงได้จัดวิชาที่มีเนื้อหาใกล้เคียงกัน มารวมเป็นหมวดหมู่เดียวกัน
3. หลักสูตรเพื่อชีวิตและสังคม (Social Process and Life Function Curriculum) เนื้อหาจะเน้นที่ชีวิตและประสบการณ์ของผู้เรียนที่กำลังประสบอยู่ โดยถือว่าสังคมและชีวิตของเด็กเป็นบทเรียนที่ดี มีคุณค่าต่อการดำเนินชีวิตประจำวันได้
4. หลักสูตรกิจกรรมหรือประสบการณ์ (Activity or Experience Curriculum) โดยยึดเอาประสบการณ์และกิจกรรมเป็นหลัก กิจกรรมการสอนจะเป็นแบบแก้ปัญหาและลงมือปฏิบัติ
5. หลักสูตรแบบแกน (Core Curriculum) เป็นหลักสูตรที่ผสมผสานเนื้อหาวิชามุ่งสนองความต้องการ ความสนใจของผู้เรียน สิ่งที่เรียนมีความสัมพันธ์กับประสบการณ์และชีวิตของผู้เรียน

สำหรับวิชัย ดิลลระ (2535) ได้นำเสนอประเภทของหลักสูตรไว้ 7 ประเภท ดังนี้

1. หลักสูตรเนื้อหาวิชา (Subject Matter Curriculum or Subject Centered Curriculum) เป็นหลักสูตรที่เนื้อหาความรู้ไม่เน้นตัวผู้เรียน สร้างโดยคำนึงถึงความรู้และสาระเป็น

สำคัญมากกว่าจะคำนึงถึงความต้องการและความสนใจของเด็ก

2. หลักสูตรหมวดวิชา (Fusion or Fused Curriculum) เป็นหลักสูตรที่พัฒนาจากหลักสูตรเนื้อหาวิชา คือแทนที่จะแยกรายวิชาย่อยๆ ก็เป็นการรวมวิชาย่อยๆ ที่มีลักษณะใกล้เคียงกันผสมผสานในด้านเนื้อหาเข้าเป็นหมวดหมู่ เพื่อให้เกิดความกลมกลืนของเนื้อหา และเพื่อสะดวกต่อการจัดการเรียนการสอน ตลอดจนการประเมินผล

3. หลักสูตรสัมพันธ์ (Correlation or Correlated Curriculum) คือหลักสูตรที่มีความสัมพันธ์กันในหมวดวิชาหรือระหว่างวิชา แนวคิดของหลักสูตรสัมพันธ์นี้เป็นแนวคิดที่จะพยายามขจัดปัญหาที่เกิดจากหลักสูตรหมวดวิชา เนื่องจากหลักสูตรหมวดวิชานั้นมีขอบเขตของเนื้อหากว้างขวาง ทำให้เกิดความซ้ำซ้อนในด้านเนื้อหา และการกำหนดครูให้อยู่แต่ละหมวดวิชา ทำให้ขาดความสัมพันธ์ในเนื้อหาวิชาที่ต่างหมวดวิชากัน ด้วยเหตุนี้นักพัฒนาหลักสูตรจึงคิดหารูปแบบ หลักสูตรสัมพันธ์เพื่อให้วิชาแต่ละวิชาและหมวดวิชาแต่ละหมวดมีความสัมพันธ์สอดคล้องกัน

4. หลักสูตรสหสัมพันธ์หรือหมวดวิชาแบบกว้าง (Broad Fields Curriculum) พัฒนามาจากหลักสูตรหมวดวิชา แต่หลักสูตรสหสัมพันธ์จะมีลักษณะกว้างขวางมากกว่า โดยยึดหลักการสัมพันธ์หรือความใกล้เคียงของเนื้อหาและจุดมุ่งหมายรวมเป็นหมวดวิชาใหญ่

5. หลักสูตรแกนกลาง (Core Curriculum) มีลักษณะคล้ายกับหลักสูตรหมวดวิชา หลักสูตรสัมพันธ์และหลักสูตรสหสัมพันธ์ แต่เน้นวิธีการแก้ปัญหา ซึ่งจะเป็นปัญหาของส่วนบุคคลหรือส่วนรวมก็ได้ กระบวนการเรียนการสอนจะเน้นการแก้ปัญหาเป็นหลัก ครูจะเป็นผู้คอยแนะนำให้คำปรึกษา นักเรียนจะมีประสบการณ์การแก้ปัญหาโดยตรง

6. หลักสูตรประสบการณ์ (Experience Curriculum) สำหรับหลักสูตรนี้ นักเรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนหรือประสบการณ์ใดๆ ก็ตาม ต้องจัดขึ้นเพื่อสนองความต้องการของผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนเจริญงอกงามในทุก ๆ ด้าน และสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของการดำรงชีวิต ผู้เรียนมีบทบาทในการเลือกกิจกรรมการเรียนที่มีประโยชน์และตรงกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตร

7. หลักสูตรบูรณาการหรือหลักสูตรสหวิทยาการ (Intergration or Integrated Curriculum) หลักสูตรบูรณาการเป็นหลักสูตรที่รวมประสบการณ์เรียนรู้ต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ประสบการณ์ดังกล่าวเป็นประสบการณ์ที่คัดเลือกมาจากหลายสาขาวิชา แล้วจัดเป็นกลุ่มเป็นหมวดหมู่ของประสบการณ์ เป็นการบูรณาการเนื้อหาวิชาเข้าด้วยกัน เพื่อช่วยให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์และต่อเนื่อง มีคุณค่าต่อการดำรงชีวิต

2.3.6 การพัฒนาหลักสูตร

การพัฒนาหลักสูตรมีความหมายครอบคลุมถึง การสร้างหลักสูตร การวางแผนหลักสูตรและการปรับปรุงหลักสูตร การพัฒนาหลักสูตรนั้นเป็นการปรับปรุงคุณภาพของหลักสูตรทั้งระบบ (สันต์ ธรรมบำรุง, 2525) ซึ่งสอดคล้องกับการพัฒนาหลักสูตรในความเห็นของ สัจจอุทรานันท์ (2527) ที่ว่าการพัฒนาหลักสูตรมี 2 ลักษณะคือ การทำหลักสูตรที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้นหรือสมบูรณ์ยิ่งขึ้นหรือจะสร้างขึ้นมาใหม่โดยไม่มีหลักสูตรเดิมเป็นพื้นฐานก็ได้ สำหรับความคิดเห็นของ เบื้อง กิจรัตน์ (2530) เกี่ยวกับความหมายของการพัฒนาหลักสูตร หมายถึง การปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงเพื่อให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและความต้องการของสังคม

สำหรับสัจจ อุทรานันท์ (2527) ได้แบ่งปัจจัยพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตร ไว้ดังนี้

1. พื้นฐานทางปรัชญาทางการศึกษา
2. ข้อมูลทางสังคมและวัฒนธรรม
3. พื้นฐานเกี่ยวกับพัฒนาการของผู้เรียน
4. พื้นฐานเกี่ยวกับทฤษฎีการเรียนรู้
5. ธรรมชาติของความรู้

สำหรับกระบวนการในการพัฒนาหลักสูตรโดยทั่วไปมี 4 ขั้นตอน คือ

1. การวิจัย เป็นการศึกษาสภาพแวดล้อมทางสังคม ทางธรรมชาติ เพื่อตรวจสอบว่าแต่ละองค์ประกอบมีความเหมาะสมหรือไม่อย่างไร ทำให้การพัฒนาหลักสูตรสอดคล้องกับความต้องการของบุคคลและสภาพแวดล้อมทางสังคม
2. การพัฒนา เมื่อศึกษาข้อมูลที่ได้จากการวิจัยแล้วก็นำมาพัฒนาหลักสูตร โดยดำเนินตามองค์ประกอบของหลักสูตร คือ การกำหนดจุดมุ่งหมาย การเลือกเนื้อหาวิชาและเวลาเรียน การจัดหาวัสดุหลักสูตรอันเป็นการนำไปใช้ และกำหนดวิธีการประเมินผล
3. การเผยแพร่ ก่อนประกาศใช้หลักสูตร จำเป็นต้องมีการประชาสัมพันธ์ให้บุคคลที่เกี่ยวข้องได้รับรู้และเข้าใจเสียก่อน
4. การดำเนินการใช้และปรับปรุง นำหลักสูตรที่ได้รับการพัฒนาไปใช้หรือทดลองใช้ และติดตามผลการใช้หลักสูตร เพื่อประเมินว่าหลักสูตรนั้นเหมาะสมหรือไม่ หรือส่วนไหนที่ต้องปรับปรุง

รูปแบบในการพัฒนาหลักสูตรเป็นตัวกำหนดแนวทาง และลักษณะของหลักสูตรที่จะทำการพัฒนา ซึ่งมีอยู่หลายรูปแบบดังที่ กาญจนา คุณารักษ์ (2527) ได้รวบรวมรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรไว้ดังนี้

1. รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของสมิท สแตนเลย์ และซอร์ รูปแบบนี้มุ่งเน้นสังคมเป็นหลัก และเสนอแนะให้พิจารณาสังคมทางด้านทักษะ ค่านิยม รูปแบบของสังคม และความเข้าใจสภาพปัญหาของสังคม สิ่งสำคัญในการพัฒนาหลักสูตร ได้แก่

1.1 การกำหนดความมุ่งหมายซึ่งเป็นทิศทางของการจัดการศึกษา

1.2 การเลือกหลักการและระเบียบวิธีการเพื่อเลือกและเรียงลำดับประสบการณ์ซึ่งประกอบด้วยโปรแกรมการเรียนการสอน ที่จะนำมาใช้ให้เหมาะสมกับสภาพสังคม

1.3 การตัดสินใจเกี่ยวกับหลักการและวิธีการที่จะประเมินผลที่เกิดขึ้น

2. รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของไทเลอร์ (Ralp W. Tyler)

ไทเลอร์มีแนวคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงผู้เรียน การกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตร โดยใช้สังคมปัจจุบันเป็นพื้นฐาน โดยพิจารณาจากเกณฑ์ของสังคม ความต้องการของสังคม กฎเกณฑ์ และกฎหมาย ระเบียบแบบแผน ฯลฯ และเขาได้ตั้งคำถามสำคัญ ๆ ในการพัฒนาหลักสูตร ไว้ 4 ข้อ ดังนี้

2.1 ความมุ่งหมายทางการศึกษาอะไรที่โรงเรียนตั้งใจจะให้เกิดกับผู้เรียน

2.2 ประสบการณ์ทางการศึกษาอะไรที่โรงเรียนตั้งใจจะให้เกิดกับผู้เรียน

2.3 จะจัดประสบการณ์ทางการศึกษาอย่างไรจึงจะมีประสิทธิภาพ

2.4 จะประเมินผลประสิทธิภาพของประสบการณ์ในการศึกษาอย่างไรจึงจะ

ตัดสินใจได้ว่าบรรลุจุดประสงค์ที่กำหนดไว้

จากคำถามดังกล่าว ทำให้เห็นแนวทางในการพัฒนาหลักสูตร ดังนี้

1. กำหนดวัตถุประสงค์

2. คัดเลือกประสบการณ์การเรียนรู้เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์

3. คัดเลือกวิธีการจัดประสบการณ์การเรียนรู้

4. กำหนดวิธีวัดและประเมินผล

3. รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของทาบา (Hilda Taba) ทาบามีความเห็นว่า การพัฒนาหลักสูตรต้องมีลำดับขั้นตอน ดังนี้

3.1 การวินิจฉัยความต้องการ โดยสำรวจความต้องการและความจำเป็นต่าง ๆ

ของสังคม

3.2 กำหนดจุดประสงค์ ต้องกำหนดจุดประสงค์ที่ชัดเจน และเข้าใจตรงกันตามที่สังคมต้องการ

3.3 การเลือกเนื้อหาสาระ เลือกเนื้อหาสาระที่ต้องการนำเสนอให้ตรงกับความ ต้องการและความจำเป็นของสังคม

3.4 การจัดเนื้อหาสาระ จัดระเบียบ ลำดับ แก้ไขปรับปรุงเนื้อหาสาระที่เลือกไว้ในชั้นที่ 3.3

3.5 เลือกประสบการณ์ในการเรียนรู้

3.6 การจัดประสบการณ์การเรียนรู้

3.7 การตัดสินใจว่ามีเนื้อหาและประสบการณ์อะไรที่จะต้องประเมินผลว่าได้มีการเรียนรู้ตรงกับจุดประสงค์ที่กำหนดหรือไม่ และกำหนดวิธีประเมินผลด้วย

4. รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของเชลเลอร์ อเล็กซานเดอร์

ซึ่งมีแนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบของกระบวนการพัฒนาหลักสูตรว่าประกอบด้วย

4.1 การศึกษาตัวแปรต่าง ๆ จากภายนอก ได้แก่ ภูมิหลังของนักเรียน สังคม ธรรมชาติของการเรียน แผนการศึกษาแห่งชาติ ทรัพยากร ความสะดวกสบายในการพัฒนาหลักสูตร ผลจาก รายงานการวิจัย ฯลฯ

4.2 การกำหนดความมุ่งหมายและวัตถุประสงค์

4.3 การนำหลักสูตรไปใช้

4.4 การประเมินผล

สำหรับสมิธ คุนานุกร (2518) ได้จัดขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรไว้ 4 ขั้นตอน ดังนี้

ก. การกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตร

ข. การเลือกจัดเนื้อหาวิชาและประสบการณ์

ค. การนำหลักสูตรไปใช้

ง. การประเมินผลหลักสูตร

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2537) ได้อธิบายถึงกระบวนการพัฒนาหลักสูตรด้วยวิธีการตามระบบไว้ดังนี้

1. ศึกษาสภาพปัญหา ความต้องการของสังคม โดยทำการศึกษาอย่างกว้าง และลึกเพื่อที่จะได้ภาพรวมเกี่ยวกับความคาดหวังของสังคมที่จะบ่งชี้การกำหนดจุดประสงค์

2. ศึกษากลุ่มเป้าหมายของผู้เรียนว่าจะพัฒนาไปในรูปแบบใดที่จะไปปรับตัว หรือมีความสามารถด้านใดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงสังคม
3. ใช้วิธีการทางปรัชญา เพื่อตรวจสอบเกี่ยวกับการกำหนดทิศทางของหลักสูตร และจุดประสงค์ร่วมกับนักจิตวิทยา นักการศึกษา รวมทั้งผู้เชี่ยวชาญในสาขาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับ การพัฒนาหลักสูตร
4. เพื่อความชัดเจนของหลักการ จุดประสงค์ โครงสร้างและเนื้อหาของหลักสูตร นั้นควรจะมีคณะกรรมการพัฒนาหลักสูตรดำเนินการกลั่นกรองให้รอบคอบ
5. ศึกษาวิเคราะห์ถึงความสามารถและลำดับขั้นตอนการเรียนรู้ของผู้เรียน เพื่อความ สอดคล้องกับจุดประสงค์และเนื้อหาของหลักสูตร
6. ตรวจสอบเนื้อหาของสาระให้มีความสัมพันธ์กันกับผู้เรียน โดยคณะบุคคลต่าง ๆ เช่น นักวิชาการ นักจิตวิทยา นักการศึกษา เพื่อปรับปรุงแก้ไข
7. วิเคราะห์เนื้อหาของสาระเพื่อความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์โครงสร้างและหลักการ ของหลักสูตร รวมทั้งการจัดลำดับขั้นตอนการเรียนรู้กิจกรรมและประสบการณ์การเรียนรู้
8. อภิปรายกับนักวิชาการสาขาต่าง ๆ เพื่อเป็นการตรวจสอบอีกครั้งในเรื่องความ ถูกต้องของเนื้อหาของสาระ ลำดับขั้นตอน การเรียนรู้และประสบการณ์การเรียนรู้
9. แบ่งเนื้อหาของวิชาออกเป็นหน่วยการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับระยะเวลาเพื่อความ สะดวกในการพัฒนาสื่อการเรียนการสอนของแต่ละหน่วยให้ชัดเจน และสะดวกในการนำไป ปฏิบัติจริง
10. อภิปรายกับนักวิชาการในสาขาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อปรับปรุงวัสดุประกอบ หลักสูตรของหน่วยเรียนนั้นๆ ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นก่อนที่จะนำออกไปใช้
11. กำหนดจุดประสงค์ของการเรียนการสอนให้ชัดเจน และสามารถบ่งชี้ได้ถึงการ จัดกิจกรรมและประสบการณ์การเรียนรู้และการประเมินผล
12. พิจารณาทางเลือกหลาย ๆ ทางเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมและประสบการณ์เพื่อ ตอบสนองความต้องการ ความสนใจของผู้เรียนที่มีโอกาสที่จะเลือกทำกิจกรรมในหลายรูปแบบ โดยคำนึงถึงหลักความแตกต่างระหว่างของผู้เรียนเป็นพื้นฐานในการพัฒนาสื่อการเรียน และวัสดุ หลักสูตรอื่นๆ
13. ทดลองใช้สื่อการเรียนที่พัฒนาขึ้นมาเพื่อตรวจสอบดูว่ามีสิ่งใดต้องปรับปรุงแก้ไข และเพื่อความเหมาะสมรวมทั้งคุณภาพของสื่อการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้นมีความสอดคล้องกับ หลักสูตรมากน้อยเพียงใด

14. ใช้ข้อมูลที่ได้จากการทดลอง ทำการปรับแก้สื่อการเรียนการสอนให้เหมาะสม และเป็นปัจจุบันอยู่เสมอ

15. ประเมินผลเพื่อตรวจสอบคุณภาพของหลักสูตร

การพัฒนาหลักสูตรเป็นงานที่มีขอบเขตกว้างมาก ในการที่ทำให้หลักสูตรเป็นหลักสูตรที่มีคุณภาพดีนั้น จะต้องศึกษาข้อมูลหลาย ๆ ด้าน ดังที่สมิธ คุณานุกร (2520) ได้จำแนกตามแหล่งที่มาของข้อมูลไว้ 6 ประการ คือ

1. ข้อมูลทางด้านปรัชญา
2. ข้อมูลที่ได้จากนักวิชาการของแต่ละสาขาวิชา
3. ข้อมูลที่ได้จากจิตวิทยาการเรียนรู้
4. ข้อมูลที่ได้จากการศึกษา ความต้องการและความสนใจของผู้เรียน
5. ข้อมูลที่ได้จากการศึกษา ความต้องการและความสนใจของผู้เรียน
6. ข้อมูลที่เกี่ยวกับพัฒนาการทางเทคโนโลยี

สวณวิชัย วงษ์ใหญ่ (2523) ได้กล่าวถึง ข้อมูลพื้นฐานที่จะต้องทำการศึกษา สํารวจวิจัยเพื่อประกอบการพิจารณา เลือก กลั่นกรองในการพัฒนาหลักสูตร ประกอบด้วย

1. การศึกษาจากเอกสาร งานวิจัย ที่บุคคลอื่นได้กระทำมา หรืออาจจะทำเป็นโครงการวิจัยเกี่ยวกับแนวคิด และความต้องการทางด้านการศึกษา

2. การศึกษาตัวผู้เรียน เกี่ยวกับธรรมชาติของผู้เรียน ธรรมชาติแวดล้อมที่เด็กอาศัยอยู่ ความต้องการ ความสนใจ ความถนัด และความสามารถของผู้เรียนอันจะเป็นประโยชน์ในการกำหนดจุดมุ่งหมายและการเลือกเนื้อหาสาระ ตลอดจนประสบการณ์เรียนได้ถูกต้อง มีความเหมาะสมและมีความหมายต่อผู้เรียน

3. การศึกษาสังคม เป็นสิ่งที่จะช่วยให้นักพัฒนาหลักสูตร มีทัศนะกว้างขึ้นว่าสังคมจะไม่หยุดนิ่ง มีการเปลี่ยนแปลงตามสภาพแวดล้อมของสังคม โครงสร้างของสังคม ความเชื่อ ค่านิยมปัญหาสังคม ขนบธรรมเนียมประเพณี เศรษฐกิจ การศึกษาวิเคราะห์สังคมนั้น เป็นข้อมูลพื้นฐานนำมาช่วยในการสร้างหลักสูตรได้ถูกต้องมากขึ้น

4. การศึกษาและกลั่นกรองข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญ นักวิชาการ และนักการศึกษา การศึกษาวิเคราะห์กลั่นกรอง จากผู้เชี่ยวชาญหรือนักวิชาการนั้นเป็นสิ่งจำเป็น เพราะนักวิชาการแต่ละสาขาส่วนใหญ่จะมองเห็นความสำคัญในสาขาวิชาของตนอย่างดีเลิศ และเพื่อ

ป้องกันการโน้มเอียงไปทางใดทางหนึ่ง นักพัฒนาหลักสูตรจะต้องทำการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลดังกล่าว

สำหรับใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539) ได้กล่าวไว้ว่า ข้อมูลที่ควรนำมาพิจารณาในการสร้างหรือพัฒนาหลักสูตรที่สำคัญประการหนึ่งได้แก่ การศึกษาสภาพและปัญหาทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง เนื่องจากว่าหลักสูตรต้องพัฒนาให้สอดคล้องกับสภาพของสิ่งดังกล่าว และสามารถเข้าใจปัญหาและสนองความต้องการต่าง ๆ ของสังคมได้

นอกจากการพัฒนาและปรับปรุงหลักสูตรเพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมแล้ว ยังมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่เราจะต้องวางแผนการศึกษา และวางแผนหลักสูตรในอนาคต ซึ่งเป็นการวางแผนเชิงรุก ไม่ใช่เชิงรับเพียงอย่างเดียว ดังที่ธำรง บัวศรี (อ้างถึงใน วิโรจน์ สารรัตนะ, 2532) ได้ให้ข้อสรุปจากการศึกษากับอนาคตไว้ว่า

1. การจัดการศึกษานั้นจำเป็นต้องคำนึงถึงอนาคตให้มากเพราะทุกสิ่งทุกอย่างที่ทำนั้นย่อมมุ่งไปสู่จุดหมายปลายทางคือ อนาคต
2. การศึกษาที่เกาะติดอยู่กับอดีตและปัจจุบันมากเกินไปนั้น ย่อมบั่นทอนความก้าวหน้าและการพัฒนาทั้งบุคคลและประเทศ
3. การศึกษาเรื่องอนาคตนั้น จุดสำคัญไม่ได้อยู่ที่การทำนายอนาคต แต่อยู่ที่การตัดสินใจเรื่องอนาคตที่เหมาะสม
4. การที่จะตัดสินใจเลือกอนาคตที่เหมาะสมได้นั้น ขึ้นกับความสามารถในการวิเคราะห์สถานการณ์ปัจจุบันด้วยเป็นอันมาก
5. การศึกษาเรื่องอนาคตมีส่วนกระตุ้นความสนใจและความตั้งใจเป็นอันมาก
6. การศึกษาอนาคตย่อมมีผลต่อการวางแผนการศึกษาและการจัดการศึกษาเป็นอันมาก
7. อนาคตย่อมเกี่ยวข้องกับ การเปลี่ยนแปลงหลายด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี เป็นต้น ดังนั้นการศึกษาต้องเปลี่ยนแปลงไปด้วย
8. การจัดการศึกษาเพื่ออนาคตจำเป็นต้องพิจารณา ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงทั้งด้าน โครงสร้างระบบการบริหารหลักสูตร วิธีการเรียนการสอน การเตรียมครู ศึกษานิเทศก์ อาจารย์ และผู้บริหารการศึกษา

จากการที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าในการศึกษานั้นจำเป็นต้องคำนึงถึงอนาคตให้มาก เพราะการจัดการศึกษานั้นจะต้องให้ทันสมัย เหมาะสมและสอดคล้องกับสังคม และใน

อนาคตสังคมจะมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว และสลับซับซ้อน สภาพปัญหาและโอกาสที่เป็นไปได้ของเหตุการณ์ต่าง ๆ ตามมา ดังนั้น เพื่อเป็นการเตรียมตัวล่วงหน้าที่ไม่ประมาท การศึกษาอนาคตโดยการทำนายถึงสภาพปัญหา และโอกาสที่เป็นไปได้ของปัญหาต่าง ๆ ในอนาคตของสังคมจึงเป็นสิ่งจำเป็น และการศึกษาอนาคตที่คาดคะเนถึงผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของสังคมในด้านต่าง ๆ ที่จะพึงมีต่อการจัดการศึกษาเพื่อให้เอื้อต่อการป้องกันปัญหาหรือส่งเสริมโอกาสที่เป็นไปได้ของเหตุการณ์ต่าง ๆ ในอนาคตก็มีความจำเป็นเช่นกัน (วิโรจน์ สารรัตนะ, 2532)

2.4 หลักสูตรศิลปศึกษาของสถาบันราชภัฏ

2.4.1 ความหมายและความสำคัญของศิลปศึกษา

ศิลปะเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตและจะเป็นการผิดพลาดมากถ้าแยกศิลปะออกจากชีวิต (John Dewey อ้างถึง สงวน รอดบุญ, 2533) กระทรวงศึกษาธิการก็ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของศิลปะเห็นได้จากการบรรจุวิชาศิลปะเข้าไปในหลักสูตรการศึกษาทุกระดับ

วิรัตน์ พิชญ์ไพบุลย์ (2520) ได้กล่าวถึงความหมายของศิลปศึกษา ไว้ดังนี้

ศิลปศึกษา หมายถึงวิชาที่สร้างเสริมลักษณะนิสัยให้เด็กมีพฤติกรรมอันดีงามทางด้านศิลปศึกษา ศิลปศึกษาจึงเป็นวิชาสามัญที่ช่วยส่งเสริมให้เด็กได้พัฒนาในด้านต่าง ๆ โดยให้เด็กได้มีประสบการณ์ด้านสุนทรียภาพ และการสร้างสรรค์ ซึ่งจะช่วยให้เด็กได้มีพัฒนาการที่ดีด้านอารมณ์ สังคม สติปัญญา และความคล่องตัวในการใช้ส่วนต่าง ๆ ของร่างกายให้สัมพันธ์กับความคิดและการแสดงออก

นิรมล ตีรณสาร (2525) กล่าวว่าศิลปศึกษา คือ การศึกษาเรื่องราวของศิลปะ หรือการศึกษาเรื่องราวของการสร้างสิ่งใหม่ที่สวยงาม โดยต้องใช้ประสบการณ์ การรับรู้ เหตุผล อารมณ์และความคิดริเริ่มเป็นเครื่องช่วยในการสร้างสรรค์ผลงานทางศิลปะ ดังนั้น ศิลปศึกษาจึงเป็นวิชาที่จำเป็นต้องจัดไว้ในหลักสูตร เพราะเป็นวิชาที่ช่วยให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ที่สำคัญหลายประการ ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนสามารถดำรงอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขและเจริญก้าวหน้า

สำหรับคุณค่าของศิลปศึกษา วิรัตน์ พิชญ์ไพญญ (2514) ได้กล่าวไว้ดังนี้

1. ศิลปะมีคุณค่าส่งเสริมการเตรียมพื้นฐานในการเรียนวิชาชีพ
2. ศิลปะมีคุณค่าส่งเสริมประสบการณ์ในการดำรงอยู่ในสังคม
3. ศิลปะมีคุณค่าส่งเสริมความงาม และเป็นระเบียบของบ้านเมืองและสิ่งแวดล้อม
4. ศิลปะมีคุณค่าส่งเสริมการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์
5. ศิลปะมีคุณค่าส่งเสริมสุขภาพจิต และบุคลิกภาพ

สงวน รอดบุญ (2515) ได้กล่าวถึงความสำคัญของวิชาศิลปศึกษาไว้ดังนี้

1. ส่งเสริมให้เกิดความเชื่อมั่น และการแสดงออกในความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ให้เด็กมีประสบการณ์มากขึ้น เพื่อช่วยให้เด็กมีพัฒนาการทางบุคลิกภาพ สามารถนำความรู้และความคิดของตนเองเชื่อมโยงแนวคิดกับผู้อื่นได้

2. เสริมสร้างให้มีสุนทรียภาพ หรือความรู้สึกในความงามต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ช่วยทำให้จิตใจละเอียดอ่อน มีรสนิยมสูง

3. ปลุกฝังให้รู้คุณค่าของศิลปะ รู้คุณค่าในงานศิลปะที่ตนสร้างและในผลงานของผู้อื่น รู้จักว่าวัฒนธรรมใดดีงามและพึงรักษาไว้

4. สามารถนำงานศิลปะมาใช้ในชีวิตประจำวัน ปรับให้เหมาะสมกับสภาพความเป็นอยู่ทั้งในส่วนตัวและสังคม

5. ผลงานศิลปะของเด็กที่แสดงออกอย่างเสรี เป็นการบันทึกที่สามารถวัดความเจริญเติบโตในด้านจิตใจ และกิริยาท่าทางของเด็กได้อย่างดี

6. เป็นวิชาที่มีความสัมพันธ์กับวิชาอื่น ๆ ทั้งในทางตรงและทางอ้อมในหลักสูตร

ศิลปศึกษาเป็นส่วนสำคัญที่จะสร้างวิญญานให้แก่สังคม รักษาวัฒนธรรมของประเทศ ทำให้เกิดเอกลักษณ์ประจำชาติ เกิดความมั่นคง เยาวชนมีความคิดริเริ่ม มีอาชีพช่วยในการพัฒนาเศรษฐกิจ ก่อ สวัสดิพานิชย์ (2535) ได้กล่าวถึงศิลปศึกษาว่า มีส่วนช่วยในการพัฒนาประเทศ 5 ประการ คือ

1. ศิลปศึกษาช่วยรักษาวัฒนธรรมของประเทศ ทำให้เกิดลักษณะประจำชาติซึ่งคนในชาตินั้นควรจะภูมิใจ

2. เมื่อศิลปศึกษาช่วยรักษาวัฒนธรรมของชาติไว้ วัฒนธรรมที่เรารักษาไว้ จะช่วยทำให้เกิดความมั่นคงของชาติขึ้นได้ เพราะคนในชาตินั้นจะรวมกันเป็นกลุ่มเป็นก้อน และร่วมกันโดยอาศัยวัฒนธรรมชนิดเดียวกัน

3. ศิลปศึกษาช่วยฝึกให้เยาวชนของชาติที่มีความคิดริเริ่ม อันจะเป็นทางนำไปสู่การ

พัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคม

4. ศิลปศึกษาจะช่วยทำให้คนจำนวนหนึ่งมีอาชีพ โดยอาศัยศิลปะที่ตนเล่าเรียนมา
5. ศิลปศึกษามีส่วนช่วยในการพัฒนาเศรษฐกิจโดยตรงหลายเรื่อง เช่น การออกแบบ และการโฆษณา เป็นต้น

William J. Bennett (อ้างจาก สุรศักดิ์ หลาบมาลา, 2531) ได้ให้เหตุผลว่า ศิลปศึกษามีความจำเป็นต่อการศึกษาของอนุชน 4 ประการ คือ

1. งานศิลปะที่สำคัญเป็นประวัติศาสตร์อันเลอเลิศของวิวัฒนาการของสังคมมนุษย์ อันเป็นมรดกล้ำค่าของชาติ นักเรียนควรจะเข้าใจผลงานศิลปะในอดีต ถ้าหากไม่รู้เรื่องของอดีตก็ คงจะรู้เรื่องปัจจุบันอย่างถ่องแท้ได้ยาก
2. งานศิลปะที่สำคัญ ๆ ก็คือวัฒนธรรมของมนุษย์ เป็นการแสดงออกถึงค่านิยมของ มนุษย์ศิลปะเป็นสิ่งสำคัญในการถ่ายทอดค่านิยมของคนยุคหนึ่งให้คนยุคต่อไปได้มารับรู้
3. งานศิลปะที่สำคัญเป็นส่วนสำคัญของวัฒนธรรมมนุษย์ เพราะเป็นสิ่งที่ท้าทาย สติปัญญา และทักษะของมนุษย์ให้คิดค้นและทำงาน ศิลปะมีอิทธิพลต่อจิตใจของมนุษย์ สอน ให้มนุษย์รู้จักความมีระเบียบ ความสวยงาม ความมีสัดส่วน และอัจฉริยะ ที่แสดงออกทางงาน ศิลปะนั้น ๆ
4. งานศิลปะเป็นส่วนหนึ่งของการแสดงออกของจิตใจของมนุษย์ ซึ่งเป็นลักษณะ สำคัญ

จะเห็นได้ว่าศิลปศึกษามีความสำคัญและมีคุณค่ามาก ศิลปศึกษาจึงถูกบรรจุไว้ใน หลักสูตรของการศึกษาทุกระดับ และเป็นสาขาวิชาหนึ่งที่เปิดสอนในระดับอุดมศึกษา ทั้งที่สังกัด ทบวงมหาวิทยาลัย และกระทรวงศึกษาธิการ ศิลปศึกษาในระดับอุดมศึกษาเป็นวิชาชีพหนึ่งที่มี จุดมุ่งหมายเพื่อผลิตคนเข้าสู่อาชีพครูสอนศิลปะ สามารถถ่ายทอดวิชาความรู้ศิลปะ มีทักษะและ ทักษะที่ดีต่อศิลปะ ดังนั้นเนื้อหาวิชาศิลปะแขนงต่าง ๆ ควบคู่ไปกับการเรียนทางวิชาการ ศึกษาเพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับองค์ประกอบทางด้านการศึกษา เช่น วิธีการสอน พัฒนาการ ของผู้เรียน ตลอดจนองค์ประกอบอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ผู้เรียนสามารถถ่ายทอดวิชาศิลปะได้ อย่างมีประสิทธิภาพ (นวลลออ นิมอนตกุล, 2537)

2.4.2 คุณสมบัติ และบทบาทของครูศิลปศึกษา

เลิศ อานันทนนะ (2518) ได้ให้ความเห็นว่า ครูผู้สอนศิลปะจะต้องมีความรู้ ความเข้าใจในจิตวิทยาการศึกษา พร้อมทั้งความรู้พื้นฐานทางศิลปะเบื้องต้น มีความสนใจและสามารถเข้าใจนักเรียนได้เป็นอย่างดี

ชลอ พงษ์สามารถ (2526) กล่าวถึงครูศิลปศึกษาว่า ควรเป็นคนดีในทุก ๆ ด้าน มีความสามารถในการสอนและการทำงานที่ได้รับมอบหมาย ครูศิลปศึกษาจะต้องมีความกระตือรือร้นในการที่แสวงหาความรู้เพิ่มเติม มีความคิดสร้างสรรค์ ยอมรับศิลปวิทยาการใหม่ ๆ ใจกว้าง มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี

เดชา นุชดอนไม้ (2527) ที่กล่าวถึงครูศิลปศึกษาที่ดีอันแสดงถึงการเป็นผู้มีสมรรถภาพในการปฏิบัติงานว่า จะต้องเป็นผู้มีความรู้ความสามารถในวิชาศิลปศึกษา เข้าใจจิตวิทยาเกี่ยวกับเด็ก แสวงหาความรู้อยู่เสมอ

อารี สุทธิพันธ์ (2535) กล่าวถึงลักษณะของครูศิลปศึกษา ซึ่งจะส่งผลต่อประสิทธิภาพการสอนที่ดีว่า ควรมีความรู้พื้นฐานทางด้านศิลปศึกษาเป็นอย่างดี มีความชำนาญในวิชาศิลปะ รวมทั้งมีความรู้ในวิธีการ เทคนิคการสอน มีประสบการณ์ในการทำงานมีสถานภาพทางสังคมที่ดี มีทัศนคติที่ดีในการสอน ซึ่งแยกเป็นหัวข้อได้ดังนี้

1. ควรมีความรู้ความสามารถ ซึ่งหมายรวมถึงความสามารถทางด้านจิตวิทยา การเรียนรู้ กระบวนการสร้างสรรค์และการแสดงออกของนักเรียน เข้าใจหลักสูตรและการนำไปใช้ ตลอดจนวิธีการจัดห้องเรียนศิลปศึกษา

2. มีอารมณ์ผ่อนคลาย รู้จักใช้อารมณ์ในทางที่เหมาะสม
3. มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เป็นผู้แสวงหาแนวทางใหม่ทางศิลปะอยู่เสมอ
4. มีความสามารถในการปรับปรุงพฤติกรรม

Paston, H.S. (1973) กล่าวถึงลักษณะของครูศิลปะที่มีประสิทธิภาพว่า จะต้องประกอบด้วยลักษณะสำคัญ 4 ประการคือ

1. ต้องเป็นผู้มีความสามารถ มีความหยิ่งรู้ มีความสามารถในการสร้างแรงจูงใจ เข้าถึงผู้เรียน ควรสามารถสร้างบรรยากาศให้เด็กได้แสดงออกอย่างเสรี

2. ต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถในการรับรู้ถึงความรู้สึกภายในของผู้เรียน และข้อจำกัดด้านต่าง ๆ ของนักเรียน ซึ่งจะช่วยให้สามารถเลือกแนวทางในการสร้างแรงจูงใจได้สอดคล้องกับความต้องการของนักเรียน

3. ต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ ได้แก่การมีความรู้ในเนื้อหาวิชาที่สอน ความรู้ในด้านแนวคิดและความสัมพันธ์ทางศิลปะ ความรู้ด้านสื่อวัสดุและอุปกรณ์ที่ใช้ในการสร้างสรรค์งานศิลปะ และพัฒนาการในการแสดงออกทางศิลปะของนักเรียน

4. ต้องเป็นผู้ที่รู้คุณค่าของตนเอง มีความภูมิใจในอาชีพครู มีความสามารถในการปฏิบัติงานซึ่งจะสามารถสร้างความเชื่อถือจากผู้เรียน ผู้ร่วมงาน ตลอดจนผู้บังคับบัญชาได้

สมาคมศิลปะศึกษาแห่งสหรัฐอเมริกา (National Art Education Association of the United States of America, 1977) ได้กำหนดเกี่ยวกับมาตรฐานของลักษณะครูศิลปะศึกษาไว้ว่า ครูผู้สอนศิลปะศึกษาควรมีความรู้ในเนื้อหาวิชาที่สอนเป็นอย่างดี มีความสามารถในการสร้างสรรค์งานศิลปะมีความสามารถในการจัดการเรียนการสอน และควรผ่านการศึกษาตามมาตรฐานคือ ผ่านการศึกษาศิลปะนิยาม ประวัติศาสตร์ศิลป์ สุนทรียศาสตร์ ศิลปวิจารณ์ มีความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ กระบวนการ เทคนิคการแสดงออกทางด้านการสร้างสรรค์งานศิลปะ นอกจากนี้จะต้องมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนการสอน สามารถแสดงบทบาทครูศิลปะในชั้นเรียนได้อย่างสมบูรณ์ และต้องมีความรู้ในเรื่องพื้นฐานของศิลปะที่มีผลต่อชุมชนและสังคมนั้นด้วย

สำหรับบทบาทของครูศิลปะศึกษา วัชรินทร์ ฐิติอติสัย (2529) ได้กล่าว ไว้ดังนี้

1. บทบาทของครูสอนศิลปะในฐานะผู้ใช้หลักสูตร

1.1 ครูต้องพยายามศึกษาหลักสูตรอย่างจริงจัง ละเอียดถี่ถ้วนและเข้าใจโดยถ่องแท้ก่อนเพื่อที่จะได้นำหลักสูตรไปใช้อย่างถูกต้องและประสบผลสำเร็จตามความมุ่งหมายที่กำหนดไว้

1.2 ครูควรใช้หลักสูตรสำหรับตรวจสอบเนื้อหาวิชาศิลปะศึกษาที่กำหนดไว้ นั้นว่ามีความเหมาะสมกับ บัณฑิตของผู้เรียนหรือไม่ หลักสูตรอาจใช้เป็นที่ยอ้างอิงสำหรับตรวจสอบแผนการสอน แบบเรียนและอื่น ๆ ด้วย

1.3 การเรียนการสอนศิลปะศึกษาจะต้องสอนตามแนวของหลักสูตร แต่ถ้า การสอนนั้นยังไม่บรรลุถึงจุดมุ่งหมายที่ได้กำหนดไว้ในหลักสูตร ก็จะต้องมีการปรับปรุงหลักสูตรบ้าง และต้องหาทางปรับปรุงการสอนนั้นให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้นด้วย

1.4 ในการเตรียมการสอนนั้น ครูควรสร้างบทเรียนด้วย เพื่อปรับปรุงเนื้อหาที่

ระบุในหลักสูตร แผนการสอน นั่นคือครูควรจะมีอิสระในการปรับปรุงบทเรียนมากกว่าจะดำเนินการสอนตามเนื้อหา หรือตามแบบเรียน

2. บทบาทของครูสอนศิลปะในฐานะผู้สอน

บทบาทของครูควรจะเปลี่ยนมาเป็นผู้ชี้แนะ ให้คำแนะนำ จูงใจ และผู้คอยส่งเสริมต่อการเรียนของผู้เรียน ให้ทุกคนได้แสดงออกตามความสนใจและความถนัดของตน คิดเป็นแก้ปัญหาเป็น และรู้ขั้นตอนของการแก้ปัญหา เพื่อให้เกิดพัฒนาการและดำรงอยู่ในสังคมได้ ครูในฐานะผู้สอนที่ดีต้องพยายามหมั่นศึกษาหาความรู้ และมีความสามารถในวิชาศิลปศึกษา ปรับปรุงตนเองให้ทันสมัยและก้าวหน้าอยู่เสมอ มีประสบการณ์และจิตสำนึกของการเป็นครูที่ดี เข้าใจจิตวิทยาเกี่ยวกับเด็ก เห็นใจและเข้าใจเด็ก มีชั้นดีธรรมสูง มีเหตุมีผลและมีความยุติธรรม

3. บทบาทของครูสอนศิลปะที่มีต่อกระบวนการเรียนการสอน

การสอนศิลปะในโรงเรียนนั้น ครูจะต้องสอนเกี่ยวกับความรู้ ความเข้าใจและทักษะทางด้านศิลปะ โดยผ่านกระบวนการเรียนการสอนในรูปแบบและวิธีการต่างๆ ครูเป็นผู้มีบทบาทในการจัดกระบวนการเรียนการสอน ด้วยการจัดกิจกรรมตลอดจนเนื้อหาให้เหมาะสมและสอดคล้องกับแผนการเรียน ยืดหยุ่นได้ตามเหตุการณ์และสภาพท้องถิ่น เลือกกิจกรรมที่เป็นกลางตามความสนใจของผู้เรียนโดยให้เสรีภาพทางใจและอิสระภาพทางความคิด และพยายามหาวิธีการสอนแบบต่าง ๆ ที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่สมบูรณ์ที่สุดที่จะนำไปสู่พัฒนาการทางด้านสมอง ทักษะคิดและความสามารถในการฝึกปฏิบัติ อันเป็นผลไปสู่ทักษะและความชำนาญเฉพาะอย่างในอนาคตต่อไป

2.4.3 แนวโน้มการเรียนการสอนศิลปศึกษา

ปัจจุบันรูปแบบการจัดการเรียนการสอนได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างมากและรวดเร็วเมื่อระบบการศึกษาได้เข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ เกิดการเปลี่ยนแปลงในทุก ๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ตลอดจนรูปแบบในการดำเนินชีวิต ฉะนั้นจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่ระบบการศึกษาจะต้องก้าวให้ทันกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น เพื่อการศึกษานั้นจะได้พัฒนาบุคลากรในวงการศึกษาทุกด้าน ดังนั้น รัฐจึงได้กำหนดนโยบายปฏิรูปการศึกษา ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลง และการเรียนการสอนก็เป็นสิ่งหนึ่งที่ควรได้รับการปฏิรูป สำหรับการเรียนการสอนศิลปศึกษาในอนาคตนั้น ก็ต้องมีการเปลี่ยนแปลงเช่นกัน

ไพฑูรย์ สีนลารัตน์ (2540) ได้กล่าวถึงแนวโน้มเทคโนโลยีที่มีต่อการเรียนการสอนศิลปะในระดับอุดมศึกษาว่า คอมพิวเตอร์จะมีส่วนช่วยในการเรียนการสอนศิลปะอย่างมาก คอมพิวเตอร์สามารถที่จะช่วยให้คุณค่าของศิลปะเกิดขึ้นได้อย่างกว้างขวาง และหลากหลาย และจะเข้ามาทำให้เกิดโลกทัศน์ใหม่ ทำให้เกิดศิลปะในแนวทางใหม่

สำหรับการนำคอมพิวเตอร์มาใช้ในการเรียนการสอน เป็นการใช้อุปกรณ์คอมพิวเตอร์เป็นเครื่องมือ หรือเป็นสื่อกลางในการเรียนการสอนโดยตรง เป็นที่รู้จักกันในชื่อคอมพิวเตอร์ช่วยสอน (Computer Assisted Instruction หรือ CAI) วิธีการสอนด้วยคอมพิวเตอร์มีหลากหลายประเภท ซึ่ง Heinich, Molenda and Russell (1998) ได้แบ่งออกไว้ดังนี้

1. แบบฝึกทักษะและฝึกปฏิบัติ (Crill and Practice) เป็นโปรแกรมที่มุ่งพัฒนาทักษะโดยให้นักเรียนฝึกฝนแบบฝึกหัดทางคอมพิวเตอร์ ตามความสามารถและความเร็วของแต่ละบุคคล

2. แบบสอนตัวต่อตัว (Tutorial) บทเรียนแบบนี้จะเป็นการเสนอเนื้อหาใหม่ให้แก่ผู้เรียนเน้นให้เกิดความรู้ความเข้าใจของนักเรียน มีการให้เสริมแรงตลอดการเรียน โปรแกรมแบบนี้คล้ายกับแบบที่หนึ่ง ต่างกันตรงที่แบบที่หนึ่งเน้นให้เกิดความชำนาญ ส่วนแบบนี้จะเป็นการสอนบทเรียนใหม่ เน้นให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ

3. สถานการณ์จำลอง (Simulations) บทเรียนชนิดนี้จะจำลองสถานการณ์ให้ใกล้เคียงกับสถานการณ์จริง ผู้เรียนมีโอกาสทดลองแก้ไขปัญหาและตัดสินใจ หรือจัดกระทำโดยใช้ความคิดเพื่อควบคุมสถานการณ์การทดลองได้ บทเรียนนี้มีประโยชน์ในแง่ที่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความชำนาญโดยไม่ต้องทำการทดลองจริง ทำให้ประหยัดและมีความปลอดภัย

4. เกมการเรียนการสอน (Instruction Games) เกมนำมาใช้ในการเรียนการสอนเป็นการสร้างแรงจูงใจให้กับผู้เรียน ผู้เรียนจะได้ทั้งความรู้ ทักษะ และความสนุกสนานไปในตัว มีการกำหนดเป้าหมาย คือ ชัยชนะ เกมมีประโยชน์เป็นการฝึกให้ผู้เรียนได้พัฒนาทักษะ

5. แบบทดสอบ (Test) บทเรียนชนิดนี้ใช้ในการทดสอบนักเรียนโดยตรง หลังจากได้เรียนเนื้อหาหรือฝึกปฏิบัติแล้ว ผู้เรียนจะทำแบบทดสอบโดยผ่านคอมพิวเตอร์ คอมพิวเตอร์รับคำตอบแล้วทำการจดบันทึก ตรวจให้คะแนน ประมวลผลและเสนอผลให้นักเรียนทราบในทันทีที่สำเร็จเรียบร้อย

6. แบบสาธิต (Demonstration) บทเรียนชนิดนี้เหมาะอย่างยิ่งในการสอนวิชาวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ การสาธิตโดยการใช้คอมพิวเตอร์น่าสนใจมาก เพราะคอมพิวเตอร์

สามารถสร้างภาพให้มีสีสันสวยงามและมีเสียง ช่วยให้สะดวกและไม่ยุ่งยากในการเตรียมอุปกรณ์อื่น ๆ

7. การแก้ปัญหา (Problem-Solving) มีลักษณะการแก้ปัญหา 2 แบบ คือ ผู้เรียนตั้งปัญหาต่าง ๆ และให้คอมพิวเตอร์เป็นผู้แก้ปัญหาของนักเรียน และแบบคอมพิวเตอร์เป็นผู้จัดปัญหาและให้ผู้เรียนแก้ปัญหา โดยผู้เรียนพิจารณาไปตามกฎเกณฑ์ เป็นการแก้ปัญหามบางกรณีกว่าผู้เรียนจะตอบได้จะต้องใช้คอมพิวเตอร์นั้นแก้ปัญหา เพราะเป็นการคำนวณที่ลึกลับซับซ้อนเท่ากับเป็นการวัดด้วยว่าผู้เรียนมีความรู้ทางคอมพิวเตอร์มากน้อยเพียงใด

ส่วนคอมพิวเตอร์กราฟิก ซึ่งเกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนศิลปะโดยตรงนั้น ปุณรัตน์ พิชญไพบุลย์ (2538) ได้กล่าวว่า ในการสอนคอมพิวเตอร์กราฟิกด้านศิลปะว่ามีองค์ประกอบที่ส่งผลไปสู่ผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน ได้แก่ ผู้สอน ผู้เรียน หลักสูตร อุปกรณ์คอมพิวเตอร์ และซอฟต์แวร์ที่เลือกใช้ สำหรับหลักสูตรคอมพิวเตอร์กราฟิกด้านศิลปะนั้น ปุณรัตน์ พิชญไพบุลย์ ได้กล่าวว่า การศึกษาคอมพิวเตอร์ด้านศิลปะจัดเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาศิลปะมากกว่าจะเป็นการศึกษาในสาขาคอมพิวเตอร์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อนำเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์สำหรับเป็นเครื่องมือช่วยนักศึกษาศิลปะให้สามารถพัฒนาเทคนิคการสร้างสรรค์แนวความคิด และการแสดงออก เป็นรูปแบบของงานศิลปะแบบใหม่ ๆ ดังนั้นวัตถุประสงค์ของหลักสูตรจึงเป็นการผลิตศิลปิน หรือครุศิลปะที่มีความรู้ในการใช้ซอฟต์แวร์คอมพิวเตอร์ด้านศิลปะได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้หลักสูตรจะต้องมีความยืดหยุ่น สามารถปรับเนื้อหาให้เหมาะสมกับเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

2.4.4 ปัญหาในการเรียนการสอนศิลปศึกษา

ชลอ พงษ์สามารถ (2526) ได้กล่าวถึงปัญหาในการเรียนการสอนศิลปศึกษา ไว้ดังนี้

1. การเรียนของเด็กไม่เป็นไปตามจุดประสงค์ของหลักสูตร ซึ่งเนื่องมาจากการจัดงบประมาณน้อยเกินไป ไม่สามารถดำเนินการให้ดีเท่าที่ตั้งจุดประสงค์ไว้ได้ และสถานที่เรียนไม่เพียงพอ ไม่มีทางขยายให้กว้างขวางพอกับความสะดวกและคล่องตัวในการเรียนของเด็กได้
2. การจัดตารางสอน และตัวบุคลากร การจัดชั่วโมงสอนมักจะจัดอยู่ในช่วงบ่าย ทำให้เด็กเกิดการเบื่อหน่าย บุคลากรน้อยไม่พอสอนหรือสอนไม่ตรงกับความคิดของตน
3. จำนวนเวลาสอน ไม่สมดุลกับเนื้อหา บางเนื้อหาจำเป็นต้องใช้เวลามากทำให้เกิดปัญหาในการสอน

4. ครูผู้สอนต้องค้นคว้าหาความรู้แปลก ๆ ใหม่ ๆ มาสอนเพื่อให้บทเรียนเป็นที่ น่าสนใจประกอบกับต้องเตรียมการสอนล่วงหน้า เตรียมสื่อการเรียนการสอนให้เหมาะสม ครู ต้องศรัทธาในงานของเด็ก สนใจเด็ก มีความยุติธรรมซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับครูผู้สอนศิลปศึกษา ทุกคน รวมทั้งการสอนให้สัมพันธ์กับวิชาอื่น ซึ่งจะทำให้เด็กเห็นคุณค่าของวิชาศิลปะมากขึ้น

5. ครูผู้สอนมักจะถูกใช้ในด้านกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน ทำให้วิชาศิลปศึกษา เหมือนเป็นวิชาที่ไม่สำคัญ บางทีก็ต้องทิ้งชั้นเรียนไป

6. หนังสือคู่มือการสอนน้อย ขาดตำราที่จะค้นคว้า

วงษ์ ตูลสุจริต (2523) ได้กล่าวถึงปัญหาและอุปสรรคในการสอนศิลปะชั้น ประถมศึกษา ไว้ดังนี้

1. ผู้สอนมักจะเข้าใจว่าตัวเองสอนศิลปะไม่เป็น
2. ผู้สอนมักจะยึดรูปแบบของการสอนศิลปะในแนวเก่า ๆ
3. โรงเรียนขาดอุปกรณ์ในการเรียนหรือวัสดุฝึกหัดกิจกรรม
4. ขาดการสนับสนุนจากผู้บริหาร ผู้ร่วมงานและผู้ปกครอง หรือแม้แต่ครูผู้สอนเอง
5. ขาดการส่งเสริมศิลปะ และวัฒนธรรมของไทย
6. ขาดการส่งเสริมให้กำลังใจ และการประชาสัมพันธ์ผลงานศิลปะของนักเรียน

บังอร จันคำ (2533) ได้สรุปปัญหาของครูศิลปศึกษาว่ามีสาเหตุใหญ่ ๆ ดังนี้

1. ปัญหาจากการบริหารหลักสูตร เนื่องจากการขาดคู่มือครู ขาดตำรา ตำรา ประกอบการเรียนการสอน การได้รับความรู้เกี่ยวกับการใช้หลักสูตรใหม่ ทั้งด้านการเรียนการสอน การวัดผลและประเมินผล

2. ปัญหาจากผู้บริหาร ซึ่งไม่ให้การสนับสนุนเท่าที่ควรเกี่ยวกับงบประมาณ ซึ่งอาจ เนื่องจากผู้บริหารไม่เห็นความสำคัญ หรือลักษณะครูศิลปศึกษาที่ไม่อาจพัฒนาหรือทำให้ ผู้บริหารเห็นความสำคัญได้

3. ปัญหาจากผู้ปกครอง ซึ่งไม่เห็นความสำคัญ และไม่ให้ความร่วมมือเท่าที่ควร

4. ปัญหาจากผู้เรียน ซึ่งไม่เห็นความสำคัญของวิชานี้เท่ากับวิชาหลัก ทั้งนี้อาจเป็น ผลมาจากการสอนของครู หรือความไม่พร้อมของผู้เรียนเอง ซึ่งมีทัศนคติไม่ดีต่อวิชาศิลปศึกษา ติดมาแต่เดิม

5. ปัญหาจากครูศิลปศึกษาเอง ที่ไม่พยายามในการแก้ปัญหา ทั้งด้านการปรับปรุง หรือพัฒนาการเรียนการสอนของตนในขอบเขตที่สามารถทำได้ รวมทั้งปรับปรุงบุคลิกภาพ

และการสร้างทัศนคติที่ดีให้แก่ผู้ร่วมงาน ผู้บริหาร ผู้ปกครอง หรือผู้เรียนเอง ซึ่งครูศิลปศึกษาเองบางครั้งยังติดอยู่กับการสอนแบบเก่า ๆ หรือไม่เข้าใจในเรื่องของการวัดผลประเมินผลตามหลักสูตรใหม่

2.4.5 หลักสูตรการฝึกหัดครูศิลปศึกษาของสถาบันราชภัฏ

ปัจจุบันหลักสูตรศิลปศึกษาได้มีการเปิดสอนทั้งในสถานศึกษาที่สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งได้แก่ สถาบันราชภัฏ 36 แห่งทั่วประเทศ และที่สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย ได้แก่ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร และมหาวิทยาลัยขอนแก่น โดยจัดการศึกษาทั้งในระดับปริญญาตรี และปริญญาโท แต่ละสถาบันต่างก็มีจุดประสงค์และโครงสร้างหลักสูตรแตกต่างกัน สำหรับสถาบันราชภัฏเป็นสถาบันการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการที่เปิดสอนสาขาวิชาศิลปศึกษา ระดับอุดมศึกษา โดยเปิดสอนครั้งแรกเมื่อปีการศึกษา 2519 ซึ่งเป็นหลักสูตร 2 ช่วง คือ ระดับประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาชั้นสูง ช่วงหนึ่ง และระดับปริญญาตรี (2 ปี) อีกช่วงหนึ่ง โดยมีจุดประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อสร้างเสริมและพัฒนาบุคคลให้มีความรู้ ความเข้าใจ เห็นคุณค่าของศิลปกรรมทั้งไทยและสากล
2. เพื่อถ่ายทอด แนะนำ ความรู้ความเข้าใจต่อบุคคลในสังคมทั้งในระบบโรงเรียน และนอกระบบโรงเรียน อันมีผลต่อการพัฒนาสังคมด้านต่างๆ ด้วยการปฏิบัติจริงอย่างเหมาะสม
3. เพื่อสร้างความผูกพันต่อเนื่องของศิลปะ วัฒนธรรมอันดีงามของไทย
4. เพื่อให้ผู้เรียนสามารถสอนศิลปศึกษาในระดับประถมศึกษา และมัธยมศึกษาได้ (สภากาการฝึกหัดครู, 2525)

ปีการศึกษา 2524 กรมการฝึกหัดครูได้ปรับปรุงหลักสูตรศิลปศึกษาระดับปริญญาตรี ให้เป็นหลักสูตรที่เรียนติดต่อกันจนจบปริญญาครุศาสตร์บัณฑิตในช่วงเวลาเดียว (4 ปี) สำหรับจุดประสงค์ยังคงเหมือนหลักสูตรเดิม แต่จัดการเรียนการสอนเป็น 2 แบบ คือแบบที่มีวิชาเอกและวิชาโท และแบบที่มีแต่วิชาเอกอย่างเดียว (สภากาการฝึกหัดครู, 2525) ปีการศึกษา 2530 ได้มีการปรับปรุงหลักสูตร วิทยาลัยครู สาขาวิชาการศึกษา โดยมีรายละเอียด ดังนี้

จุดประสงค์ของหลักสูตร

1. เพื่อสร้างเสริมและพัฒนาผู้เรียนให้มีความสามารถทางการรับรู้ด้านทัศนศิลป์

2. เพื่อสร้างเสริมผู้เรียนให้มีความซาบซึ้งในคุณค่าทางทัศนศิลป์ทั้งของตะวันตกและตะวันออก
3. เพื่อให้ผู้เรียนมีความสามารถในการสร้างสรรค์ด้านทัศนศิลป์
4. เพื่อให้ผู้เรียนมีความสามารถวิเคราะห์ วิจารณ์ และรู้ประวัติความเป็นมาของงานทัศนศิลป์
5. เพื่อให้ผู้เรียนมีความสามารถในการสนศิลปะในระดับต่างๆ โดยเฉพาะในระดับมัธยมศึกษา
6. เพื่อให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาความคิดทางศิลปะ และวัฒนธรรมอันดีงามของชาติ

โครงสร้างหลักสูตร

หน่วยกิตรวม	143	หน่วยกิต
หมวดวิชาพื้นฐานทั่วไป	40	หน่วยกิต
หมวดวิชาเฉพาะ	97	หน่วยกิต
หมวดวิชาเลือกเสรี	6	หน่วยกิต
(หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู, 2530)		

ปีการศึกษา 2536 ก็ได้ปรับปรุงหลักสูตรสาขาวิชาการศึกษาอีกครั้งซึ่งมีจุดประสงค์เหมือนเดิม สำหรับสาระสำคัญของหลักสูตรมีดังนี้

โครงสร้างหลักสูตร

หน่วยกิตรวมตลอดหลักสูตรไม่น้อยกว่า 146 หน่วยกิต โดยมีสัดส่วนหน่วยกิตแต่ละหมวดวิชาและแต่ละกลุ่มวิชา ดังนี้

1. หมวดวิชาพื้นฐานทั่วไป	40	หน่วยกิต
1.1 กลุ่มวิชาภาษาและการสื่อสาร	10	หน่วยกิต
1.2 กลุ่มวิชามนุษยศาสตร์	10	หน่วยกิต
1.3 กลุ่มวิชาสังคมศาสตร์	10	หน่วยกิต
1.4 กลุ่มวิชาคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี	10	หน่วยกิต
2. หมวดวิชาเฉพาะด้าน	96	หน่วยกิต
2.1 กลุ่มวิชาเนื้อหา		

2.1.1	วิชาเอก	
	แบบเอกเดี่ยว	61 หน่วยกิต
	แบบเอก-เอก	- หน่วยกิต
	แบบเอก-โท	- หน่วยกิต
2.1.2	วิชาโท	20 หน่วยกิต
2.2	กลุ่มวิชาชีพครู	25 หน่วยกิต
2.3	กลุ่มวิชาปฏิบัติการและฝึกประสบการณ์วิชาชีพ	
2.3.1	สำหรับวิชาเอก	10 หน่วยกิต
2.3.2	สำหรับวิชาโท	3 หน่วยกิต
3.	หมวดวิชาเลือกเสรี	10 หน่วยกิต

โดยมีรายละเอียดของโครงสร้างหลักสูตร ดังต่อไปนี้

โครงสร้างหลักสูตร

1. หมวดวิชาพื้นฐานทั่วไป (General Education) หมายถึง วิชาการศึกษาทั่วไป นักศึกษาทุกคนต้องเรียน เพื่อให้มีความรู้ในสิ่งที่จำเป็น สำหรับการเป็นพลเมืองดีของสังคม หมวดวิชาพื้นฐานทั่วไปแบ่งเป็น 4 กลุ่มวิชา คือ

- 1.1 กลุ่มวิชาภาษาและการสื่อสาร
- 1.2 กลุ่มวิชามนุษยศาสตร์
- 1.3 กลุ่มวิชาสังคมศาสตร์
- 1.4 กลุ่มวิชาคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

2. หมวดวิชาเฉพาะด้าน (Specialized Education) หมายถึง วิชาเฉพาะทางใดทางหนึ่งที่นักศึกษาแต่ละคนจะเลือกเรียน เพื่อให้มีความรู้ ความสามารถ มีทักษะรู้เทคนิควิธี และเข้าใจกระบวนการงานอาชีพตลอดจนมีเจตคติที่ดีต่องานอาชีพ หมวดวิชาเฉพาะด้านแบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ

- 2.1 กลุ่มเนื้อหาวิชา หรือกลุ่มวิชาเอกวิชาโท
- 2.2 กลุ่มวิชาครู
- 2.3 กลุ่มวิชาปฏิบัติการและฝึกประสบการณ์วิชาชีพ

3. หมวดวิชาเลือกเสรี (Free Elective) หมายถึง วิชาที่ให้นักศึกษาเลือกเรียนได้ตามความถนัดและความสนใจ เพื่อให้มีโลกทัศน์ที่กว้างขวางยิ่งขึ้น

จะเห็นได้ว่าหลักสูตรศิลปศึกษา ระดับปริญญาตรีของสถาบันราชภัฏได้มีการพัฒนาและปรับปรุงมาเป็นระยะ ซึ่งสาเหตุสำคัญที่ส่งผลให้เกิดการปรับปรุงหลักสูตรก็คือ หลักสูตรที่ใช้อยู่นั้นล้าสมัย ความเจริญก้าวหน้าทางวิชาการและเทคโนโลยี ทำให้สภาพเศรษฐกิจและสังคมเปลี่ยนแปลง อีกทั้งผลของงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการผลิตและการใช้ครู ที่บ่งชี้อย่างชัดเจนว่ามีความจำเป็นที่จะต้องปรับปรุงหลักสูตรเพื่อให้สอดคล้องกับยุคสมัย (กรมการฝึกหัดครู, 2530)

ส่วนหลักสูตรมาตรฐานศิลปศึกษา (Standards for Art Teacher Preparation Programs) ระดับปริญญาตรี ของสมาคมศิลปศึกษานานาชาติ (National Art Education Association)

โดยมีโครงสร้างและเนื้อหาหลักสูตร ดังนี้

1. เนื้อหาวิชาเกี่ยวกับการสอนวิชาเฉพาะทางด้านศิลปะ

1.1 รายวิชาที่เป็นพื้นฐานความรู้และทักษะทางด้านศิลปะ ประกอบด้วย

1.1.1 กลุ่มวิชาปฏิบัติการทางศิลปะขั้นพื้นฐาน เช่น การวาดภาพ ภาพพิมพ์ ประติมากรรม การออกแบบ งานร่าง เป็นต้น กำหนดให้เรียนประมาณ 21-30 หน่วยกิต

1.1.2 กลุ่มวิชาความรู้ความเข้าใจทางด้านศิลปะ เช่น ประวัติศาสตร์ศิลป์ ศิลปะวิจารณ์ ปรัชญาศิลปะสุนทรียศาสตร์ เป็นต้น กำหนดให้เรียนประมาณ 12-15 หน่วยกิต

1.1.3 กลุ่มวิชาศิลปะขั้นสูง โดยผู้เรียนสามารถเลือกเรียนทางสาขาใดสาขาหนึ่งหรือมากกว่า ตามความสนใจของผู้เรียน กำหนดให้เรียนประมาณ 6-9 หน่วยกิต

1.2 รายวิชาที่มีเนื้อหาวิชาเสริมความรู้ความเข้าใจเนื้อหาวิชาทางด้านศิลปะและสาขาที่เกี่ยวข้องที่จำเป็นต่อการนำไปใช้สอน ประกอบด้วย

1.2.1 กลุ่มวิชาที่ให้ความรู้และความซาบซึ้งในศิลปะสาขาที่เกี่ยวข้อง เช่น ดนตรี วรรณคดี ละคร เป็นต้น

1.2.2 กลุ่มวิชาเกี่ยวกับความรู้ด้านเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องกับศิลปะ เช่น ความรู้เรื่องแสง องค์ประกอบทางเคมีของสี วัสดุฝึกงาน การรักษาความปลอดภัยจากการใช้วัสดุอุปกรณ์ที่มีอันตราย เป็นต้น

1.2.3 กลุ่มวิชาทางด้านจิตวิทยาของศิลปะ ได้แก่ ทฤษฎีต่าง ๆ

1.2.4 กลุ่มวิชาความรู้เกี่ยวกับศิลปะที่เกี่ยวข้องกับชีวิต และการประกอบอาชีพ

1.2.5 กลุ่มวิชาความรู้ด้านประวัติและปรัชญาศิลปะศึกษา

กำหนดให้เรียนประมาณ 12-15 หน่วยกิต

2. เนื้อหาวิชาทางพฤติกรรมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ ประกอบด้วย

2.1 วิชาทางด้านสังคมวิทยา

2.2 จิตวิทยา

2.3 มนุษยวิทยา

2.4 ธรรมชาติวิทยาและปรัชญาการศึกษาทั่วไป

2.5 หลักสูตรการศึกษาทั่วไป

กำหนดให้เรียนอย่างน้อย 9 หน่วยกิต

3. เนื้อหาวิชาเกี่ยวกับทฤษฎีการเรียนการสอนและประสบการณ์ในการฝึกสอน โดยมีเนื้อหาวิชาเกี่ยวกับ

3.1 การวิเคราะห์และตรวจสอบทฤษฎีทางศิลปะ และการประเมินผลจากการนำทฤษฎีไปใช้ปฏิบัติ

3.2 การใช้โสตทัศนูปกรณ์ที่ได้รับการออกแบบมาเพื่อพัฒนาความรู้ด้านทฤษฎีในการเรียนการสอนและการนำไปใช้

3.3 การประเมินผลความสามารถและพัฒนาการของผู้เรียนด้านสติปัญญา อารมณ์ สังคม การรับรู้ ความคิดสร้างสรรค์และด้านความงาม

3.4 การสังเกตการเรียนการสอนศิลปะในชั้นเรียน

3.5 การวางแผนระยะสั้นและระยะยาวสำหรับประสบการณ์การเรียนศิลปะและการประเมินผลที่ได้

3.6 ประสบการณ์ในการวางแผนและพัฒนากิจกรรม บทเรียน หลักสูตรและโปรแกรม

3.7 โอกาสในการวางแผนและการนำประสบการณ์ในการประเมินความงามของศิลปะ มาใช้ในการดำเนินชีวิตและหลักสูตรในโรงเรียน

3.8 การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาด้านศิลปะเพื่อการอาชีพ

3.9 การถ่ายทอดความรู้และสื่อความหมาย

3.10 การบริหารและการจัดการวัสดุอุปกรณ์ สถานที่และเครื่องมือต่าง ๆ

4. การฝึกประสบการณ์วิชาชีพ ผู้เรียนควรได้มีประสบการณ์การสอนทั้งในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ทั้งในฐานะผู้ช่วยสอนหรือสอนเองโดยตรง ซึ่งมีข้อเสนอแนะดังนี้

4.1 นิสิตฝึกสอนสามารถควบคุมชั้นเรียนได้

4.2 ต้องเป็นผู้มีบุคลิกของความเป็นครู

4.3 ควรได้รับการดูแลแนะนำจากอาจารย์นิเทศก์ที่มีประสบการณ์ในการสอนวิชาศิลปะ

4.4 สถาบันควรมีความพร้อมในด้านบุคลากร เวลา และงบประมาณ เพื่อให้อาจารย์นิเทศก์นักศึกษาฝึกสอนอย่างน้อยเดือนละ 2 ครั้ง

4.5 บุคลากรที่เกี่ยวข้องจะต้องเห็นความสำคัญ และยินดีให้ความร่วมมือกับสถาบันในการที่นักศึกษาออกไปฝึกสอน

4.6 อาจารย์นิเทศก์หรือผู้ดูแลการฝึกสอนของนิสิต ควรมีประสบการณ์การสอนอย่างน้อย 2 ปี

4.7 การประเมินผลการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ ควรประเมินจากกระบวนการเขียนการสอนและสภาพการสอนควบคู่กับการประเมินความก้าวหน้าของนิสิต

Rogers E. Turner and Brogdon Richard E. (1990) ได้ทำการสำรวจหลักสูตรมาตรฐานของสมาคมการศึกษาศิลปะแห่งชาติ สำหรับโครงการเตรียมครูผู้สอนศิลปะ (A Survey of the NAEA Curriculum Standards in Art Teacher Preparation Programs) มาตรฐานของสมาคมการศึกษาศิลปะแห่งชาติ สำหรับโครงการเตรียมครูผู้สอนศิลปะ (ค.ศ. 1979) ได้นำมาใช้เพื่อพัฒนาแบบสอบถาม ซึ่งส่งไปยังคณะต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัยที่ให้การศึกษาระดับอุดมศึกษา ให้ประเทศสหรัฐอเมริกาและแคนาดา ข้อมูลได้ถูกรวบรวมส่งไปใช้สำหรับการตัดสินใจว่าโครงการครูผู้สอนศิลปะควรจะนำมาใช้อย่างใกล้ชิดกับมาตรฐานหลักสูตรเหล่านี้เพียงใด และปรากฏว่าได้มีการกระจายออกไปหลายโครงการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจำนวนชั่วโมงในแต่ละภาคเรียนที่ใช้ในการสอนประวัติศาสตร์ศิลป์ และงานล่องหน้าต่าง ๆ จะต้องจัดเพิ่มขึ้น รวมทั้งโครงการสำคัญต่าง ๆ ที่พบว่าต้องใช้จำนวนหน่วยกิตมากกว่า 51 หน่วยกิตในแต่ละภาคเรียน

สมาคมการศึกษาศิลปะแห่งชาติได้กำหนดแนวทางสำหรับโครงการเตรียมครูผู้สอนศิลปะในปี ค.ศ. 1970 ซึ่งได้รับการปรับปรุงและพิมพ์ขึ้นในปี 1979 ภายใต้ชื่อเรื่อง มาตรฐานสำหรับโครงการเตรียมครูผู้สอนศิลปะ มาตรฐานเหล่านี้ได้จำแนกองค์ประกอบต่าง ๆ ที่ได้รับการพิจารณาแล้วว่าเป็นที่พึงปรารถนาในด้านคุณภาพของโครงการเตรียมครูผู้สอนศิลปะและได้รับการรับรองให้มีการนำมาใช้ในสถานศึกษาต่าง ๆ เพื่อเตรียมนักศึกษาที่จะทำการสอนศิลปศึกษา

คณะกรรมการที่ได้รับการแต่งตั้งในปี ค.ศ. 1989 โดยประธานสมาคมการศึกษาศิลปะแห่งชาติ Charles Qualley ได้พิจารณาถึงความต้องการไม่เพียงแต่ทบทวนมาตรฐานเหล่านี้เท่านั้น แต่ยังสามารถศึกษาถึงโครงการเตรียมครูศิลปะที่มีอยู่ เพื่อที่จะช่วยจำแนกขอบเขตของมาตรฐานที่ใช้ทบทวนนั้น และได้มีการยอมรับถึงความต้องการในการศึกษาดังกล่าว ผู้เขียนหนังสือมาตรฐานสำหรับโครงการเตรียมครูผู้สอนศิลปะได้ใช้การสำรวจเพื่อคัดเลือกโครงการในประเทศสหรัฐอเมริกาและแคนาดา รวมทั้งได้นำเสนอรายงานผลในการศึกษาในหนังสือด้วยข้อมูลจากการสำรวจที่ได้รับในปี ค.ศ. 1988 จากแบบสอบถามได้สำเร็จบริบูรณ์ โดยผู้บริหารการศึกษาในคณะของมหาวิทยาลัย ซึ่งให้การศึกษาระดับอุดมศึกษา จำนวน 169 แห่ง ใน 45 มลรัฐ และใน 7 จังหวัด ของประเทศแคนาดา

จากข้อมูลที่ได้รับพบว่า จำนวนชั่วโมงที่ใช้ในการเรียนการสอนด้าน Studio Art จำนวน 21 ชั่วโมง สำหรับมาตรฐานที่เป็นที่ยอมรับคือ 30 ชั่วโมง

Art History จำนวน 9 ชั่วโมง สำหรับมาตรฐานที่เป็นที่ยอมรับ คือ 12-15 ชั่วโมง

Advanced Studio จำนวน 6-9 ชั่วโมง

ผู้เขียนได้เสนอความคิด ดังนี้

1. ควรมีการนำเอาแนวคิด ทฤษฎีของนิเวศการศึกษาที่เป็นที่ยอมรับมาศึกษา
2. ในการพัฒนาหลักสูตรศิลปศึกษา ควรให้บุคคลที่มีส่วนรับผิดชอบ หรือเกี่ยวข้อง ได้ตระหนักถึงมาตรฐานหลักสูตร

3. กระตุ้นให้หน่วยงานทางการศึกษาในระดับสูง รับรองคุณภาพมาตรฐานของหลักสูตร

2.5 การศึกษานาคนและเทคนิคการวิจัยนาคน

2.5.1 การศึกษานาคน

นักนาคนิยมมีความเชื่อพื้นฐานว่านาคนเป็นเรื่องที่สามารถทำการศึกษได้อย่างเป็นระบบ เขาเชื่อว่าความเชื่อของมนุษย์จะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมและการพัฒนาการตัดสินใจของมนุษย์ และเชื่อว่ามนุษย์สามารถจะควบคุมนาคนได้ และจุดมุ่งหมายหลักของการวิจัยนาคนมิได้อยู่ที่การทำนายที่ถูกต้อง แต่ต้องการสำรวจทางเลือกแนวโน้มต่างๆ ที่เป็นไปได้ในนาคนให้มากที่สุด เพื่อจะได้หาวิธีที่จะสร้างนาคนที่พึงประสงค์ ให้เกิดขึ้นและขจัดนาคนที่ไม่พึงประสงค์ ให้หมดไปหรือเผชิญกับนาคนที่ไม่พึงประสงค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ Comish E.

And others อ้างถึงใน (วิโรจน์ สารรัตนะ, 2532) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการศึกษาอนาคต ไว้ดังนี้

1. การศึกษาในอนาคตช่วยในกระบวนการตัดสินใจ
2. ช่วยในการเตรียมคนสำหรับอนาคตที่กำลังเปลี่ยนแปลง การศึกษาความเป็นไปได้ในอนาคตทำให้คนเกิดความมั่นใจในตนเองคนเริ่มมองถึงอนาคตและคำนึงถึงสิ่งที่จะเกิดขึ้น เกิดการยอมรับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น และสามารถปรับตัวได้
3. ส่งเสริมให้เกิดความปรองดองและความร่วมมือ อนาคตเป็นโลกแห่งความฝันที่สามารถเกิดขึ้นจริงได้ เมื่อคนทราบการณ์ล่วงหน้าจะทำให้คนร่วมมือกันเพื่อไปถึงอนาคตที่พึงประสงค์
4. ช่วยในการสร้างสรรค์ การศึกษาอนาคตจะสามารถชักจูงและให้ความสนใจต่อการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์
5. เป็นเทคนิคในด้านการศึกษา อนาคตเป็นเครื่องมือที่ดีเยี่ยมอย่างหนึ่งที่จะช่วยให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ เกิดความตระหนักว่าพวกเขาสามารถสร้างโลกได้ และพวกเขาสามารถเปลี่ยนแปลงหรือควบคุมได้
6. ช่วยในการสร้างปรัชญาแห่งชีวิต การศึกษาอนาคตจะช่วยให้บุคคลเกิดความคิดเกี่ยวกับ เป้าหมายชีวิตอย่างเป็นระบบ ก่อให้เกิดปรัชญาชีวิต ทำให้บุคคลเปลี่ยนบทบาทของตนเองจากการมีปฏิสัมพันธ์กับปัญหา มาเป็นการเตรียมตัวป้องกันต่อปัญหาล่วงหน้า

Comesh E. And other (อ้างถึงในวิโรจน์ สารรัตนะ, 2532) ได้กล่าวว่า การศึกษาในอนาคตให้ประโยชน์ในด้านต่างๆ ดังนี้

1. การศึกษาอนาคตช่วยในกระบวนการตัดสินใจ
 - 1.1 ช่วยกำหนดกรอบการทำงานในการตัดสินใจเพื่อการวางแผน กล่าวคือ แผนนโยบายหรือการตัดสินใจใดๆ จะไม่สามารถกระทำได้นหากขาดข้อตกลงเบื้องต้น (assumption) หรือหากมีแต่เป็นข้อตกลงเบื้องต้นที่ผิดพลาด ก็จะนำไปสู่ความเสียหาย ซึ่งข้อตกลงเบื้องต้นนี้สามารถได้มาด้วยการศึกษาอนาคต แม้จะเป็นเพียงความเป็นไปได้หรือความน่าจะเป็นมากกว่าความถูกต้องแน่นอน แต่ก็เป็นหลักเกณฑ์ที่จะช่วยให้นักวางแผน การกำหนดนโยบาย หรือการตัดสินใจ
 - 1.2 ช่วยในการตัดสินใจหาทางป้องกันปัญหาที่คาดว่าจะเกิดขึ้นก่อนจะกลายเป็นปัญหาลุทธิวิฤติ และการตัดสินใจเพื่อให้มีการกระทำกับโอกาสที่คาดว่าจะเป็นไปได้และเหมาะสม
 - 1.3 ช่วยในการตัดสินใจเลือกวิธีการป้องกันปัญหาจากหลายๆ วิธีที่นักอนาคตได้

เลนอทางเลือกไว้ให้

1.4 ช่วยให้สามารถประเมินทางเลือกนโยบาย และการปฏิบัติเนื่องจากนักอนาคตได้ช่วยประเมินทางเลือกต่าง ๆ โดยวิเคราะห์ถึงผลกระทบที่เป็นไปได้ที่จะมีต่อโลกแห่งอนาคตนั้น

1.5 ช่วยให้ได้เพิ่มโอกาสในการเลือกสรร จากทางเลือกหลาย ๆ ทางที่เสนอไว้ทำให้ผู้คนมีความเป็นอิสระในการเลือกสรร สามารถจะหลีกเลี่ยงจากการเป็นทาสของการยอมรับแนวโน้มในปัจจุบันที่อาจจะนำไปสู่ความหายนะได้

2. ช่วยในการเตรียมคนสำหรับอนาคตที่กำลังเปลี่ยนแปลง

การศึกษาความเป็นไปได้ของอนาคตจะทำให้ประชาชนเกิดความมั่นใจในตนเอง ทำให้คนเริ่มมองไปข้างหน้า คำนึงถึงสิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ทั้งที่เป็นปัญหาและไม่เป็นปัญหา การมุ่งไปข้างหน้าไม่ถอยหลังเป็นเหตุให้ประชาชนได้มีโอกาสเกี่ยวข้องการพัฒนาสิ่งใหม่ ๆ ขึ้น นอกจากนี้ยังทำให้เกิดความมั่นใจและมองอนาคตในแง่ดี สามารถจัดการกับปัญหาต่าง ๆ ด้วยความตื่นเต็นสนใจมากกว่าสะท้อนกลับ ประชาชนจะมุ่งหน้าเข้าสู่อนาคตนั้นประหนึ่งคนที่ไม่เคยเข้าไปในดินแดนใดดินแดนหนึ่ง แต่มีแผนที่อย่างหยาบ ๆ อยู่ในมือ ซึ่งแม้จะไม่ถูกต้องมากนัก แต่ก็พอใช้เป็นแนวทางให้แก่เขาได้ ซึ่งแผนที่ดังกล่าวเปรียบเทียบกับผลจากการศึกษาอนาคต นอกจากนี้การศึกษานาคตยังช่วยให้ประชาชนยอมรับการเปลี่ยนแปลงได้ง่ายขึ้น อันเนื่องจากการได้รับการเตือน สามารถปรับตัวได้และจะทำให้เดินทางเข้าสู่อนาคตได้โดยมีความสับสนวุ่นวายทางจิตใจน้อยที่สุด

3. ส่งเสริมให้เกิดความปรองดองและร่วมมือ

แม้ว่าอนาคตจะมีการแก่งแย่งชิงดีชิงเด่นกันอย่างมากมายก็ตาม แต่เนื่องจากอดีตก็เป็นสิ่งที่ผิดพลาดมาแล้วและไม่สามารถจะทำได้ดีขึ้นได้ แต่สำหรับอนาคตเป็นโลกแห่งความฝันที่สามารถทำให้เกิดเป็นจริงได้ หากใช้ความพยายามเพราะอนาคตยังมีได้แปดเปื้อนด้วยความชั่วร้ายหรือความอิจฉาริษยา ดังนั้นการมุ่งอนาคตจะทำให้คนลืมนอดีต แต่จะเริ่มต้นปรองดองและร่วมมือกันได้ เพราะการมุ่งอนาคตจะทำให้ผู้คนคำนึงถึงแต่ในด้านดี และมีความมุ่งมั่นที่จะไปถึงให้ได้

4. ช่วยในการสร้างสรรค์

การศึกษานาคตจะสามารถชักจูงและให้ความสนใจต่อการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ เพราะการมองอนาคตที่ห่างไกลออกไปมากกว่าปัญหาที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้า ย่อมสามารถทำให้คิดได้อย่างสบายอารมณ์และสร้างสรรค์ ซึ่งลักษณะความมีอิสระในการคิดเช่นนี้ จะก่อให้เกิดกระแสความคิดที่ล้นไหลเข้าไปในความสำนึก และเมื่อได้รับการประเมินในภายหลังแล้ว ก็สามารถนำไปใช้ได้

5. เป็นเทคนิคในด้านการศึกษา

อนาคตเป็นเครื่องมือที่ตีเชื่อมโยงที่ช่วยชักจูงให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ เกิดความตระหนักว่า พวกเขาสามารถสร้างโลกได้ โลกที่ดีกว่าที่คนอื่น ๆ คิด และจะทำให้พวกเขาได้ทราบว่าพวกเขาไม่สามารถจะจัดการใด ๆ กับอดีตได้อีกแล้ว เพราะทุกอย่างของอดีตเป็นประวัติศาสตร์ที่ลงตัวแน่นอนไปแล้วจะเปลี่ยนแปลงใด ๆ อีกไม่ได้แล้ว มีเพียงแต่อนาคตเท่านั้นที่ยังเปิดโอกาสให้พวกเขาสามารถเปลี่ยนแปลงหรือควบคุมได้อยู่

6. ช่วยในการสร้างปรัชญาแห่งชีวิต

การศึกษาอนาคตจะช่วยให้บุคคลเกิดความคิดเกี่ยวกับเป้าหมายชีวิตอย่างเป็นระบบ ก่อให้เกิด "ปรัชญาชีวิต" ของแต่ละคนขึ้น อันจะทำให้บุคคลเปลี่ยนบทบาทของตนเองจากการมีปฏิกิริยา (reaction) กับปัญหา เป็นการเตรียมตัวป้องกัน (protection) ต่อปัญหาล่วงหน้า

จากที่กล่าวข้างต้นจะเห็นว่าการศึกษาถึงเรื่องอนาคตนั้นมีความจำเป็นควรที่จะศึกษา ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ดังที่กล่าว และเทคนิคในการทำนายอนาคตนั้นก็มิใช่มีอยู่หลายเทคนิค เทคนิคเดลฟาย (Delphi Technique) เป็นเทคนิคการทำนายอนาคตเทคนิคหนึ่งที่มีกระบวนการรวบรวมข้อมูลได้อย่างน่าเชื่อถือ

2.5.2 เทคนิคการวิจัยอนาคต

เทคนิคการวิจัยอนาคตแบบเดลฟาย (Delphi Technique of Futures Research)

Alex J. Ducanis (1970) ได้ให้ความหมายของเทคนิคเดลฟายว่า "เป็นการทำนายเกี่ยวกับเรื่องราวต่าง ๆ ที่จะเป็นไปได้ในอนาคต เทคนิคนี้มุ่งที่จะลดผลกระทบหรือ อิทธิพลจากบุคคลอื่นในกรณีที่ต้องมีการเผชิญหน้าขณะเดียวกันก็เป็นการลดผลกระทบทางด้านความคิดระหว่างกลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้วยกัน)

Robert C. Judd (อ้างถึงในประยูร ศรีประสารณ์, 2523) ได้กล่าวถึงเทคนิคเดลฟายว่า "เมื่อใดก็ตามที่ต้องการคาดการณ์สิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคต หรือเมื่อใดก็ตามที่เห็นว่าความสอดคล้องต่อเนื่องกันระหว่างเป้าหมาย และวัตถุประสงค์เป็นสิ่งสำคัญแล้ว เมื่อนั้นควรใช้เทคนิคเดลฟาย และในด้านการศึกษานั้น เทคนิคเดลฟายยังอาจใช้ประโยชน์ในการหาค่านิยม

ที่สอดคล้องต้องกัน และในการประเมินผลสิ่งใด ๆ"

Alfred Rasp Jr. (อ้างถึงในประยูร ศรีประสาธน์, 2523) ได้ให้ความหมาย ของเทคนิคเดลฟายว่า "เป็นเทคนิคการรวบรวมการพิจารณาตัดสินที่มุ่งเพื่อเอาชนะจุดอ่อน การตัดสินใจแต่เดิมที่จำกัดขึ้นอยู่กับความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญคนใดคนหนึ่งโดยเฉพาะ หรือความคิดเห็นของกลุ่มมติที่ประชุม"

ประยูร ศรีประสาธน์ (2523) ได้ให้ความหมายของเทคนิคเดลฟายว่า "คือกระบวนการที่จะเสาะหาความคิดเห็นที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของกลุ่มคน เกี่ยวกับความเป็นไปได้ในอนาคต ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับ เวลา ปริมาณ และ/หรือ สภาพการณ์ที่ต้องการจะให้เป็น ทั้งนี้โดยใช้วิธีการเสาะหาความคิดเห็นด้วยการใช้แบบสอบถาม แทนการเรียกประชุม"

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2528) ได้กล่าวว่า "เทคนิคเดลฟาย คือ ขบวนการที่รวบรวมความคิดเห็นหรือการตัดสินใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่งเกี่ยวกับอนาคตจากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สอดคล้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และมีความถูกต้องน่าเชื่อถือมากที่สุด โดยที่ผู้ทำการวิจัยไม่ต้องนัดสมาชิกในกลุ่มผู้เชี่ยวชาญให้มาประชุมพบปะกัน แต่ขอร้องให้สมาชิกแต่ละคนแสดงความคิดเห็นหรือตัดสินปัญหาในรูปของการตอบแบบสอบถาม ซึ่งเทคนิคนี้จะทำให้ผู้ทำการวิจัยสามารถระดมความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญในที่ต่าง ๆ ได้โดยไม่มีข้อจำกัดรวมทั้ง ยังประหยัดเวลาและค่าใช้จ่าย นอกจากนี้เทคนิคเดลฟายยังช่วยให้ผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนแสดง ความคิดเห็นได้อย่างอิสระ และไม่ตกอยู่ใต้อิทธิพลทางความคิดเห็นของผู้อื่น หรือเสียงส่วนใหญ่"

ชนิษฐา วิทยาอนุมาส (2530) ได้กล่าวถึงเทคนิคเดลฟายว่า "เทคนิคเดลฟาย เป็นวิธีการรวบรวมคำตอบหรือความคิดเห็นที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันจากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญในเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่จะเป็นไปได้ในอนาคต โดยมุ่งลดผลกระทบทางด้านความคิดระหว่างกลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้วยกัน"

ประวัติเทคนิคเดลฟาย

เดลฟาย [Delphi] เป็นชื่อของสถานที่อันศักดิ์สิทธิ์ในสมัยกรีกโบราณ และเป็นที่อยู่ของเทพพยากรณ์ ซึ่งมีความสามารถในการทำนายอนาคต หรือเหตุการณ์สำคัญ ๆ ได้ คำว่า "เดลฟาย" จึงถูกนำมาใช้เป็นชื่อของเทคนิคการวิจัยที่ใช้ทำนายเหตุการณ์ต่างๆ หรือความเป็นไปได้ในอนาคต โดยอาศัยความคิดเห็นที่สอดคล้องกันของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ (ชนิษฐา วิทยาอนุมาล, 2530)

เทคนิคเดลฟายได้เริ่มขึ้นอย่างมีระบบในปี พ.ศ. 2495 แต่ถูกปกปิดเป็นความลับมาโดยตลอด เนื่องจากเป็นเทคนิคที่ทางกองทัพอากาศออเมริกันใช้เทคนิคนี้ในการศึกษา และวิจัยสิ่งต่าง ๆ (เกษม บุญอ่อน, 2522) และได้ถูกพัฒนาและนำออกมาเผยแพร่ครั้งแรกในปี พ.ศ. 2505 โดยโอลาฟ เฮลเมอร์ [Olaf Helmer] และนอร์แมน ดัลกี [Norman Dalkey] ซึ่งทั้งคู่เป็นนักวิจัยของบริษัทแรนด์ [Rand Cooperation] ในรัฐแคลิฟอร์เนีย ประเทศสหรัฐอเมริกา เขาได้เขียนบทความเรื่อง "An Experiental Application of the Delphi method to the Use of Experts" ลงในวารสาร Management ปีที่ 9 ฉบับที่ 3 ประจำเดือนเมษายน 2506 (ชนิษฐา วิทยาอนุมาล, 2530) ซึ่งทำให้เทคนิคเดลฟายแพร่หลายไปอย่างกว้างขวางจนถึงปัจจุบัน

คุณลักษณะของเทคนิคเดลฟาย

โอลาฟ เฮลเมอร์ (อ้างจากเกษม บุญอ่อน, 2522) ได้กล่าวถึงลักษณะของเทคนิคเดลฟาย ไว้ดังนี้

1. ผู้เข้าร่วมเป็นผู้เชี่ยวชาญในการศึกษาวิจัย ไม่ต้องเผชิญหน้ากับผู้เชี่ยวชาญคนอื่น ๆ และความจริงแล้วไม่มีผู้เชี่ยวชาญคนใดทราบว่ามีใครเป็นผู้เชี่ยวชาญบ้างนอกจากผู้วิจัย เพราะความคิดเห็นของแต่ละคนได้มาจากการให้เขียนตอบในแบบสอบถามที่ผู้วิจัยจัดทำขึ้น
2. ในการตอบแบบสอบถามแต่ละครั้งของผู้เชี่ยวชาญแต่ละคน เขาจะทราบจากผู้กระทำการวิจัยว่าความเห็นของเขาเป็นอย่างไร ต่างกับคนอื่นหรือไม่อย่างไร
3. ใช้สถิติวิเคราะห์การทำนายของกลุ่มทุก ๆ ครั้ง โดยทั่วไปแล้วมักใช้ค่า Median และ Interquartile Range.

ประยูร ศรีประสาธน์ (2523) โดยสรุปคุณลักษณะของเทคนิคเดลฟาย ดังนี้

1. เนื่องจากเทคนิคมุ่งเพื่อเสาะหาความคิดเห็นของกลุ่มคนด้วยการตอบแบบสอบถาม

ดังนั้น ผู้ที่เข้าร่วมโครงการจึงจำเป็นต้องตอบแบบสอบถามตามที่ผู้ทำการวิจัยได้กำหนดขึ้น ในแต่ละขั้นตอน

2. เพราะว่าเทคนิคนี้ไม่ต้องการให้ความคิดเห็นของผู้อื่นแต่ละคนมีผลกระทบหรือมีอิทธิพลต่อการพิจารณาตัดสินของผู้ตอบแบบสอบถาม ดังนั้น ผู้ตอบแบบสอบถามแต่ละคนจะไม่มีใครว่ามีผู้ใดบ้างที่ได้รับการคัดเลือกเข้าอยู่ในโครงการ และจะไม่ทราบว่าผู้เข้าร่วมโครงการแต่ละคนมีความคิดเห็นในแต่ละข้ออย่างไร ผู้เข้าร่วมโครงการจะรู้เฉพาะคำตอบของตนเองเท่านั้น

3. เพื่อผู้เข้าร่วมโครงการแต่ละคนตอบแบบสอบถามด้วยการกลั่นกรองอย่างละเอียดรอบครอบ และเพื่อให้คำตอบที่ได้รับมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันยิ่งขึ้น ผู้ทำการวิจัยจะแสดงความคิดเห็นที่ผู้เข้าร่วมในโครงการเห็นสอดคล้องต้องกันในคำตอบแต่ละข้อของแบบสอบถามที่ตอบไปในครั้งก่อน และความคิดเห็นที่สอดคล้องกันนี้จะแสดงในรูปสถิติ และผู้ทำการวิจัยจะจัดส่งไปให้ผู้เข้าร่วมโครงการแต่ละคนได้ทราบ ทั้งนี้เพื่อที่ผู้เข้าร่วมโครงการจะได้พิจารณาตัดสินว่าจะคงคำตอบเดิมอยู่หรือจะปรับปรุงเปลี่ยนแปลงคำตอบเดิมประการใดบ้าง ซึ่งในการเปลี่ยนแปลงคำตอบเดิมนั้น จะต้องบอกเหตุผลให้ทราบด้วย

ชนิษฐา วิทยาอนุบาล (2530) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะของเทคนิคเดลฟาย ไว้ดังนี้

1. ผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนสามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระ โดยไม่ให้ความคิดเห็นของผู้อื่นมีอิทธิพลหรือมีผลกระทบต่อการพิจารณาตัดสินใจของตน เพราะผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนไม่ทราบว่าใครบ้างที่ถูกเลือกเข้าร่วมในโครงการทั้งนี้เพราะไม่มีการเปิดเผยชื่อผู้เชี่ยวชาญ

2. เป็นการเสาะแสวงหาความคิดเห็นของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้วยแบบสอบถาม ดังนั้นผู้เชี่ยวชาญทุกคนจึงจำเป็นต้องตอบแบบสอบถามครบทุกขั้นตอน

3. การตอบแบบสอบถามนั้น ผู้เชี่ยวชาญมีโอกาสที่จะกลั่นกรอง ความคิดของตนอย่างละเอียดรอบครอบ และเพื่อให้มั่นใจในการตัดสินใจจึงมีการถามย้ำหลายรอบ

4. ความน่าเชื่อถือของคำตอบ และความสำเร็จของการวิจัยขึ้นอยู่กับแบบสอบถามและความรอบรู้ของผู้เชี่ยวชาญที่ตอบแบบสอบถาม

5. การใช้สถิติวิเคราะห์ความคิดเห็นของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ โดยทั่วไปจะใช้สถิติเกี่ยวกับการวัดแนวโน้มเข้าสู่ส่วนกลางและการวัดการกระจาย

สุรพันธ์ ยันต์ทอง (2533) ได้สรุปคุณลักษณะของเทคนิคเดลฟายไว้ดังนี้

1. เป็นการเสาะหาความคิดเห็นของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญในเรื่องหนึ่ง และไม่ต้องการให้ความคิดเห็นของคนอื่น มีอิทธิพลหรือมีผลกระทบต่อการพิจารณาตัดสินของคนใดคนหนึ่ง

กล่าวคือผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนสามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระ

2. ผู้เชี่ยวชาญที่ได้รับการคัดเลือกเข้าร่วมการวิจัยต้องตอบแบบสอบถามที่กำหนดให้ครบทุกขั้นตอน และโดยทั่วไปแบบสอบถามรอบที่ 1 มักจะเป็นแบบสอบถามปลายเปิด ในรอบต่อไปจึงจะเป็นแบบสอบถามในลักษณะมาตราประเมินค่า

3. การตอบแบบสอบถามนั้นผู้เชี่ยวชาญมีโอกาสถ่วงถอยอย่างละเอียดรอบคอบ และเพื่อให้ความมั่นใจในการตัดสินใจจึงมีการถามย้ำหลายรอบ แต่ไม่ได้กำหนดจำนวนรอบที่แน่นอน อาจจะถามเพียงสองรอบก็ได้ในกรณีที่แบบสอบถามรอบแรกเป็นแบบมาตราประเมินค่า แต่โดยทั่วไปมักจะถามสามหรือสี่รอบ หรืออาจจะมากกว่านั้นก็ได้

4. สถิติที่นำมาใช้ได้แก่สถิติที่เกี่ยวกับการวัดแนวโน้มเข้าสู่ส่วนกลาง และการวัดการกระจาย

ประเภทของการวิจัยที่ใช้เทคนิคเดลฟาย

Robert C. Judd. (อ้างถึงใน ประยูร ศรีประสาสน์, 2523) ได้กล่าวถึง ประเภทของงานวิจัยที่ใช้เทคนิคเดลฟาย “เมื่อไรก็ตามที่ต้องการคาดการณ์สิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคตหรือสิ่งใด ก็ตามที่เราเห็นว่าความสอดคล้องต่อเนื่องกันระหว่างจุดมุ่งหมาย [Goals] และ วัตถุประสงค์ [Objectives] เป็นสิ่งที่มีความสำคัญแล้วควรใช้การวิจัยด้วยเทคนิคเดลฟาย

ชนินธรา วิทยาอนุมาส (2530) ได้สรุปลักษณะของปัญหาที่จะใช้เทคนิคเดลฟายในการวิจัย ดังนี้

1. เป็นการคาดการณ์สิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคต
2. เป็นการศึกษาความสอดคล้องต่อเนื่องกันระหว่างเป้าหมาย [Goal] และวัตถุประสงค์ [Objectives] ของสิ่งต่าง ๆ
3. เป็นการศึกษาค่านิยมที่สอดคล้องต่อกัน
4. เป็นการประเมินผลสิ่งใดสิ่งหนึ่ง
5. เป็นการศึกษาการรับรู้สถานการณ์ปัจจุบัน [Perceptions of current situation]

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ ได้กล่าวว่าโดยทั่วไป ผู้ทำการวิจัยจะตัดสินใจใช้เทคนิคเดลฟายเมื่อมีเหตุการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งต่อไปนี้

1. ปัญหาที่จะทำการวิจัยไม่มีคำตอบที่ถูกต้องแน่นอน แต่สามารถวิจัยปัญหาได้จากการรวบรวมการตัดสินใจแบบอัตตวิสัย [Subjective Judgment] จากผู้เชี่ยวชาญในสาขานั้น ๆ

2. ปัญหาที่จะทำการวิจัยต้องการความคิดเห็นหลาย ๆ ด้าน จากประสบการณ์หรือความรู้ ความสามารถของผู้เชี่ยวชาญในสาขานั้น ๆ
3. ผู้ทำการวิจัยไม่ต้องการให้ความคิดเห็นของผู้อื่นแต่ละคนกระทบหรือมีอิทธิพลต่อการพิจารณาตัดสินปัญหานั้น ๆ
4. การพบปะเพื่อนัดประชุมกลุ่มเป็นการไม่สะดวก เนื่องจากสภาพภูมิศาสตร์หรือเสียค่าใช้จ่ายและเวลามากเกินไป
5. เมื่อไม่ต้องการเปิดเผยรายชื่อบุคคลในกลุ่ม เพราะความคิดเห็นของคนในกลุ่มเกี่ยวกับปัญหาที่วิจัยนั้นมีความขัดแย้งอย่างมาก

ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพของการวิจัยที่ใช้เทคนิคเดลฟาย

1. เวลา ผู้วิจัยควรมีเวลามากเพียงพอประมาณ 2 เดือน จึงจะเสร็จสิ้นกระบวนการหรืออาจใช้เวลาช้าหรือเร็วกว่านั้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับกลุ่มผู้เชี่ยวชาญจะส่งแบบสอบถามแต่ละรอบคืนมาช้าหรือเร็วเพียงใด (ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์, 2528)

2. ผู้เชี่ยวชาญ เนื่องจากเทคนิคเดลฟายเป็นการระดมความคิดเห็นจากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญโดยตรง ดังนั้นการเลือกผู้เชี่ยวชาญจึงมีความสำคัญ ชนิษฐา วิทยาอนุมาส (2530) ได้กำหนดสิ่งที่จะต้องคำนึงถึงในการคัดเลือกผู้เชี่ยวชาญไว้ดังนี้

2.1 ความสามารถของผู้เชี่ยวชาญ เนื่องจากผลของการวิจัยจะมีความถูกต้อง น่าเชื่อถือมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้เชี่ยวชาญเป็นสำคัญ การเลือกเพื่อให้ได้ผู้เชี่ยวชาญที่มีความสามารถ ประสบการณ์และความเข้าใจในเรื่องที่จะศึกษาเป็นอย่างดี จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง ผู้วิจัยควรที่จะต้องกำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือกผู้เชี่ยวชาญ ไว้ให้ชัดเจนและเหมาะสม

2.2 ความร่วมมือของผู้เชี่ยวชาญ ความเต็มใจของผู้เชี่ยวชาญที่จะเข้าร่วมโครงการวิจัยและการให้ความสำคัญแก่การวิจัย จะทำให้ข้อมูลที่ได้กลับมานั้นมีความถูกต้องตามความเป็นจริง และเชื่อถือได้สูง ดังนั้นผู้วิจัยควรจะต้องคำนึงถึงความเต็มใจ ความตั้งใจ และการยอมเสียสละเวลาของผู้เชี่ยวชาญที่จะให้ความร่วมมือในการวิจัยด้วย

2.3 การเลือกผู้เชี่ยวชาญ บางครั้งผู้วิจัยอาจมีปัญหาในการเลือกผู้เชี่ยวชาญ เพราะไม่ทราบว่ามีใครบ้างที่เป็นผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่ตนจะศึกษาอาจเริ่มต้นโดยศึกษาค้นคว้า จากเอกสารที่เกี่ยวข้องหรือติดต่อสอบถามหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยตรง เพื่อจะได้ผู้เชี่ยวชาญจำนวนหนึ่งก่อนแล้วจึง ให้เสนอผู้เชี่ยวชาญในปัญหาที่จะทำการวิจัยต่อไป

24 จำนวนผู้เชี่ยวชาญ สำหรับจำนวนผู้เชี่ยวชาญนั้นไม่ได้มีการกำหนดอย่างแน่นอนว่าจะต้องใช้กี่คน ขึ้นอยู่กับลักษณะของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญเป็นสำคัญ จากการศึกษา งานวิจัยที่ใช้เทคนิคเดลฟายพบว่าจำนวนผู้เชี่ยวชาญที่เข้าร่วมโครงการวิจัยนั้นมีตั้งแต่สิบคนขึ้นไป จนถึงจำนวนเป็นร้อยหรือเป็นพัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้วย ถ้ากลุ่มผู้เชี่ยวชาญมีความแตกต่างกันมาก ก็อาจจะต้องใช้จำนวนผู้เชี่ยวชาญมาก ดังเช่นการวิจัยในประเทศญี่ปุ่น บางครั้งเคยใช้ผู้เชี่ยวชาญถึง 4,000 คน อย่างไรก็ตาม โธมัส ที แมคมิลแลน (Thomas T. Macmillan อ้างจากเกษม บุญอ่อน, 2522) ได้เสนอผลงานวิจัยเกี่ยวกับจำนวนผู้เชี่ยวชาญที่จะใช้ในการวิจัยโดยใช้เทคนิคเดลฟายว่าเมื่อมีจำนวนผู้เชี่ยวชาญตั้งแต่ 17 คนขึ้นไป อัตราการลดลงของความคลาดเคลื่อนจะมีน้อยมากดังตาราง

ตารางแสดงการลดลงของความคลาดเคลื่อนของจำนวนผู้เชี่ยวชาญเข้าร่วมโครงการ

จำนวน ผู้เชี่ยวชาญ เข้าร่วมโครงการ	การลดลงของ ความคลาดเคลื่อน	ความคลาดเคลื่อน ที่ลดลง
1 - 5	1.20 - 0.70	0.50
5 - 9	0.70 - 0.58	0.12
9 - 13	0.58 - 0.54	0.04
13 - 17	0.54 - 0.50	0.04
17 - 21	0.50 - 0.48	0.02
21 - 25	0.46 - 0.46	0.02
25 - 29	0.46 - 0.44	0.02

ที่มา : Thomas T. MacMillan "The Delphi Technique" อ้างจากเกษม บุญอ่อน "เดลฟาย : เทคนิคในการวิจัย", 2522

จากตารางข้างต้น อาจจะมีข้อสงสัยว่าจำนวนผู้เชี่ยวชาญที่เข้าร่วมโครงการไม่ควรน้อยกว่า 17 คน ดังนั้นในการวิจัยด้วยเทคนิคเดลฟาย จึงจำเป็นต้องเลือกผู้เชี่ยวชาญให้มีจำนวนมากกว่า 17 คน เพราะการวิจัยเท่าที่ผ่านมามีพบว่าจะมีผู้เชี่ยวชาญส่วนหนึ่งสูญหายไปในช่วงการทำการวิจัย เนื่องจากไม่ได้ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามครบทุกราย

3 แบบสอบถาม

เนื่องจากเทคนิคเดลฟายเป็นการรวบรวมข้อมูลแบบสอบถาม ฉะนั้นแบบสอบถาม จึงนับได้ว่าเป็นหัวใจอันสำคัญอย่างยิ่ง โดยทั่วๆ ไปมักจะมี 2 ลักษณะคือ แบบสอบถามปลายเปิดและแบบสอบถามปลายปิดแบบประเมินค่า และเพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เชี่ยวชาญได้ถกเถียงความคิดของตนอย่างละเอียดรอบครอบและมั่นใจในการตัดสินใจ จึงมีการถามย้ำ 3 รอบ หรือมากกว่า

รอบแรก แบบสอบถามจะเป็นคำถามปลายเปิด มีจุดมุ่งหมายเพื่อที่จะเก็บรวบรวมความคิดเห็นอย่างกว้างๆ จากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญทั้งหมด บางครั้งผู้วิจัยอาจจะสร้างแบบสอบถามรอบแรกเป็นแบบปลายปิดคล้ายกับแบบสอบถามรอบที่ 2 เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ผู้ตอบได้กรณีเช่นนี้ ผู้วิจัยควรจะเว้นช่องว่างไว้ในส่วนท้ายข้อความท้ายประโยคเพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ตอบได้แสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมตามต้องการ

รอบที่ 2 เป็นแบบสอบถามที่พัฒนามาจากคำตอบในรอบแรก โดยจะนำความคิดเห็นทั้งหมดของผู้เชี่ยวชาญมาสร้างข้อความใหม่ในรูปของมาตราส่วนประมาณค่าหรือการให้เปอร์เซ็นต์ โดยจะตัดข้อมูลที่ซ้ำหรือเกินความต้องการออก แล้วจึงส่งกลับไปให้ผู้เชี่ยวชาญจัดอันดับความสำคัญของแต่ละข้ออีกครั้ง หากมีข้อความใดไม่ชัดเจนผู้เชี่ยวชาญสามารถให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมได้

รอบที่ 3 ผู้วิจัยจะนำคำตอบแต่ละข้อที่ได้รับจากแบบสอบถามรอบที่ 2 ทั้งหมดมาหาค่าเฉลี่ย ซึ่งมักจะหาค่า มัธยฐาน [Median] หรือฐานนิยม [Mode] และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ [Interquartile Range] แล้วจึงสร้างแบบสอบถามรอบที่ 3 โดยใช้ข้อความเหมือนรอบที่ 2 เพียงแต่เพิ่มเติมตำแหน่งของค่าเฉลี่ย ค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ของกลุ่ม และตำแหน่งผู้เชี่ยวชาญได้พิจารณาเปรียบเทียบความคิดเห็นของตนกับกลุ่ม และตัดสินใจว่าจะเปลี่ยนคำตอบหรือไม่ หากคำตอบของตนไม่สอดคล้องกับกลุ่ม ถ้ายืนยันความคิดเห็นเดิมก็จะถูกให้แสดงเหตุผลประกอบด้วย

รอบที่ 4 ดำเนินการสร้างแบบสอบถามเช่นเดียวกับการสร้างแบบสอบถามรอบที่ 3 จากนั้นจึงส่งกลับไปให้ผู้เชี่ยวชาญตอบ

จากการวิจัยที่ผ่านมาพบว่า คำตอบที่ได้จากแบบสอบถามรอบที่ 3 และรอบที่ 4 มีความแตกต่างกันน้อยมาก จึงตัดแบบสอบถามรอบที่ 4 ออกและเสนอผลการวิจัยจากคำตอบที่ได้ในรอบที่ 3 (ชนิษฐา วิทยาอนุมาล. 2530)

แบบสอบถามควรเขียนให้ชัดเจน สละสลวย ง่ายแก่การอ่านและเข้าใจ นอกจากนี้ การเว้นระยะในการส่งแบบสอบถามไปยังกลุ่มผู้เชี่ยวชาญแต่ละรอบไม่ควรให้ห่างนานเกินไป

เพราะอาจมีผลทำให้ผู้ตอบแบบสอบถามเลือกหรือตอบในรอบที่ผ่านมา (ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์, 2528)

ข้อดีและข้อเสียของเทคนิคเดลฟาย

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2528) ได้สรุปข้อดี และข้อเสียของเทคนิคเดลฟาย ไว้ดังนี้
ข้อดีของเทคนิคเดลฟาย

1. เป็นเทคนิคที่สามารถรวบรวมความคิดเห็นโดยไม่ต้องมีการพบปะประชุมกัน ซึ่งเป็นการทุ่นเวลาและค่าใช้จ่ายอย่างมาก
2. ข้อมูลที่ได้จะเป็นคำตอบที่น่าเชื่อถือเพราะ
 - ก. เป็นความคิดเห็นของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชานั้นอย่างแท้จริง
 - ข. ได้ มาจากการซักถามหลายรอบจึงเป็นคำตอบที่ได้กลั่นกรองมาอย่างรอบครอบ
 - ค. ผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนแสดงความคิดเห็นของตนอย่างเต็มที่และอิสระไม่ได้ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลทางความคิดหรืออำนาจเสียงส่วนใหญ่ เพราะผู้เชี่ยวชาญเหล่านั้นจะไม่ทราบว่ามีใครอยู่ในกลุ่มผู้เชี่ยวชาญบ้าง และไม่ทราบด้วยว่าแต่ละคนมีความคิดเห็นอย่างไร
3. ผู้ทำการวิจัยสามารถระดมความคิดเห็นจากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญได้โดยไม่จำกัด ทั้งในเรื่องจำนวนผู้เชี่ยวชาญ สภาพภูมิศาสตร์ หรือเวลา
4. เป็นเทคนิคที่มีขั้นตอนการดำเนินการไม่ยากนัก และได้ผลอย่างรวดเร็วมีประสิทธิภาพ
5. ผู้ทำการวิจัยสามารถทราบลำดับความสำคัญของข้อมูล และเหตุผลในการตอบรวมทั้งความสอดคล้องในเรื่องความคิดเห็นได้เป็นอย่างดี

ข้อเสียของเทคนิคเดลฟาย

การใช้เทคนิคเดลฟายจะมีข้อเสียในกรณีต่อไปนี้

1. ผู้เชี่ยวชาญที่ได้รับการคัดเลือกมิใช่เป็นผู้มีความสามารถหรือเชี่ยวชาญในสาขาวิชานั้นอย่างแท้จริง ซึ่งทำให้ข้อมูลที่ได้ขาดความเชื่อมั่นได้
2. ผู้เชี่ยวชาญไม่เต็มใจให้ความร่วมมือในการวิจัยอย่างแท้จริงโดยตลอด
3. ผู้ทำการวิจัยขาดความรอบครอบหรือมีความลำเอียงในการพิจารณาวิเคราะห์คำตอบที่ได้ในแต่ละรอบ

4. แบบสอบถามที่ส่งไปสูญหายระหว่างทาง หรือไม่ได้รับตอบกลับมารอบในแต่ละรอบ

ปัญหาที่พบในการวิจัยโดยใช้เทคนิคเดลฟาย

ชนิษฐา วิทยานุมาส (2530) ได้สรุปปัญหาที่พบในการวิจัย โดยใช้เทคนิคเดลฟายไว้ดังนี้

1. ผู้วิจัยต้องมีความอดทนที่จะรอคอย หรือติดต่อกับผู้เชี่ยวชาญ และต้องใช้ความพยายามในการติดตามทวงถามข้อมูล
2. เวลาที่ใช้ในการเก็บข้อมูล โดยเฉพาะรอบแรกที่ต้องใช้วิธีสัมภาษณ์จะต้องใช้เวลาเก็บข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนมาก ดังนั้น หากผู้เชี่ยวชาญที่เข้าร่วมในโครงการวิจัย มีจำนวนมากก็ยิ่งจะต้องเสียเวลามากขึ้น
3. การตอบแบบสอบถามรอบที่ 3 กรณีที่ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญแตกต่างกันไป จากกลุ่มและถ้าหากยังยืนยันความคิดเห็นของตนก็จะถูกขอร้องให้แสดงเหตุผลประกอบ เงื่อนไข ทำให้ผู้เชี่ยวชาญหลายคนเปลี่ยนความคิดเห็นของตนให้สอดคล้องกับความเห็นของกลุ่ม
4. ในการวิเคราะห์ข้อมูล ความเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่ไม่สอดคล้องกับความเห็นของกลุ่มจะถูกตัดออกทิ้งๆ ที่บางครั้งเป็นความคิดเห็นที่ดี ถูกต้อง และมีประโยชน์
5. บางครั้งผู้เชี่ยวชาญอาจจะไม่ได้เป็นผู้ตอบแบบสอบถามด้วยตนเอง หากไม่เห็นความสำคัญของการวิจัยหรือด้วยเหตุผลใดก็ตาม โดยเฉพาะในกรณีที่ส่งแบบสอบถามทางไปรษณีย์ ซึ่งผู้วิจัยไม่มีโอกาสทราบก็จะทำให้ข้อมูลที่ได้นั้นไม่ตรงตามจุดมุ่งหมายของการวิจัย

สำหรับระยะเวลาที่เหมาะสมในการศึกษาอนาคตนั้น Earl Joseph (อ้างถึงในนาคยา ปิลันธนานนท์, 2526) ได้แบ่งระยะเวลาของอนาคตออกเป็น 5 ระยะ ได้แก่

1. ปัจจุบัน ตั้งแต่ปัจจุบันจนถึงปีหน้า
2. อนาคตระยะใกล้ ตั้งแต่ 1 ถึง 5 ปี
3. อนาคตระยะกลาง ตั้งแต่ 5 ถึง 20 ปี
4. อนาคตระยะยาว ตั้งแต่ 20 ถึง 50 ปี
5. อนาคตระยะไกล ตั้งแต่ 50 ปี หรือมากกว่านั้นขึ้นไป

การคิดถึงเรื่องอนาคต นักอนาคตศาสตร์มักจะเน้นช่วงเวลาดั้งแต่ 5-50 ปีข้างหน้า เหตุผลที่เน้นช่วงเวลาดังกล่าวนี้ ก็เพราะว่าอนาคตระยะใกล้โดยเฉพาะที่น้อยกว่า 5 ปี มักเป็นอนาคตที่คนส่วนใหญ่ในปัจจุบันต้องเกี่ยวข้องอยู่แล้ว เราไม่อาจเปลี่ยนอะไรได้มากนัก เพราะเป็นอนาคตอันใกล้ ระยะเวลา 50 ปีเป็นต้นไปก็มักถูกละเลย เพราะการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นค่อนข้างยากที่เราจะตัดสินใจได้

ในระยะ 5 ถึง 20 ปีข้างหน้าสามารถสร้างขึ้นได้จากการตัดสินใจตั้งแต่ปัจจุบัน การตัดสินใจในปัจจุบันจะไม่ทำให้โลกในอีก 5 ปีข้างหน้ามีการเปลี่ยนแปลงมากนัก แต่มันจะเปลี่ยนแปลงในอีก 5 ถึง 10 ปีข้างหน้า ได้นับจากปัจจุบัน (นาตยา ปิลันธนานนท์, 2526) ดังนั้นการศึกษาอนาคตในอีก 10 ปีข้างหน้า จึงเป็นช่วงเวลาที่เหมาะสม

2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.6.1 งานวิจัยในประเทศ

ฉลอง สุนทรนนท์ (2529) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาการฝึกประสบการณ์วิชาชีพวิชาศิลปศึกษาของนักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพ อาจารย์นิเทศก์ และอาจารย์พี่เลี้ยงในวิทยาลัยครู" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาการฝึกประสบการณ์วิชาชีพวิชาศิลปศึกษาของนักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพ อาจารย์นิเทศก์ และอาจารย์พี่เลี้ยงในวิทยาลัยครู (2) เปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาการฝึกประสบการณ์วิชาชีพวิชาศิลปของนักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพในวิทยาลัยครูส่วนกลางกับนักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพในวิทยาลัยครูส่วนภูมิภาค

ผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถาม แบบตรวจคำตอบ แบบมาตราส่วนประเมินค่าและแบบปลายเปิด โดยส่งแบบสอบถามไปยังนักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพวิชาศิลปศึกษา 100 คน อาจารย์นิเทศก์ 16 คน และอาจารย์พี่เลี้ยง 100 คน รวมแบบสอบถามที่ส่งไปทั้งสิ้น 216 ชุด ได้รับ แบบสอบถามกลับคืนมาทั้งหมดร้อยละ 92 ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและทดสอบค่าที (t-test) แล้วจึงสรุปอภิปรายผล นำเสนอในรูปแบบตารางและความเรียง

ผลการศึกษาได้พบว่า นักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพทั้งในวิทยาลัยครูส่วนกลางและวิทยาลัยครูส่วนภูมิภาค ประสบปัญหาในการฝึกประสบการณ์วิชาชีพคือ ความสามารถในการจำชื่อนักเรียนทุกคน ความตรงต่อเวลาในการนิเทศก์ของอาจารย์นิเทศก์ ความเพียงพอ

อาจารย์นิเทศก์มีความเห็นว่า นักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพทั้งในวิทยาลัยครู ส่วนกลางและวิทยาลัยครูส่วนภูมิภาคประสบปัญหา คือ ความรู้ความเข้าใจในการทำบันทึกการ ลอน การวางแผนการสอนและความเชื่อมั่นในตนเอง

อาจารย์พี่เลี้ยงมีความเห็นว่า นักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพทั้งในวิทยาลัยครูส่วน กลางและวิทยาลัยครูส่วนภูมิภาคประสบปัญหา คือ ความรู้ความเข้าใจในการทำบันทึกการ ลอน และการวางแผนการสอน

วิภา มิ่งขวัญ (2530) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ปัญหาการเรียนของนักศึกษาวิชาเอก ศิลปศึกษา ในโครงการจัดการศึกษาสำหรับบุคลากรประจำการ สหวิทยาลัยรัตนโกสินทร์" โดยมี วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาการเรียนของนักศึกษา และเพื่อเปรียบเทียบความเห็นระหว่าง อาจารย์และนักศึกษาเกี่ยวกับปัญหาการเรียนของนักศึกษาวิชาศิลปศึกษาในโครงการจัดการ ศึกษาสำหรับบุคลากรประจำการ สหวิทยาลัยรัตนโกสินทร์ กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาประกอบด้วย อาจารย์ผู้สอนวิชาเอกศิลปศึกษา ในโครงการจัดการศึกษาสำหรับบุคลากรประจำการ ในปี การศึกษา 2529 จำนวน 20 คน และนักศึกษาวิชาเอกศิลปศึกษาในโครงการจัดการศึกษา สำหรับบุคลากรประจำการ ในปีการศึกษา 2529 จำนวน 245 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็น แบบสอบถามซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นเองประกอบด้วยแบบสอบถามชนิดเลือกตอบ แบบประเมินค่า และแบบปลายเปิด วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าร้อยละ มัธยิมเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่าที

ผลการวิจัยพบว่าในด้านหลักสูตร อาจารย์และนักศึกษามีความเห็นสอดคล้องกันว่า เป็นปัญหาในระดับน้อย ด้านผู้สอน อาจารย์และนักศึกษามีความเห็นสอดคล้องกันว่า เป็น ปัญหาในระดับน้อย ด้านผู้เรียน อาจารย์มีความเห็นว่าเป็นปัญหาในระดับปานกลาง การ ปรับปรุงโครงสร้างส่วนอื่น ของหลักสูตรควรคำนึงถึงการฝึกประสบการณ์ภาคสนาม การจัดวิชา เลือกให้เหมาะสม กับเวลาที่สอน และจำนวนหน่วยกิตควรได้สัดส่วนกัน และควรเน้นเนื้อหาใน แต่ละวิชาให้มากขึ้น

มรุรา จึงอยู่สุข (2531) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การเปรียบเทียบความคิดเห็นของ ผู้บริหารอาจารย์และนักศึกษาวิชาเอกศิลปศึกษา ในสหวิทยาลัยรัตนโกสินทร์ เกี่ยวกับสภาพ แวดล้อมทางการศึกษาของภาควิชาศิลปะ" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความคิดเห็นของ ผู้บริหาร อาจารย์ และนักศึกษาวิชาเอกศิลปศึกษา ที่มีต่อสภาพแวดล้อมทางการศึกษาของ ภาควิชาศิลปะ 7 ด้าน คือ ด้านภาพพจน์ของภาควิชา ด้านสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ด้าน

การบริหารภาควิชา ด้านหลักสูตร ด้านการสอนของอาจารย์ภาควิชาศิลปะ ด้านบุคลิกภาพของนักศึกษาและด้านความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์ศิลปะกับนักศึกษา เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมทางการศึกษาทั้ง 7 ด้าน กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา ได้แก่ ผู้บริหารระดับรองอธิการและหัวหน้าภาค จำนวน 40 คน อาจารย์คณะวิชา มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ จำนวน 70 คน และนักศึกษาวิชาเอกศิลปศึกษา จำนวน 212 คน ในมหาวิทยาลัยรัตนโกสินทร์ โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบสุ่มตามระดับชั้น เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามมี 2 ตอน คือ แบบสอบถามแบบตรวจลอบรายการ และแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประเมินค่า วิเคราะห์ข้อมูลตามวิธีทางสถิติ โดยการหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทดสอบค่าที

ผลการวิจัยพบว่า ความคิดเห็นของผู้บริหาร อาจารย์และนักศึกษาที่มีต่อสภาพแวดล้อมทางการศึกษาของภาควิชาศิลปะ ในด้านต่างๆ มีความเห็นสอดคล้องในระดับเห็นด้วยปานกลาง ยกเว้นด้านการสอนของอาจารย์ศิลปะ ที่ผู้บริหารมีความคิดเห็นด้วยมาก และด้านความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์ศิลปะกับนักศึกษาที่ผู้บริหารและอาจารย์มีความคิดเห็นด้วยมาก เมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นระหว่างผู้บริหารและอาจารย์ มีความคิดเห็นที่ไม่แตกต่างกัน อาจารย์และนักศึกษามีความคิดเห็นที่ไม่แตกต่างกัน ยกเว้นด้านหลักสูตรและด้านการสอนของอาจารย์ศิลปะ ที่มีความคิดเห็นแตกต่างกัน ส่วนผู้บริหารและนักศึกษามีความคิดเห็นที่ไม่แตกต่างกัน ยกเว้นด้านการบริหารของภาควิชาที่มีความคิดเห็นแตกต่างกัน

อริยพร สมจิตต์ (2533) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักศึกษาลาชาวิชาศิลปศึกษา หลักสูตร 4 ปี และหลักสูตร 2 ปี เกี่ยวกับการศึกษาในหลักสูตรศิลปศึกษา ในสถาบันอุดมศึกษา สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นที่มีต่อการศึกษาในสาขาวิชาศิลปของนักศึกษาวิชาเอกศิลปศึกษา หลักสูตร 4 ปี และ 2 ปี ในสถาบันอุดมศึกษา สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย ในด้านสาเหตุที่เลือกเข้าศึกษา การเรียนการสอน แนวโน้มในการประกอบอาชีพ และการศึกษาต่อ กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา คือ นักศึกษาลาชาศิลปศึกษา ในสถาบันอุดมศึกษา สังกัดทบวงมหาวิทยาลัยที่กำลังเรียนอยู่ปีสุดท้ายประจำปีการศึกษา 2532 จำนวน 112 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบสอบถามมี 3 ตอน ประกอบด้วยแบบสอบถามแบบตรวจคำตอบ แบบมาตราส่วนประเมินค่า และแบบปลายเปิด วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติหาค่าร้อยละค่ามัชฌิมเลขคณิต ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่าที

ผลการวิจัยพบว่านักศึกษาลาชาศิลปศึกษา หลักสูตร 4 ปีและ 2 ปี มีความคิดเห็นในด้านสาเหตุที่เลือกเข้าศึกษาในสาขาวิชาศิลปศึกษา และการเรียนการสอนในสาขาวิชาศิลปศึกษา

ไม่แตกต่างกัน ยกเว้นด้านแนวโน้มในการประกอบอาชีพ ที่นักศึกษามีความคิดเห็นแตกต่างกัน ข้อเสนอแนะจากแบบสอบถามปลายเปิด ได้แก่ อาจารย์ ควรมีความยุติธรรมยอมรับความคิดเห็นของนักศึกษา ส่งเสริมการทำงานและการแสดงออก ควรปรับปรุงวิธีการสอนให้นำสนใจและทันสมัย ในด้านหลักสูตรควรเพิ่มเวลาเรียนในภาคการปฏิบัติ และเพิ่มวิชาบังคับศิลปะ เพิ่มวิชาเลือกที่ทันต่อเหตุการณ์และจำเป็นต่อการนำไปประกอบอาชีพ ควรเชิญผู้เชี่ยวชาญเฉพาะสาขาวิชามาสอน ควรให้ข้อมูลในการศึกษาต่อและการประกอบอาชีพ

บรรลือ ขอรวมเดช (2533) ได้ทำวิจัยเรื่อง "สภาพและปัญหาการสอนศิลปะภาคปฏิบัติในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐเขตกรุงเทพมหานคร" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการสอนศิลปะภาคปฏิบัติในด้านการวางแผนการสอน สื่อการสอน การดำเนินการสอน วิธีการสอน การประเมินผล และเกณฑ์ที่ใช้ในการวัดและประเมินผล นอกจากนี้ยังศึกษาถึงปัญหาการสอนศิลปะภาคปฏิบัติที่เนื่องมาจาก ผู้เรียน ผู้สอน การบริหารหลักสูตร สถานที่และวัสดุอุปกรณ์ ในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ เขตกรุงเทพมหานคร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วยอาจารย์สอนวิชาศิลปะภาคปฏิบัติสาขาทัศนศิลป์ ในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ เขตกรุงเทพมหานคร รวม 10 แห่ง จำนวน 60 คน ได้รับแบบสอบถามกลับคืนมาจำนวน 50 ฉบับ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามชนิดเลือกตอบแบบประเมินค่า และแบบปลายเปิด ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง นำข้อมูลมาวิเคราะห์โดยการหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า เกี่ยวกับสภาพการสอนศิลปะภาคปฏิบัติ โดยส่วนรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับบ่อยครั้ง เมื่อจำแนกเฉพาะด้านพบว่า การปฏิบัติด้านเกณฑ์ที่ใช้ในการวัดและประเมินผลมีการปฏิบัติบ่อยครั้ง ซึ่งได้แก่ จินตนาการและความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ความขยันเอาใจใส่ และการตรงต่อเวลาในการส่งงาน มีการปฏิบัติเป็นประจำ และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีการปฏิบัติเป็นประจำที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ได้แก่ การให้คำแนะนำติชม แก่ไข และการวัดผลด้วยการตรวจผลงานที่มอบหมาย ข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ การใช้เครื่องฉายภาพยนตร์

ด้านปัญหาการสอนศิลปะภาคปฏิบัติ โดยส่วนรวมพบว่า มีปัญหาปานกลาง เมื่อจำแนกเฉพาะด้านพบว่า ข้อปัญหาที่มีค่าเฉลี่ยรวมมากที่สุดคือ ปัญหาที่เนื่องมาจากสถานที่และวัสดุอุปกรณ์ ซึ่งเป็นปัญหามากเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อปัญหาที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ ห้องเรียนศิลปะภาคปฏิบัติไม่เพียงพอกับความต้องการ และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดแสดงว่าไม่ค่อยเป็นปัญหา คือ ผู้สอนไม่ได้สอนวิชาใดวิชาหนึ่งเป็นประจำ

ทินกร บัวพลู (2534) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "วิวัฒนาการหลักสูตรศิลปศึกษา ระดับปริญญาตรีในสถาบันอุดมศึกษา สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย" โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษา วิวัฒนาการหลักสูตรศิลปศึกษา ระดับปริญญาตรี ในสถาบันอุดมศึกษา สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย ได้แก่ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (ประสานมิตร) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยขอนแก่น ตั้งแต่พุทธศักราช 2511-2533 ในด้านโครงสร้างหลักสูตร วัตถุประสงค์ของหลักสูตร และการเรียนการสอน เป็นการวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เอกสาร โดยนำเอกสารที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรของสถาบันอุดมศึกษาทั้ง 3 แห่ง มาทำการวิเคราะห์ และสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำและปรับปรุงหลักสูตร

ผลการวิจัยพบว่า วิวัฒนาการทางด้านโครงสร้างหลักสูตรของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (ประสานมิตร) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มีลักษณะคล้ายกัน คือ ให้ความสำคัญต่อวิชาเฉพาะทางศิลปะมากขึ้นเป็นลำดับ ส่วนของมหาวิทยาลัยขอนแก่นให้ความสำคัญกับวิชาเฉพาะด้านทางศิลปะน้อยกว่า ด้านวัตถุประสงค์ของหลักสูตรทั้ง 3 สถาบันมีวิวัฒนาการคล้ายกัน คือในช่วงแรกของการเปิดหลักสูตร มีเป้าหมายเพื่อแก้ปัญหาขาดครูศิลปศึกษา ในช่วงหลังเพิ่มเป้าหมายทางการประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับศิลปะ แต่ยังคงวัตถุประสงค์ด้านการผลิตครูศิลปศึกษา สำหรับจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยขอนแก่นได้เพิ่มเป้าหมายในเรื่องของการศึกษา ต่อในอนาคต นอกจากนี้มหาวิทยาลัยขอนแก่น และมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ยังได้เน้นการพัฒนาทางด้านความรู้ลึกซึ้งซึ้ง และเห็นคุณค่าของศิลปวัฒนธรรม ทางด้านการเรียนการสอนในส่วนเนื้อหาหลักสูตรของทบวง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มีความเปลี่ยนแปลงค่อนข้างน้อย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยมีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง ส่วนมหาวิทยาลัยขอนแก่นมีการเปลี่ยนแปลงน้อยเนื่องจากอยู่ในระยะเริ่มแรกของการเปิดหลักสูตร ในส่วนของระเบียบการเรียนการสอนและการประเมินผล มีการปรับปรุงให้ชัดเจนครอบคลุมตามการขยายตัวของสถาบัน ส่วนวิธีการสอนมีการเปลี่ยนแปลงค่อนข้างน้อย ส่วนนักศึกษามีความเห็นว่าเป็นปัญหาในระดับน้อย ด้านการวัดผลและประเมินผล อาจารย์และนักศึกษามีความเห็นสอดคล้องกันว่า เป็นปัญหาในระดับน้อยด้านวัสดุอุปกรณ์ สถานที่และเครื่องอำนวยความสะดวก อาจารย์และนักศึกษามีความเห็นสอดคล้องกันว่า เป็นปัญหาในระดับน้อย ด้านแหล่งค้นคว้าและบริการสารสนเทศ อาจารย์มีความเห็นว่าเป็นปัญหาในระดับมาก ส่วนนักศึกษามีความเห็นว่าเป็นปัญหาในระดับปานกลาง การเปรียบเทียบความเห็นของอาจารย์และนักศึกษาเกี่ยวกับปัญหาการเรียนของนักศึกษาวิชาเอกศิลปศึกษา พบว่า อาจารย์และนักศึกษาร่วมใหญ่มีความเห็นไม่แตกต่างกัน นอกจากด้านผู้เรียนและแหล่งค้นคว้า และบริการ

โสตทัศนอุปกรณ์

รัตนา รักสกุลพาณิชย์ (2536) ได้ทำวิจัยเรื่อง "ความคิดเห็นของอาจารย์และนักศึกษาเกี่ยวกับการประเมินผลการเรียนแขนงวิชาทัศนศิลป์ หลักสูตรศิลปศึกษา ระดับปริญญาตรีในวิทยาลัยครู" โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อสำรวจความคิดเห็นของอาจารย์และนักศึกษาเกี่ยวกับการประเมินผลการเรียนแขนงวิชาทัศนศิลป์ ในด้านความรู้ความเข้าใจ กระบวนการปฏิบัติงาน ลักษณะนิสัยในการทำงานและผลงาน

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ อาจารย์ประจำภาควิชาศิลปะ วิทยาลัยครู 36 แห่ง จำนวน 128 คน และนักศึกษาที่ศึกษาอยู่ในหลักสูตรศิลปศึกษา ระดับปริญญาตรี จำนวน 245 คน เครื่องมือในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม ประกอบด้วยแบบตรวจสอบรายการ แบบประมาณค่าและแบบปลายเปิด วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าร้อยละ ค่ามัชฌิมเลขคณิต และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า อาจารย์และนักศึกษามีความคิดเห็นเกี่ยวกับการประเมินผลการเรียนแขนงวิชาทัศนศิลป์ อยู่ในระดับเห็นด้วยในทุก ๆ ด้าน ดังต่อไปนี้ คือ

1. ความรู้ความเข้าใจ : เนื้อหาด้านทฤษฎี ปฏิบัติ ขั้นตอนการปฏิบัติงาน และการสรุปเนื้อหา
2. กระบวนการปฏิบัติงาน : การค้นคว้า สร้างแนวความคิด ออกแบบ สร้างผลงาน และเตรียมนำเสนอผลงาน
3. ลักษณะนิสัยในการทำงาน : ความสนใจและความตั้งใจ ความรับผิดชอบ ความประหยัด ความมีมนุษยสัมพันธ์ และความมีใจกว้างยอมรับฟังความคิดเห็น
4. ผลงาน : รูปแบบของผลงาน แนวคิดของผลงาน และการนำเสนอผลงาน

ปราโมทย์ บุญเต็ม (2536) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การเปรียบเทียบสมรรถภาพที่คาดหวังและสมรรถภาพที่เป็นจริงของครูศิลปศึกษา ตามการรับรู้ของผู้บริหารและครูศิลปศึกษา ในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจและเปรียบเทียบสมรรถภาพที่คาดหวังและสมรรถภาพที่เป็นจริงของครูศิลปศึกษา ตามการรับรู้ของผู้บริหารและตามการรับรู้ของครูศิลปศึกษา ตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการวิจัยคือ ครูศิลปศึกษา 145 คน และผู้บริหาร 145 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามชนิดเลือกตอบ แบบประเมินค่า และแบบปลายเปิด ผลการวิจัยพบว่า ความคิดเห็นของผู้บริหารและครูศิลปศึกษา เกี่ยวกับสมรรถภาพที่คาดหวังของครูศิลปศึกษา ด้านความรู้เกี่ยวกับศิลปศึกษา ผู้บริหารมีความเห็นว่า

ครูศิลปะควรจบมาทางศิลปศึกษาโดยตรง มีความรู้และมีความมั่นใจในตนเอง ส่วนครูศิลปศึกษามีความเห็นว่าคุณครูศิลปะมีความรู้ทางด้านศิลปศึกษาโดยตรง มีความสามารถสูง ศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับเทคนิคการสอนใหม่ ๆ อยู่เสมอ ด้านทักษะและเทคนิคในการจัดการเรียนการสอน ผู้บริหารมีความเห็นว่าคุณครูศิลปะควรมีเทคนิคใหม่ ๆ ในการจัดการเรียนการสอน เป็นกระบวนการตามขั้นตอนปลูกฝังให้ผู้เรียนมีความรักและความสนใจในศิลปะ ส่วนครูศิลปศึกษามีความเห็นว่าคุณครูศิลปะควรมีทักษะและเทคนิคในการจัดการเรียนการสอนให้นักเรียนได้เรียนตามทักษะกระบวนการ รู้จักดัดแปลงและนำไปใช้ ด้านงานบริการและสนับสนุนกิจกรรมพิเศษทางศิลปศึกษา ผู้บริหารมีความเห็นว่าคุณครูศิลปะควรให้การแนะนำและร่วมมือกับเพื่อนครูในการปฏิบัติกิจกรรมที่ต้องอาศัยความรู้ทางศิลปะอย่างเต็มความสามารถ ส่วนครูศิลปศึกษามีความเห็นว่าคุณครูศิลปะควรมีหน้าที่หลักในการสอน ส่วนการสนับสนุนกิจกรรมพิเศษควรอยู่ในขอบเขตที่ไม่มีผลกระทบต่อหน้าที่หลัก

2.6.2 งานวิจัยต่างประเทศ

Prescott Chusuk (1981) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "แนวทางการพัฒนาและปรับปรุงหลักสูตรศิลปศึกษาสำหรับวิทยาลัยครู 36 แห่ง ในประเทศไทย" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาหลักสูตรศิลปศึกษาในวิทยาลัยครู ได้ทำการวิจัยโดยการสำรวจภาคสนาม ใช้แบบสอบถามการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการกับอาจารย์ผู้สอนรวมทั้ง ศึกษาเอกสารข้อมูลของหน่วยราชการนำข้อมูลมาทำการวิเคราะห์โดยการทดสอบสมมติฐานด้วยการหาค่าของไคสแควร์

ผลการวิจัยพบว่า หลักสูตรศิลปศึกษาสำหรับครูควรสร้างให้มีเนื้อหาครอบคลุม และสัมพันธ์กับจุดมุ่งหมายของหลักสูตรอย่างเด่นชัด ให้สนองความแตกต่างระหว่างบุคคล และความต้องการของสังคมให้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่เรียน หลักสูตรควรมีลักษณะผสมผสานการสอนควรเน้นให้ผู้เรียนมีพัฒนาการทางทักษะ สามารถนำไปปฏิบัติได้ เนื่องจากการดำเนินงานยังมีอุปสรรคด้านบุคลากร การบริหารการสอนและสิ่งอำนวยความสะดวกในห้องปฏิบัติงาน ตำรา และเอกสารอ้างอิงไม่เพียงพอ ดังนั้นจึงควรมีการจำกัดจำนวนนักศึกษาฝึกหัดครูศิลปศึกษาจนกว่าจะสามารถแก้ปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ เหล่านี้ ให้ลดน้อยลง กรมการฝึกหัดครูควรจะวางแนวทางให้ชัดเจนเพื่อให้วิทยาลัยครูแต่ละแห่งได้นำไปปฏิบัติเป็นพื้นฐาน เพื่อยกฐานะของโปรแกรมให้ดีขึ้น เป็นไปได้จริงและสอดคล้องกับหลักการการศึกษา ควรเปิดสอนโปรแกรมศิลปศึกษาเป็นวิชาเอก ไม่ควรจัดให้เป็นวิชาโท

Andrew (1992) ได้ทำวิจัยเรื่อง "The Development of A Model Art Education Program for Williams Baptist College (Arkansas)" โดยมีจุดประสงค์เพื่อศึกษาความเป็นไปได้เพียงใดที่จะพัฒนาโปรแกรมวิชาศิลปศึกษาในวิทยาลัย วิลเลียมส์ แบพติสต์ และถ้าสามารถทำได้จะมีความเป็นไปได้เพียงใดในการเตรียมโมเดล โปรแกรมวิชาศิลปศึกษาในวิทยาลัยแห่งนี้ การวิจัยครั้งนี้ทำการศึกษามา 5 ด้าน ดังนี้

- 1) แนวโน้มงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในปัจจุบัน
- 2) ทักษะของผู้เรียนต่อหลักสูตรวิชาศิลปศึกษาและจำนวนรายวิชาเอกศิลปะที่ศึกษา
- 3) การศึกษาด้านศิลปะในโรงเรียนระดับประถม และมัธยมศึกษาบริเวณใกล้เคียงวิทยาลัยและการคาดคะเนของผู้บริหารสถานศึกษามาเกี่ยวกับการจ้างครูผู้สอนด้านศิลปะ
- 4) หลักสูตรของวิทยาลัยใกล้เคียงที่เปิดการสอนสาขาศิลปะ
- 5) แนวทางการดำเนินการในการให้การศึกษาสาขาศิลปศึกษา

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า การสอนวิชาศิลปศึกษาเน้นการให้การศึกษา ศิลปแบบเน้นรูปแบบกฎเกณฑ์ทางศิลปะ โดยจะต่อด้านการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนมีความคิดสร้างสรรค์ มีอิสระในการแสดงออกแต่การสอนศิลปะส่วนใหญ่ยังคงเน้นวิธีการสอนที่เน้นการปฏิบัติ

ผลการวิจัยจากการสำรวจข้อมูลจากนักศึกษาพบว่า ผู้เรียนให้ความสนใจทั้งโปรแกรมศิลปศึกษาและรายวิชาเลือกด้านศิลปะ ในช่วง 7 ปีที่ผ่านมาอย่างมากอย่างมีความสำคัญทางสถิติ ผลการวิจัยจากการสำรวจข้อมูลจากผู้บริหารสถานศึกษาพบว่าแนวโน้มว่าจะมีการจ้างครูสาขาศิลปะเพิ่ม ขึ้นอีก

ข้อสรุปที่ได้จากการวิจัย มีดังนี้

- 1) ยังมีความต้องการครูผู้สอนศิลปะในสถานศึกษาใกล้เคียงอยู่
- 2) มีนักศึกษาที่ให้ความสนใจโปรแกรมวิชาศิลปะศึกษาในปริมาณมากพอสมควร
- 3) โปรแกรมวิชาศิลปะศึกษาควรเน้นการสอนแบบปฏิบัติเป็นหลัก แต่ก็ควรสอดแทรกการสอนที่เป็นรูปแบบกฎเกณฑ์ทางศิลปะด้วย

Tien - Chun Chang (1993) ได้ทำวิจัยเรื่อง "Present and Potential Instructional use of Computers in Art : A Delphi Study" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อแจกแจงรายละเอียดของแนวทางในการกำหนดหลักสูตรเพื่อสามารถนำมาใช้กับนักศึกษาด้านศิลปะและนักยุทธศาสตร์ด้านโปรแกรม การเรียนที่สนใจนำคอมพิวเตอร์มาใช้ในรายวิชาศิลปะ ความคิดเห็นที่สอดคล้องกันระหว่างนักการศึกษาวิชาศิลปะ และเป็นผู้ชำนาญการด้านคอมพิวเตอร์กราฟฟิก กลุ่มหนึ่งที่

ลอนโปรแกรมการออกแบบและศิลปะในระดับวิทยาลัยจะถูกนำมาใช้ในการพัฒนาแนวทางดังกล่าวมีวิธีการดำเนินการวิจัย กระบวนการหลักที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ การนำเทคนิควิจัยแบบเดลฟายมาใช้ การวิจัยทำใน 2 ด้าน คือ การเตรียมการและตัวจักรสำคัญ จุดประสงค์ด้านเตรียมการในการวิจัยได้แก่ การระบุผู้เชี่ยวชาญที่เป็นที่รู้จักดีในสาขาการศึกษาด้านศิลปะและคอมพิวเตอร์กราฟฟิค จุดประสงค์ของการศึกษาด้านตัวจักรสำคัญเพื่อต้องการทราบความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่ถูกระบุตัวในด้านการเตรียมการ การวางแผนของผู้เชี่ยวชาญ ดังกล่าวจะใช้เป็นฐานในการวางกฎเกณฑ์ แนวทาง ในการบูรณาการนำคอมพิวเตอร์มาช่วยสอนในหลักสูตรวิชาศิลปะ

ผลการวิจัย จากการวิจัยได้แจกแจงแนวทางบูรณาการคอมพิวเตอร์ช่วยสอนในหลักสูตรการออกแบบและศิลปะ จำนวน 31 แนวทาง โดยถูกจัดแยกตามกลุ่มต่อไปนี้ ข้อควรคำนึงถึงเรื่องหลักสูตร ความรู้และทักษะ วิธีการสอน และบทบาทของคอมพิวเตอร์และครูผู้สอน

ข้อเสนอแนะ ควรจะเพิ่มจำนวนผู้เชี่ยวชาญ (ตัวอย่างประชากร) เพื่อจะได้กำหนดแนวทางอื่น ๆ เพิ่มเติม หรือจัดลำดับความสำคัญในลักษณะที่ต่างกัน

Homan, Nanneke Davi (1994) ได้ทำวิจัยเรื่อง "The Politics of Multicultural and Intercultural Education : A Cross-Cultural Analysis with Implications for Art Education." โดยมีวัตถุประสงค์ในการวิจัย ดังนี้

1. เพื่อตรวจสอบสภาพการณ์ปัจจุบันของการศึกษาความหลากหลายทางวัฒนธรรมในประเทศสหรัฐอเมริกา
2. เพื่อสำรวจการศึกษาในระหว่างวัฒนธรรมในทวีปยุโรปที่วางโครงสร้างโดยสภาพความร่วมมือด้านวัฒนธรรม
3. เพื่อหาว่าจุดมุ่งหมายของการให้การศึกษา เรื่องความหลากหลายทางวัฒนธรรม และ การศึกษาในระหว่างวัฒนธรรมนั้น มีมโนทัศน์ตรงกันหรือไม่
4. เพื่อนำงานวิจัยไปปรับใช้กับการศึกษาวิชาศิลปะของชาวต่างชาติและการเตรียมครูผู้สอน

โดยผู้วิจัยได้พิจารณาพัฒนาการด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและความเป็นมาของการศึกษาเพื่อความหลากหลายทางวัฒนธรรม และการศึกษาระหว่างวัฒนธรรม เพื่อนำมาเป็นกรอบ ตรวจสอบความเป็นมาของศิลปศึกษาในระบบการศึกษาทั้งของอเมริกันและดัทช์ ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในทางการศึกษาในอเมริกา และความสัมพันธ์ของคนเหล่านั้นต่อการศึกษา เพื่อความหลากหลายทางวัฒนธรรม และเปรียบเทียบข้อมูลที่ได้กับของชาวยุโรป

หรือดัทซ์ในเรื่องเดียวกัน การวิเคราะห์อาศัยการวิเคราะห์เรื่องสื่อสำคัญ 5 ประการในการศึกษา เพื่อความหลากหลายทางวัฒนธรรมของ Sluter และ Grant

ผลที่ได้จากการวิจัยพบว่า ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องของในทางการศึกษาในอเมริกามี กระบวนการที่แตกต่างกันในเรื่องการให้การศึกษาเพื่อความหลากหลายทางวัฒนธรรม ผู้รับผิดชอบคณะกรรมการการศึกษา ครูและผู้บริหารมีแนวโน้มที่จะให้ความสำคัญต่อสิ่งแวดล้อมในห้องเรียน และในโรงเรียนนิยมใช้วิธีการสอนที่เน้นความสัมพันธ์ของมนุษย์ และการสอนความแตกต่างทางวัฒนธรรมโดยพยายามทำให้กลุ่มด้อยโอกาสในสังคมได้ก้าวหน้า นักเคลื่อนไหวทางกิจกรรมและนักการศึกษาที่ได้ริเริ่มการศึกษาเพื่อคนผิวดำ หรือการศึกษาสำหรับสตรี มุ่งเน้นความต้องการของคนเฉพาะกลุ่ม รัฐบาลเป็นผู้มีส่วนสำคัญทางการศึกษา การจำแนกประเภทเพื่อให้คำจำกัดความสำหรับนักเรียนที่อยู่ในกลุ่มเสี่ยงสำหรับหน่วยงานรัฐบาลจะจำแนกตามเชื้อชาติ ความชำนาญด้านภาษา ความยากจน การเข้ามาเกี่ยวข้องของรัฐบาลมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนานักเรียนเพื่อเพิ่มโอกาสทางเศรษฐกิจ สังคมในอนาคต รัฐบาลในฐานะเป็นสถาบัน หนึ่งมีจุดมุ่งหมาย เพื่อการสร้างสังคมใหม่ การวิจัยในเรื่องการศึกษาเพื่อความหลากหลายทางวัฒนธรรมอาจจะเกิดความสับสน เนื่องจากมุมมองที่แตกต่างกันเหล่านี้

ในประเทศแถบทวีปยุโรป โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศเนเธอร์แลนด์นั้น รัฐบาลมีอำนาจเต็มที่ในการออกกฎหมายข้อบังคับการศึกษา รัฐบาลดัทซ์ได้จำแนกประเภทของผู้เรียนเช่นเดียวกับรัฐบาลสหรัฐอเมริกา เพียงแต่ใช้คำว่า "วัฒนธรรม" แทนคำว่า "เชื้อชาติ" สำหรับจุดมุ่งหมายในการให้การศึกษาของชาวดัทซ์พบว่าตรงกับของสหรัฐอเมริกา ในวงการศึกษารองดัทซ์เพิ่งจะเริ่มสำรวจการศึกษาในระหว่างวัฒนธรรม และควรจะนำเอาทฤษฎีของชาวอเมริกันมาใช้เป็นเครื่องมือและใช้เพื่อการฝึกอบรมครู นักการศึกษาด้านศิลปะชาวดัทซ์ที่เกี่ยวข้องในกระบวนการพัฒนาหลักสูตรระหว่างวัฒนธรรม ควรจะผลมผลานความรู้เฉพาะที่เกี่ยวกับชาวอเมริกันที่ไม่อาจหาได้ในประเทศของตนเข้าไปในหลักสูตรดังกล่าวด้วยถ้าพวกเขาตระหนักถึงมุมมองที่แตกต่างกันดังกล่าว

Carol S. Jeffers. (1996) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "Professional Development Art Education Today : A Survey of Kansas Art Teachers." โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อสำรวจความคิดเห็นของครูศิลปะในเมสซัสเซตส์ เพื่อหาคำตอบเกี่ยวกับสถานการณ์ ประเด็นปัญหา ความคิดเห็น ความเข้าใจและจุดมุ่งหมายในการสอนของครูศิลปะว่ามีความเปลี่ยนแปลงหรือไม่ ภายหลังจากที่นำแนวทางการเรียนการสอนวิชาศิลปะตามแบบ DBAE (Discipline-Based Approach to Art Education) การสำรวจความคิดเห็นครั้งนี้มุ่งตอบคำถามในประเด็นดังกล่าวข้างต้น และมุ่งเสนอ

แนวปฏิบัติที่ทันสมัยเพื่อการพัฒนาวิชาชีพครูศิลปะ โดยเปิดโอกาสให้ครูศิลปะเหล่านี้ได้อธิบายถึงความต้องการ ความสนใจประเด็นปัญหา ความชำนาญในการสอน จุดมุ่งหมายในการสอน และแผนการเพื่อพัฒนาวิชาชีพของตนเอง และสุดท้ายงานวิจัยครั้งนี้ค้นหาว่าแนวการเรียนการสอนแบบ DBAE มีอิทธิพลต่อครูศิลปะหรือไม่อย่างไร เครื่องมือที่ใช้มี 2 แบบ คือ แบบที่ 1 เป็นการสอบถามข้อมูลเกี่ยวกับ ตัวอย่างประชากร และแบบที่สองเป็นคำถามที่ให้ครูศิลปะแสดงความคิดเห็น ความสนใจ ประเด็นปัญหาและจุดมุ่งหมายในการสอนศิลปะ โดยแบ่งกลุ่มตัวอย่างประชากรออกเป็น 3 กลุ่ม กลุ่มแรก คือ ครูที่มีประสบการณ์การสอนไม่เกิน 6 ปี กลุ่มที่ 2 คือครูที่มีประสบการณ์การสอนมาแล้ว 7-17 ปี และกลุ่มสุดท้าย คือครูอาวุโสที่มีประสบการณ์การสอนตั้งแต่ 18 ปีขึ้นไป

ผลที่ได้จากการวิจัยเป็นไปตามที่คาดคือ พบว่าระดับการศึกษาของผู้เรียนจะเพิ่มขึ้นตามจำนวนปีที่ทำงาน และความสนใจในการศึกษาต่อ หรือการอบรมจะลดลงตามจำนวนปีที่ทำงาน จากการให้ครูจัดอันดับความชำนาญในการสอนพบว่า 5 อันดับแรก คือ การส่งเสริมพัฒนาการด้านความคิดสร้างสรรค์ การออกแบบ การสร้างและรักษาสภาพแวดล้อมในเชิงสร้างสรรค์ การควบคุมพฤติกรรมผู้เรียนและการทำงานร่วมกับเพื่อนร่วมงาน สำหรับอันดับความชำนาญต่ำสุด 5 อันดับ ได้แก่ การสอนคอมพิวเตอร์กราฟฟิค การถ่ายภาพ ศิลปะเส้นใย การวิจารณ์ศิลปะ และประวัติศาสตร์ศิลป์ สำหรับความรู้ที่ครูศิลปะมีความสนใจที่จะหาความรู้เพิ่มเติมได้แก่ วิชาคอมพิวเตอร์กราฟฟิค และพบว่าครูส่วนใหญ่ระบุว่าหลักสูตรเป็นปัญหาต่อการจัดการศึกษาด้านศิลปะ และเห็นว่า การขาดแคลน งบประมาณเป็นปัญหาสำคัญยิ่งต่อการจัดการศึกษาด้านศิลปะทั้งในปัจจุบันและอนาคต

ในด้านความแตกต่างระหว่างกลุ่มครูทั้ง 3 กลุ่ม ในเรื่องความชำนาญในการสอน และจุดมุ่งหมายในการสอน พบว่าครูที่มีประสบการณ์การสอนน้อย ระบุว่า การควบคุมห้องเรียนเป็นหนึ่งใน ข้อที่ตนอยากจะศึกษาเพิ่มเติม ซึ่งสัมพันธ์กับความชำนาญในการสอนที่กลุ่มนี้ได้จัดอันดับไว้ว่าตนเองมีความชำนาญค่อนข้างต่ำในเรื่องความสามารถในการควบคุมพฤติกรรมของผู้เรียน ครูอาวุโสมีความสนใจที่จะหาความรู้ในเรื่องแนวโน้มใหม่ ๆ เทคนิคความคิดและเทคโนโลยีใหม่ ๆ ในการเรียนการสอนศิลปะ โดยครูอาวุโสระบุว่าเทคโนโลยีเป็นประเด็นปัญหาต่อการศึกษาด้านศิลปะทั้งในปัจจุบันและอนาคต จึงจำเป็นต้องเพิ่มพูนความรู้เพื่อให้ตนเองเป็นคนทันสมัย

จากผลการวิจัยพบว่า การขาดแคลนงบประมาณในการจัดโปรแกรมวิชาศิลปะและความตกต่ำของโปรแกรมดังกล่าว เป็นปัญหาที่คุกคามต่อความอยู่รอดของโปรแกรมวิชานี้ และเป็นปัญหาสำคัญที่ส่งผลต่อการจัดการศึกษาด้านศิลปะด้วยเช่นกัน ในด้านการพัฒนาหลักสูตร

และสถานะของโปรแกรม พบว่าการเรียนการสอนศิลปะแบบ DBAE ที่นำมาใช้จัดการเรียนการสอนศิลปะนั้น ไม่ประสบผลสำเร็จ